

Suomalaisen kristillisdemokratian orientaatio

Kristillisdemokraattien vuonna 2000 valittujen kunnanvaltuutettujen
näkemykset uskonnollisten taustatekijöiden valossa

Merja Hannele Eräpolku

Yleisen valtio-opin

Pro Gradu-tutkielma

Huhtikuu 2002

Sisällys:

1 Johdanto	1
2 Tutkimusongelma ja tutkimusstrategian perustelu	2
3 Suomen kristillisdemokraatit - uskonnollinen protestipuolue vai arvo-orientoitunut yleispuolue?	5
3.1 Ohjelmat	7
3.2 Toimintamotiivi	9
3.3 Kannatus	11
3.4 Jäsenistö ja organisaatio	12
3.5 Kannattajakunnan näkemykset aiemmassa tutkimuksessa	14
4 Kristillisdemokratia: politiikan kolmas tie	18
4.1 Liikkeen kehitys Euroopassa	19
4.2 Pohjoismaiden kristillisdemokraattiset puolueet	23
4.3 Kristillisdemokraattinen ideologia	27
5 Arvomurroksen luomat uudet ristiriidat	32
5.1 Uuden ja vanhan politiikan konfliktiasetelma	33
5.2 Uskonnollisuuden vaikutus näkemyksiin	35
6 Uskonto yhteiskunnallisen ajattelun pohjana	37
6.1 Katolisen ja protestanttisen kristillisyyden yhteiskunnalliset painotukset	38
6.2 Moraalikysymysten kaksi tulkintaperinnettä	43
6.3 Raamatun tulkinnan tavat	46
7 Viitekehyksen haaste tutkimukselle	48
8 Kyselyn toteuttaminen	51
8.1 Mitattavien näkemysulottuvuuksien operationalisointi	51
8.2 Summamuuttujien muodostaminen	53

9 Kyselyn tulokset ja analyysi Kristillisdemokraattien

kunnanvaltuutettujen näkemyksistä	55
9.1 Yleiskuva valtuutetuista	55
9.2 Suhtautuminen Euroopan unioniin	58
9.3 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	60
9.4 Ulkomaalaisasenteet	61
9.5 Suhtautuminen hyvinvointivaltioon ja luokkaristiriitaan	63
9.6 Ympäristö-, energia- ja aluepolitiikka	66
9.7 Autoritaariset ja kansalliset arvot	67
9.8 Eettiset kysymykset	70
9.9 Kristinuskon ja yhteiskunta	73
9.10 Näkemykset puolueen kehittämistä	74
10 Uskonnollisten tekijöiden vaikutus valtuutettujen näkemyksiin.....	76
10.1 Seurakuntatausta	77
10.2 Uskonnon käyttötapa	81
11 Päätelmät	95
12 Uuden politiikan kolmas tie?	98

Lähteet

LIITE 1. Kyselyn vastausten suorat jakaumat (%)

LIITE 2. Summamuuttujiin valittujen muuttujien väliset korrelaatiot ja reliabiliteettianalyysit

LIITE 3. Summamuuttujien arvojen frekvenssijakaumat ja uudelleen luokittelu

TAULUKKO 1. Uskonnon käyttötappaa kuvaavan summamuuttujan arvojen frekvenssit

TAULUKKO 2. Kunnanvaltuutettujen kuvaus taustamuuttujittain uskonnon käyttötappaa kuvaavien ryhmien mukaan (%)

TAULUKKO 3. Kunnanvaltuutettujen näkemykset uuden ja vanhan politiikan ulottuvuuksille sijoittuvien väittämien osalta uskonnon käyttötappaa kuvaavien ryhmien mukaan (%)

- KUVIO 1. Kristillisen liiton kannatus vaaleissa 1970-2000 (%)**
- KUVIO 2. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n organisaatio**
- KUVIO 3. Puolueiden kannattajakuntien keskinäiset kokonaisuudet
EVA:n tutkimuksessa**
- KUVIO 4. Puolueiden kannattajakuntien poliittis-ideologinen erottuminen
EVA:n tutkimuksessa**
- KUVIO 5. Vanhan ja uuden politiikan konfliktiulottuvuus**
- KUVIO 6. Valtuutettujen seurakuntataustat ikäluokittain**
- KUVIO 7. Luterilaiseen kirkkoon kuuluvien herätysliiketausta**
- KUVIO 8. Suhtautuminen Euroopan unioniin koulutustason mukaan**
- KUVIO 9. Suhtautuminen ulkomaalaisiin koulutustason mukaan**
- KUVIO 10. Iän vaikutus suhtautumiselle hyvinvointivaltioon**
- KUVIO 11. Suhtautuminen rangaistusten koventamiseen koulutustason mukaan**
- KUVIO 12. Suhtautuminen alkoholinkäyttöön ikäluokittain**
- KUVIO 13. Suhtautuminen libertaarisiiin arvoihin sukupuolen mukaan**
- KUVIO 14. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin**
- KUVIO 15. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen aseelliseen
maanpuolustukseen**
- KUVIO 16. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen hyvinvointivaltioon**
- KUVIO 17. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen verotuksen
keventämiseen**
- KUVIO 18. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen libertaarisiiin
arvoihin**
- KUVIO 19. Uskonnon käyttötapa ikäluokittain**
- KUVIO 20. Uskonnon käyttötapa seurakunnittain**
- KUVIO 21. Uskonnon käyttötapa herätysliiketaustan mukaan**
- KUVIO 22. Suhtautuminen libertaarisiiin arvoihin uskonnon käyttötavan
mukaan**
- KUVIO 23. Suhtautuminen Euroopan unioniin uskonnon käyttötavan mukaan**
- KUVIO 24. Suhtautuminen ulkomaalaisiin uskonnon käyttötavan mukaan**
- KUVIO 25. Hyvinvointivaltion kannatus uskonnon käyttötavan mukaan**
- KUVIO 26. Näkemys ihmisen pahuudesta uskonnon käyttötavan mukaan**
- KUVIO 27. Näkemys kristinuskon veloitteesta uskonnon käyttötavan mukaan**
- KUVIO 28. Näkemys ehdokasasettelusta uskonnon käyttötavan mukaan**
- KUVIO 29. Kanta puolueen nimenmuutokseen uskonnon käyttötavan mukaan**

1 Johdanto

Suomen kristillisdemokraatit r.p. (aiemmin Suomen kristillinen liitto)¹ kehittyi kulttuurimurroksen myötä pohjautuen arvostiriidalle. Puolue on koonnut eri yhteiskuntaluokista kannattajia, jotka ovat halunneet edistää kristillisyydestä nousevia arvoja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja joille on ollut ominaista eettinen perusintressi.

Protestina syntyneen puolueen rasiitteena on ollut heikko julkisuuskuva sekä poliittisen painoarvon vähäisyys. Puolueessa on etsitty tapaa, jolla onnistuttaisiin kirkastamaan poliittista sanomaa ja tavoittamaan paremmin se äänestäjäpotentiaali, joka tutkimusten mukaan pitää mahdollisena puolueen kannattamisesta vaaleissa. Kristillinen liitto kävi 1990-luvulla läpi muutosprosessia, jonka seurauksena puolue muutti toukokuun 2001 puoluekokouksessa nimensä Kristillisdemokraateiksi. Puolue halusi terävöittää poliittista profiiliaan ja kiinnittyä tiukemmin kansainväliseen kristillisdemokraattiseen puoluekenttään.

Suhde kristillisdemokraattiseen liikkeeseen ja ideologiaan on ollut puolueessa sisäinen puheenaihe koko sen historian ajan. Aiheen pohdinta korostui nimikeskustelun yhteydessä. Nimenmuutoksen vastustuksessa nousi esille vahva epäluulo keskieuropalaista kristillisdemokraattista liikettä kohtaan sekä huoli puolueen herätyskristillisyyteen nojaavan arvopohjan heikkenemisestä. Syntyykö nimenmuutoksen vanavedessä olennaista muutosta kristillisdemokraattisen ideologian päälinjojen suuntaisesti? Entä miten yhtenäinen puolue on voimakkaita mielipiteitä herättäneen prosessin jälkeen? Mahdollista on näkemysten eriytyminen aiemmin uskonnollisilta taustoiltaan varsin homogeenisessa jäsenkunnassa, jonka on tosin arvioitu olevan jossain määrin jakautunut yhteiskunnallisempaan ja uskonnollisempaan siipeen.

Vuonna 1995 hyväksytyn yleisohjelman mukaan puolue *"yhdistää poliittisesti eri tavoin ajattelevia ihmisiä, joille on yhteistä kristillinen elämäntavot"*. Tästä toteamuksesta nousee haaste selvittää, kuinka merkittävän yhtenäisyyden kristillinen elämäntavot luo puolueaktiivien näkemyksiin ja miten uskonnollinen tausta ohjaa ajattelua yhteiskunnallisissa kysymyksissä.

¹ Tässä tutkimuksessa käytetään puolueen aiempaa nimeä silloin, kun viitataan aikaan ennen nimenmuutosta. Usein nimi korvataan myös ilmaisulla "puolue". Silloin kun puolueen virallinen nimi ei ole tarpeen, käytetään lyhyesti nimeä Kristillisdemokraatit, jonka lyhenne on KD. Puhuttaessa suomalaisista kristillisdemokraateista tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Suomen kristillisdemokraatit r.p:n jäseniä ja suomalaisella kristillisdemokratialla puolueen ideologista linjaa ja poliittisia painopisteitä.

2 Tutkimusongelma ja tutkimusstrategian perustelu

Tutkimusongelmana on selvittää ja kuvata suomalaisten kristillisdemokraattien yhteiskunnallisia näkemyksiä uuden ja vanhan politiikan tematiikan kautta sekä tutkia uskonnollisten taustayhteisöjen ja uskonnollisen vakaumuksen luonteen vaikutusta näkemyksiin. Tavoitteena on lisäksi arvioida, miten näkemykset sijoittuvat eurooppalaisen kristillisdemokratian ideologisiin päälinjoihin nähden ja miten puolueaktiivit suhtautuvat puolueen kehittämisen suuntaan. Tutkimuksen empiirisen osan aineistona on Kristillisdemokraattien kunnanvaltuutetuille lähetetyn survey-kyselyn vastaukset. Näin ollen suomalaisia kristillisdemokraatteja edustavat tässä tutkimuksessa Kristillisen liiton ehdokaslistoilta vuonna 2000 valitut kunnanvaltuutetut.

Tutkimusongelma voidaan jakaa seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

- ▶ Mitä Kristillisdemokraattien valtuutetut ajattelevat keskeisistä yhteiskunnallisista kysymyksistä? Miten näkemykset sijoittuvat uuden ja vanhan politiikan ristiriitaisuutuksille? Miten valtuutetut haluavat kehittää puolueen toimintatapoja ja sen poliittista orientaatiota? Kuinka suuri yhtenäisyys valtuutettujen näkemyksissä vallitsee?
- ▶ Millainen on keskeisten taustamuuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus) vaikutus valtuutettujen näkemyksiin?
- ▶ Vaikuttaako uskonnollisen vakaumuksen ja ajattelun luonne sekä seurakunta- ja/tai herätysliiketausta näkemyksiin? Jos vaikuttaa, niin miten?

Kunnanvaltuutetut ovat puolueen poliittisen linjan luoja paikallistasolla ja useimmat heistä toimivat myös puolueorganisaation eri tasoilla. Esimerkiksi kaikki puolueen nykyiset kansanedustajat ovat kunnanvaltuutettuja. Mikäli kysely olisi suoritettu satunnaisotantana koko jäsenistöstä, olisi otos muodostunut puolueen jäsenistön ikääntymisen vuoksi varsin vanhusvoittoiseksi, jolloin nuorempien sukupolvien näkemykset eivät olisi tulleet riittävästi esiin, vaikka nimenomaan työikäiset henkilöt ovat puolueen keskeisissä luottamustehtävissä. Lisäksi satunnaisotantana olisi vastausprosentti oletettavasti jäänyt huomattavasti alhaisemmaksi, koska keskimäärin heikomman yhteiskunnallisen valveutuneisuuden vuoksi ns. rivijäsenet olisivat saattaneet kokea suuremman määrän vaikeutta vastata spesifeihin poliittisiin väittämiin. Tosin on ilmeistä, että monet kyselyn aihepiireistä (kuten ulko- ja turvallisuuspolitiikka) ovat verraten etäisiä aiheita myös kuntatason päättäjille.

Tutkimuksen alkupuolella esitellään Suomen kristillisdemokraattien ominaispiirteitä ja puolueen kehittymistä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu uuden ja vanhan politiikan tematiikasta sekä kristillisdemokratiaa käsittelevästä keskustelusta, jossa esitellään ja vertaillaan pohjoismaisten ja keskieurooppalaisten kristillisdemokraattisten puolueiden erityispiirteitä sekä niiden taustalla olevia uskonnollisia tekijöitä. Teologian puolelta esille tuodaan protestanttisen ja katolisen kristillisyyden käsityksiä etiikasta, kirkon ja kristityn suhteesta yhteiskuntaan sekä esitellään lyhyesti erilaisia Raamatun tulkintatapoja.

Tutkimuksessa edetään kvantitatiivisesta tutkimusmetodista huolimatta varsin pitkälti aineistolähtöisesti. Työssä ei lähdetä hypoteesien testaamisesta, vaan viitekehystä käytetään lähinnä kyselyn operationalisoinnin apuvälineenä ja analyysin kohdentimena.

Kvantitatiiviselle tutkimukselle on ominaista selittäminen, positivistinen tiedekäsitys ja kausaalit syy-seuraussuhteet. Kvalitatiiviselle tutkimukselle taas on luontaista pyrkimys ymmärtämiseen ja intentionaaliseen selittämiseen. Survey-tutkimusta on kritisoitu mm. metodin edellyttämistä vakiintuneista mittareista, keskivertaistamisesta sekä siitä, ettei tutkijan ja tutkittavan välille synny vuorovaikutusta. Näiden haittojen kompensoimiseksi on yhä enemmän pyritty kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen yhdistämiseen, mikä on nimetty metodina triangulatioksi. (Lehto 1998, 210-211, 224, 226.)

On hyvin luonnollista tehdä tällainen tutkimus survey-analyysinä, jolloin voidaan pienin resurssein saada varsin laaja otos mielipiteitä. Tutkimustapa mahdollistaa näkemysten vertailun myös muiden puolueiden kannattajien mielipiteisiin niiden väittämien osalta, jotka ovat riittävän yhteneviä myöhemmin esiteltävien Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuonna 2001 sekä Hellstenin ja Martikaisen vuonna 1999 tekemien tutkimusten väittämien kanssa. Tutkimuksen empiiristä osaa tuetaan melko laajasti puoluetta ja kristillisdemokraattista liikettä koskevalla aiemmalla tutkimustiedolla, jotta valtuutettujen poliittisten näkemysten sijoittaminen kokonaiskontekstiin olisi helpompaa ja siten mahdolliset survey-tutkimuksen heikkoudet tulisivat osin kompensoitua.

Kristillisdemokraattien yhteiskunnallisia näkemyksiä koskevaa tutkimusta on verraten vähän ja lähinnä vain osana koko puoluekenttää koskevia tutkimuksia, jolloin otosten pienuus sekä se, että kohderyhmänä on puolueiden kannattajat eikä ainoastaan jäsenet, heikentää tutkimusten antia ja luotettavuutta.

Aiemmassa tutkimuksessa ei ole arvioitu sitä, missä määrin suomalaisten kristillisdemokraattien näkemykset edustavat keskieurooppalaisen kristillisdemokratian ideologisia valtavirtoja ja miten luterilaisuus, pietismi ja vapaiden suuntien opilliset käsitykset peilautuvat suomalaisten kristillisdemokraattien näkemyksissä, kun taas keskieurooppalainen kristillisdemokratia heijastaa pitkälti katolisen kirkon yhteiskunnallista opetusta. Ylipäätään uskonnollisten taustatekijöiden vaikutuksen yhteys yhteiskunnallisiin näkemyksiin on Suomessa varsin tutkimaton alue.

3 Suomen kristillisdemokraatit - uskonnollinen protestipuolue vai arvo-orientoitunut yleispuolue?

Kristillinen liitto kehittyi 1960-70 -luvuilla yhteiskunnalliset luokkarajat ylittävänä *protestipuolueena*, joka halusi tarjota selkeän vaihtoehdon yhteiskunnan sekularisoitumiselle ja yksilinjaiselle poliittiselle ajattelulle. Puolueen perustava kokous pidettiin 6.5.1958, jolloin puolueen tarkoitus ja päämäärä kuvattiin seuraavasti:

"Suomen Kristillinen Liitto edustaa kristillis-isänmaallista suuntausta maassamme ja tukee valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa sellaisia ehdokkaita, jotka tuntevat vastuun suomalaisen kansanvallan säilyttämisestä puoluediktatuurin valtapyyteistä vapaana, kristillisen hengen ja moraalin turvaamisesta, yhteisen isänmaamme menestymisestä, kotien eheytymisestä, vanhusten vaalimisesta, nousevan polven kasvattamisesta Jumalan pelossa sekä yhteisten varojen käytöstä omaan etuun katsomatta." (Suomen kristillisdemokraattien periaateohjelma 1997, [http].)

Puolueen keskeisissä ohjelmissa tuodaan selkeästi esille kristilliset arvot, elämäkatsomus, ihmiskäsitys sekä Raamatun tarjoama eettinen pohja ja käytetään mm. ilmaisuja *kristillinen arvopuolue* ja *kristillinen aatepuolue*. Puolue on saanut vahvasta uskonnollisesta sitoutumisesta sekä uskonnollisista toimintamuodoista ja argumentaatiosta *uskontopuolueen* leiman.

1970-luvun lopun nousukauden jälkeen alkoi puolueen kehityksessä taantuma vuosien 1982 ja 1983 heikkojen vaalitulosten jälkeen. Protesti muuttui *kristilliseksi politiikaksi* nimetyn linjan kertaukseksi ja kannatus heikkeni. Luterilaisen kirkon piirissä ja kilpailevissa puolueissa Kristillisen liiton tarjoama kristillisen politiikan vaihtoehto tyrmättiin; koettiin, että yksi puolue pyrkii omimaan kristillisten arvojen edustamisen ja toimintatavoissaan sekoittaa evankeliumin ja lain regimenttiopin vastaisella tavalla (mm. Heiskanen 1994, 29).

1990-luvulla Kristillinen liitto kävi läpi sisäistä muutosprosessia, jonka myötä puolueessa siirryttiin - ainakin käsitteellisellä tasolla - kristillisdemokraattiselle linjalle². Prosessi oli

² Vuonna 2000 laaditussa ideologisessa keskusteluaineistossa todetaan, että "*Suomalaisen kristillisdemokratian pohjana on kristillinen tunnustus ja Raamatun sanoma. Koska kristinusko ei voi sellaisenaan toimia poliittisena ideologiana, on arvojen ja käytännön poliittisen toiminnan välistä löydyttävä poliittinen ideologia, joka vastaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Kristillisen liiton ideologia on ... kristillisdemokraattinen ideologia.*" (Suomen kristillisen liiton kehittämistyöryhmä 2000, [http].)

melko repivä, tosin kiistely puolueen toiminnan luonteesta, nimestä ja suhteesta kristillisdemokratiaan on lähtöisin puolueen historian alkumetreiltä³.

Nimenmuutokseen liittyen äänestettiin kolmessa peräkkäisessä puoluekokouksessa. Vuonna 1997 nimenmuutos ei saanut juurikaan kannatusta, jo pelkästään asian valmistelu torjuttiin (Suomen Kristillisen Liiton XXII puoluekokouksen pöytäkirja 1997). Kaksi vuotta myöhemmin selkeä enemmistö kokousedustajista tuki vaihtoehtoista nimeä Suomen kristillisdemokraatit kuitenkin 22 äänen jäädessä uupumaan tarvittavasta kahden kolmasosan määräenemmistöstä. (Suomen Kristillisen Liiton XXIII puoluekokouksen pöytäkirja 1999). Jyväskylän puoluekokouksessa 2001 nimiesitys "Suomen kristillisdemokraatit r.p." voitti vanhan nimen äänin 223-101, mikä riitti sääntömuutoksen edellyttämään määräenemmistöön (Suomen Kristillisen Liiton XXIV puoluekokouksen pöytäkirja 2001).

Puolueissa tapahtuvat muutokset eivät aina saa alkuaan organisaation välttämättömästä - ikään kuin deterministisestä - kehityksestä, vaan ne voivat johtua organisaation toimijoiden liittoutumien muutoksesta. Puolue voi muuttua lukuisilla tavoilla riippuen siitä, millaisia yhteenliittymiä sen sisälle on muodostunut. Analysoitaessa muutosta tulee kiinnittää huomiota kolmeen eri kysymykseen: 1) muutoksen suuntaan ja sen välttämättömyyteen tai satunnaisuuteen, 2) muutoksen intentionaalisuuden määrään ja 3) sen alkuperään eli onko muutos luonteeltaan sisä- vai ulkosyntyistä. (Panebianco 1988, 239-240.)

Suomen kristillisen liiton muutosta Kristillisdemokraateiksi ei voi pitää satunnaisena. Se on ollut selkeästi intentionaalista ja sisäsyntyistä, mutta sitä ovat edistäneet ulkosyntyiset seikat, kuten lisääntynyt kansainvälinen yhteistyö EU-tasolla. Puolueen puheenjohtaja Bjarne Kallis, puoluesihteerinä Milla Kallioma, europarlamentaarikko Eija-Riitta Korhola ja puolueen lehden vt. päätoimittaja Esa Erävalo olivat hyvin yksituumaisia kehittämislinjasta⁴ ja heidän voikin

³ Puolueen perustajiin kuuluva ja puoluesihteerinä ollut Eino Pinomaa toteaa puolueen 25-vuotishistoriikissa alkuajoista seuraavaa: "*Seuraava liikkeellelähtö tapahtui Helsingissä 16.5.1960, jolloin NNKY:n ravintolassa pidetyssä kokouksessa päätettiin perustaa yhdistys, joka otti nimekseen "Helsingin Kristillisdemokraatit r.y.". Se pyrki itse asiassa aivan samaan päämäärään kuin SKL, mutta merkitsi eräänlaista suunnantarkistusta kaksi vuotta aikaisemmin perustetulle SKL:lle. Haluttiin antaa lähdössä olevalle liikkeelle poliittisempi nimi. ... Kun SKL ei ollut valmis muuttamaan nimeään, päätti Helsingin Kristillisdemokraatit r.y. liittyä SKL:oon ja samalla muuttaa nimensä Helsingin Kristilliseksi Liitoksi.*" (Pinomaa 1983, [http].)

⁴ Tämä käy ilmi mm. heidän käyttämistään puheenvuoroista Kristityn Vastuu -lehdessä (esim. KV 7/2001, 12/2001, 15-16/2001, 17/2001, 19/2001), "Kristillisdemokraattinen vaikuttaja" -seminaarissa Ryttylässä 7.4.2001 sekä puoluekokouksessa ja sen yhteydessä järjestetyssä ideologiaseminaarissa Jyväskylässä 24.-26.5.2001. Kristillisdemokraattisen aatekeskustelun keskeisiä edistäjiä olivat myös mm. eduskuntaryhmän 1. varapuheenjohtaja Päivi Räsänen ja puolueen aiempi puheenjohtaja Esko Almgren, jotka toimivat puoluesihteerinä Milla Kalliomaan tavoin ideologista aineistoa valmistelleessa työryhmässä.

arvioida muodostaneen Panebiancon kuvaaman intentionaaliselle muutokselle luontaisen yhteenliittymän. Puhe uudistumisesta mitä ilmeisemmin herätti mielenkiintoa puoluetta kohtaan ja edesautti jäsenkehityksen kääntymistä positiiviseksi vuonna 2000 (vrt. kappale 3.4). Myös eduskuntaryhmän vahva pyrkimys professionaaliseen toimintatapaan ja yleispuolueen asialistaan (Heiskanen 1994, 76) loi vähitellen edellytyksiä uudistumiselle.

3.1 Ohjelmat

Poliittiset ohjelmat ovat samanaikaisesti sekä poliittisia tekoja että politiikan kieltä. Ne viestivät puolueiden maailmankuvasta ja todellisuuskäsityksestä. Periaatetason ohjelmissa asetetaan lähelle ideologiaa kollektiivin yhtenäisyyden luojana ja takaajana. Ohjelmat sisältävät puolueen itseidentifikaatiota, historiallista yhteiskunta-analyysia ja poliittista tilanneanalyysia. Ne kuvaavat sitä prosessia, jonka seurauksena kyseinen puolue on kehittynyt ja niitä tavoitteita, joihin puolue pyrkii sekä asetettujen tavoitteiden suhdetta tapahtumien tulevaan kulkuun. (Borg 1995, 4-5.)

1990-luvulla lähes kaikki eduskuntapuolueet uusivat periaateohjelmiaan. Poliittisissa murros- ja kriisitilanteissa tapahtuu lähes säännönmukaisesti ohjelmallinen ryntäys, kun entinen tapa selittää ja ymmärtää yhteiskunnallista tilannetta ei enää toimi (Pekonen 1995, 25-26). Kristillisen liiton ohjelmatyö oli vaaliohjelmien laadintaa lukuun ottamatta pitkään pysähdyksissä puolueen nousukauden aikana tapahtuneen ohjelmatyön jälkeen. Se käynnistyi uudelleen 1990-luvun alkupuolella. Vuonna 1995 hyväksyttiin uusi yleisohjelma [http] ja 1997 uusi periaateohjelma [http], jotka ovat edelleen puolueen keskeiset ohjelmat. Vuonna 2001 hyväksyttiin uusi kuntaohjelma. Eduskuntaryhmä ja puoluehallitus ovat viimeisen puolen vuosikymmenen aikana hyväksyneet koko joukon aihepiirikohtaisia tavoiteohjelmia. Seuraavaksi on suunniteltu jälleen yleisohjelman uudistamista. Ohjelmatyön käynnistymisen syinä ovat pitkälti olleet entisten ohjelmien vanhentuminen, puolueen toimintatavan ja linjan uudelleen luotsaaminen sekä toimintaympäristön muutokset, kuten Suomen EU-jäsenyys.

Elokuussa 1999 puoluehallituksen työvaliokunta asetti kehittämistyöryhmän laatimaan "Suomalainen kristillisdemokratia" -otsikolla nimetyn aineiston Kristillisen liiton ideologisen keskustelun pohjaksi [http]. Vuosi 2001 nimettiin puolueen toimintasuunnitelmassa ideologisen keskustelun vuodeksi. Nimenmuutosprosessi oli siten pitkälti ideologinen prosessi, jonka myötä otettiin puolueessa käyttöön kristillisdemokraattisen liikkeen ideologiasta tuotuja käsitteitä (vrt. Kalliomaa 2001), joita selvitetään tarkemmin

kristillisdemokratian ideologiaa käsittelevässä kappaleessa. Kansainvälisen kristillisdemokratian käyttämää käsitteistöä ja ideologisia määrittelyjä eivät puolueen aiemmin hyväksytyt ohjelmat juuri tunne. Tämä ei kuitenkaan välttämättä viesti sisällöllisestä ristiriidasta aiempaan ideologiseen kannanmäärittelyyn nähden, vaan pikemminkin pyrkimyksestä kansainvälisen kristillisdemokraattisen erityissanaston avulla täsmentää jo aiemmin omaksuttua ideologista ajattelutapaa.

Ideologisenä viitekehyksenä nykyinen periaateohjelma mainitsee kansainvälisen, monimuotoisen kristillisdemokratian: *"Suomen kristillisdemokraatit on osa maailmanlaajuisesti vaikuttavaa monimuotoista kristillisdemokraattista liikettä"*. Ohjelman eettisenä lähtökohtana on Raamattu, sen kymmenen käskyä ja kultaisen säännön⁵ "maksimimoraali". Näistä periaatteista johdetaan myös toimintatavat: jokaisen päättäjän on omaksuttava eettinen ote ja puolueessa noudatetaan omantunnonvapautta kaikissa asioissa. Puolueen jäsenyys ei edellytä henkilökohtaista uskonvakaumusta, mutta puolueen päämääriin sitoutumista, mikä on käytännössä merkinnyt jäsenistön kristillistä elämäntapaa. Ohjelmassa puolustetaan heikompiensaisten kansalaisten asemaa. Puolue kannattaa sosiaalista ja ekologista markkinataloutta, puolustaa ihmisarvoa ja kantaa vastuuta luonnosta. Ohjelmassa korostetaan kristillisdemokraattisille puolueille tyypilliseen tapaan kotien merkitystä myös yhteiskunnallisesti. (Suomen kristillisdemokraattien periaateohjelma 1997, [http].)

Suomen poliittisella kartalla puolue on sijoittunut keskusta-oikeistoon. Moraalia koskevissa kysymyksissä se on nähty tiukasti konservatiivisuuteen sitoutuneena. Sosiaalipolitiikan kohdalla on puolueen linjassa voitu nähdä vasemmistolle tyypillisiä painotuksia heikommassa asemassa olevien etujen voimakkaana puolustamisena. Puolue on korostanut kristillisdemokraattisille puolueille tyypilliseen tapaan *kansanpuolue*-luonnettaan:

"Kristillisdemokraatit ei ole sitoutunut ajamaan jonkin yksittäisen väestöryhmän etuja muiden ryhmien kustannuksella. Puolue haluaa sovittaa eri ryhmien edut yhteen mahdollisimman oikeudenmukaisella ja toimivalla tavalla - puolustaen heikoimpia kansalaisia. Syrjäytyneiden puolustaminen ja sovun rakentaminen on koko kansakunnan etu. Arvopuolueena olemme koko kansaa varten." (Suomen kristillisdemokraattien periaateohjelma 1997, [http].)

⁵ Matteus 7:12: *"Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille"*.

3.2 Toimintamotiivi

Puolueiden toimintamotiivit voidaan nähdä joko strategisina, asiaorienteisina tai idealistisina. Strateginen toimintamotiivi lähtee siitä, että puolueet ovat olemassa ennen kaikkea tavoitellakseen vaikutusvaltaa ja poliittisia asemia. Asiaorienteinen toimintamotiivi nojaa dualistiseen käsitykseen politiikan tavoitteista siten, että strategisten vaikuttimien rinnalla korostuu politiikan asiasisällön merkitys, jolloin puoluemääritelmässä erotetaan vallan tavoittelemisen ja sen avulla kannattajien etujen edistäminen. Max Weberin asiaorienteisuuteen perustuvan puoluemääritelmän mukaan *"puolueiden tulee olla (muodollisesti) vapaaseen pyrintöön perustuvia yhteenliittymiä, joiden tavoitteena on toimittaa johtajilleen valtaa ja aktiivisille kannattajilleen (ideaalisia tai materiaalisia) mahdollisuuksia (joko asiallisten päämäärien toteuttamisen tai henkilökohtaisten etujen saavuttamisen avulla)".* Kolmatta puolueen toimintamotiivia voidaan kutsua idealistiseksi tai "burkelaiseksi". Edmund Burken mukaan *"puolue on yhteiselin, jonka kautta siihen liittyneet ihmiset edistävät yhteisin pyrkimyksin kansallista etua jonkin heille yhteisen periaatteen nojalla".* (Rehn 1989, 12-13.)

Useimmat puolueet - kuten Suomen kristillisdemokraatit - väittävät periaateohjelmissaan toimivansa idealistisin motiivein, joita voi pitää politiikan arkipäivän realiteettien kannalta varsin ihanteellisena (ibid., 13). Kristillisen liiton synnyn taustalla oli kuitenkin myös selkeästi strategisia motiiveja (Leppänen 1995, 37-38). Suhtautumista kompromissien suotavuuteen periaatteiden kustannuksella voinee pitää eräänlaisena mittarina, joka ilmentää sitä, millä tavoin idealismiin sitoudutaan: koetaanko tärkeämpänä oikean näkemyksen edustaminen vai päätöksenteon lopputulokseen vaikuttaminen.

Yleispuolue voidaan määritellä joko puolueen poliittisen ohjelman, kannattajakunnan rakenteen tai näiden molempien avulla. Ensimmäisessä tapauksessa puolueen ohjelman on sisällöllisesti katettava kaikki elämänalueet ja yhteiskuntapolitiikan sektorit. Toisessa tapauksessa puolueen kannattajakunnan rakenteen on heijastettava koko väestön rakenteellista koostumusta. (Rehn 1989, 28.)

Kannattajakunnan sosiaalisen rakenteen osalta Kristillisdemokraatit on aina ollut varsin heterogeeninen puolue: sen jäsenistö on edustanut varsin tasaisesti erilaisia yhteiskuntaluokkia ja ammattiryhmiä. Puolueen jäseneksi ja kannattajaksi kokoavana

voimana on ollut sosiaalisista taustoista riippumaton yhdistävä tekijä eli jäsenistön omaama kristillinen vakaumus.

Vuonna 1991 Kristillisen liiton kannattajakunnasta 54 prosenttia edusti toimihenkilöitä, 38 prosenttia työväestöä ja 8 prosenttia maanviljelijöitä. Puolueen kannattajakunta oli Vihreiden tavoin muita puolueita selvästi naisvaltaisempi. Kristillisen liiton kannattajista kaksikolmasosa piti itseään hyvin uskonnollisena ja kolmannes melko uskonnollisena, mikä poikkeaa selkeästi muiden puolueiden kannattajakuntien uskonnollisuuden asteesta. (Pesonen ym. 1993, 105, 108, 110, 155-156.) Eri maiden kristillisdemokraattisten puolueiden kannattajakuntien yleispiirteenä on se, että naiset⁶ ja vanhemmat ikäluokat ovat yliedustettuina, sosiaaliryhmien edustavuuden osalta lievä painopiste on keski- ja alemmissa sosiaaliluokissa (Karvonen 1994, 134; Hanley 1994, 5).

1990-luvun alkuun tultaessa oli puolueen käytännön politiikka eduskuntaryhmän toiminnan tasolla arvioituna professionaalistunut ja eksplisiittinen uskonnollisuus vähentynyt. Uskonnollisen argumentoinnin häviäminen kansanedustajien lausumista saattoi Heiskanen arvion mukaan johtua Perelmannin argumentaatioteoriassa kuvatusta pyrkimyksestä puhua vakuuttavasti universaaliyleisölle. (Heiskanen 1994, 76.)

Kristillisdemokraattisen eduskuntaryhmän valtiopäivien 2001 toimintakertomuksessa [http] luetellut puolueen kansanedustajien valtiopäivätoimet antavat käsityksen siitä, että puolueen eduskuntatyössä kaikki yhteiskuntapolitiikan sektorit tulevat huomioon otetuiksi. Valtiopäivätoimissa havaittavat painotukset joillekin politiikkalohkoille johtunevat pitkälti edustajien henkilökohtaisen mielenkiinnon ja osaamisen suuntautumisesta tiettyihin aihepiireihin, kuten sosiaali- ja terveystalouteen⁷. Kannanottojen jakaantumisen laajasti eri teemoille voi todeta myös puolueen internet-sivuilta kannanottojen otsikoita lukiessaan. On ilmeistä, että puolue on kehittynyt protestipuolueesta yhä enemmän yleispuolueen suuntaan. Puoluetta voitaneen kutsua tämän vuoksi *arvo-orientoituneeksi yleispuolueeksi*.

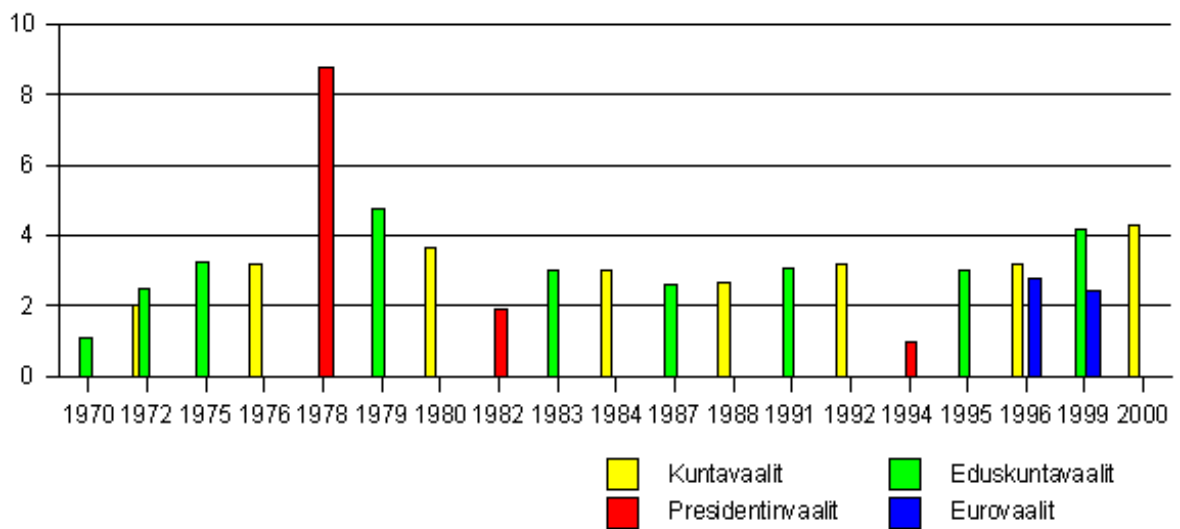
⁶ Naisten konservatiivisuus ja suurempi tuki oikeistolais-keskustalaisille puolueille on ennen 1980-lukua havaittu yleinen piirre länsimaissa, mikä on selittynyt pitkälti naisten keskimäärin miehiä voimakkaammasta uskonnollisuudesta. Postmaterialistinen arvomurros ja naisten emansipaatio ovat vaikuttaneet sukupuolten näkemuseroihin siten, että 1990-luvulle tultaessa ovat nuoremmat naiset alkaneet tukea miehiä enemmän uuden politiikan liberaarisia arvoja edustavia puolueita. (Inglehart & Norris 2000, 441-450.)

⁷ Kristillisdemokraattien nykyisistä neljästä naiskansanedustajasta kaikki ovat terveydenhuoltoalalta. Mieskansanedustajista neljällä on yhteiskunnallisen sektorin koulutus ja kahdella siviilityö evankelis-luterilaisen kirkon tehtävissä.

3.3 Kannatus

Puolueen 1970-luvun lopun nousukauden jälkeen alkanut taantuma taittui 1990-luvun lopulla ja kannatus on vakiintunut päälle neljän prosentin. Puolue on osallistunut muutamia presidentinvaaleja lukuun ottamatta kaikkiin valtiollisiin vaaleihin vuoden 1970 jälkeen. Sen kannatus on vaihdellut vaaleissa keskimäärin 2,0 ja 4,3 kannatusprosentin välillä (kuvio 1), poikkeuksena ovat presidentinvaalit. Vuoden 2000 kunnallisvaaleissa puolue oli äänimäärissä laskettuna toiseksi suurin voittaja edellisiin kunnallisvaaleihin verrattuna. Eteneminen etenkin ruotsinkielisellä Pohjanmaalla on ollut suurta. Vahvoja kannatuspaikkakuntia löytyy sieltä täältä: esimerkiksi Varkaudessa Kristillisdemokraateilla on sosiaalidemokraattien jälkeen toiseksi suurin valtuustoryhmä.

KUVIO 1. Kristillisen liiton kannatus vaaleissa 1970-2000 (%)

Lähde: Suomen kristillisdemokraatit - Vaalit, [http].

Puolueen kannatuksen alueellinen jakautuminen on melko voimakasta. Vahvimmat kannatusalueet sijaitsevat perinteisesti uskonnollisesti aktiivisella vyöhykkeellä Keski- ja Etelä-Pohjanmaalta Keski-Suomen, Savon ja Mikkelin kautta Kymeen. Tällä hetkellä kannatus on suurinta Keski-Pohjanmaalla ja Hämeessä. Heikointa kannatus on Lapissa sekä Oulun, Kainuun ja Varsinais-Suomen alueella.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa kannatuksen mahdollisen kasvun realisoituminen ei edustajien määrä lisääntymisenä ole Kristillisdemokraateille helppoa. Taloustutkimuksen loppuvuoden 2001 kannatusmittausten valossa puolue saisi eduskuntavaaleissa edellisiä

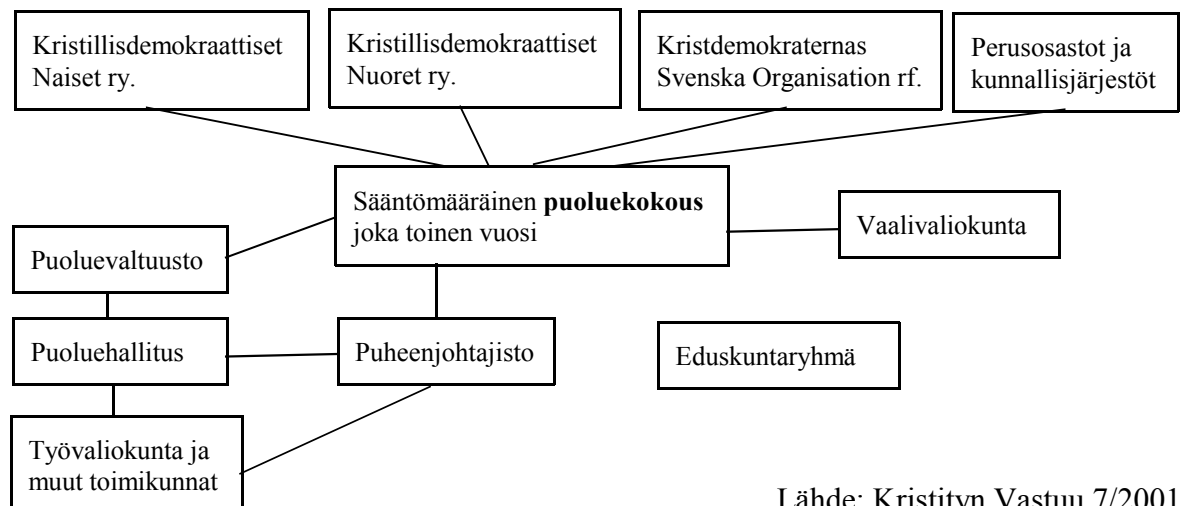
vaaleja korkeammalla 4,6 prosenttiyksikön valtakunnallisella kannatusosuudella ilman vaaliliittoja vain puolet nykyisestä kansanedustajamäärästään (Yleisradio - "Kysely: SDP suosituin puolue", uutinen 24.01.2002, [http]).

3.4 Organisaatio ja jäsenistö

Suomalaisten puolueiden organisaatorakenne on melko yhdenmukainen. Selkeitä eroja puolueiden välillä on mm. puoluekokousedustajien valintakriteerien osalta. Puoluekokouksen ja -hallituksen välillä useimmissa puolueissa toimii puoluevaltuusto. Kaikilla puolueilla on alueellisen jaon perusteella muodostettuja perusosastoja sekä suuremmilla paikkakunnilla monesti myös kunnallisjärjestöjä, jotka vastaavat kunnallisvaalien hoitamisesta. Eduskuntavaalien osallistumisesta vastaavat piirijärjestöt, joita kuitenkin saattaa olla useampi yhden vaalipiirin alueella. Lisäksi puolueilla on erityisjärjestöjä. (Sundberg 1997, 41-43.)

Kristillisdemokraateilla on suomalaiselle puolueelle hyvin tyypillinen organisaatorakenne (kuvio 2). Sääntömääräinen puoluekokous pidetään joka toinen vuosi. Vaalivaliokunta tekee esityksen puoluekokouksen henkilövalinnoista. Puoluekokousten välillä ylintä päätösvaltaa käyttää kahdesti vuodessa kokoontuva puoluevaltuusto. Toimeenpanoa ja valmistelua johtaa puoluehallitus ja sen työvaliokunta. Jäsenjärjestöjä ovat 15 piirijärjestöä, nuorten, naisten ja ruotsinkielisten erityisjärjestöt sekä vajaat 300 perusosastoa ja kaksi kunnallisjärjestöä. Eduskuntaryhmä toimii itsenäisesti omien sääntöjen puitteissa mutta tiiviissä yhteistyössä puolue-elinten kanssa.

KUVIO 2. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n organisaatio

Lähde: Kristityn Vastuu 7/2001

Huolimatta varsin samankaltaisista organisaatioista puolueiden toimintakulttuurit vaihtelevat merkittävästi egalitaarisen ja hierarkisen hallintotavan välillä. Sundbergin tekemässä vertailussa Kristillinen liitto kuului hierarkisimpien puolueiden joukkoon Kokoomuksen ja Keskustan tavoin. (Sundberg 1997, 69-73.) Hierarkisuuden ominaispiirteitä puolueella ovat puheenjohtajuuden vähäinen kierto, sääntömääräinen työvaliokunta ja puoluevaltuusto, puoluejohtajan toiminta myös työvaliokunnan ja puoluehallituksen puheenjohtajana eikä yleisesti sukupuolikiintiöitä. Sääntömääräinen puoluekokous kokoontuu vain joka toinen vuosi.

Puoluejäsenistöjen uusiutumattomuus yhdessä yleisen jäsenaktiivisuuden laskun kanssa ovat aiheuttaneet sen, että puolueiden järjestöllinen mobilisaatiovoima vaaleissa on vähitellen heikentynyt (Borg 1996, 364). Tämä kehitys näkyy myös Kristillisdemokraateissa, sillä perusosastojen toiminta on 1970-1980 -lukujen vilkkaimmista toimintavuosista heikentynyt, eikä vaalien organisoiminen ole välttämättä helppoa niilläkään paikkakunnilla, joissa toimii oma perusosasto (Vertanen 2002).

Äänestysikäisistä suomalaisista noin joka kymmenes on jonkin puolueen jäsen. Vielä kolmisenkymmentä vuotta sitten määrä oli lähes kaksinkertainen. Puolueisiin liittyminen on vähentynyt olennaisesti 1980-1990 -luvulla, mikä heijastuu myös jäsenistön ikärakenteen voimakkaana vanhenemisena. Neljällä puolueella (Sdp, Vas, Rkp ja Skl) keski-ikä oli jo 1990-luvun puolivälissä 56-57 vuotta. (Borg 1997, 38-43.)

Suomen kristillisdemokraatit r.p:n jäsenrekisteritietojen mukaan vuonna 2001 puolueen perusosastoihin kuului lähes 14 800 jäsentä. Aiempi negatiivinen jäsenkehitys kääntyi vuonna 2000 positiiviseksi ja suunta jatkui vuonna 2001. Enimmillään puolueella oli jäseniä vuonna 1980 hieman yli 20 000. Jäsenistä kaksi kolmasosaa on naisia, ruotsinkielisiä on 4 prosenttia. Alle 30-vuotiaita jäseniä on noin 7 prosenttia, osa näistä alle 18-vuotiaita ns. perhejäseniä. Jäsenistön keski-ikä on noin 60 vuotta.

Jäseniltä ei tiedustella seurakuntataustaa, mutta Suomen Gallup Oy:lla 1994 teetetyn puoluekuvatutkimuksen mukaan selkeä enemmistö (4/5) jäsenistä on evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Noin viidennes jäsenistöstä kuuluu muihin kristillisiin seurakuntiin ja kirkkoihin, eniten helluntaiseurakuntiin ja Vapaakirkkoon. Esimerkiksi nykyisistä kansanedustajista kahdeksan on evankelis-luterilaisia ja kaksi kuuluu helluntaiseurakuntaan.

Jäsenistön uskonnollisessa taustassa on havaittavissa vapaisiin suuntiin kuuluvien suhteellisen osuuden hienoinen kasvaminen⁸.

3.5 Kannattajakunnan näkemykset aiemmassa tutkimuksessa

Suomen kristillisdemokraattien jäsenistöä ja kannattajakuntaa on viimeksi laajemmin omana ryhmänään tutkittu puolueen Suomen Gallup Oy:lta vuonna 1994 tilaaman puoluekuvatutkimuksen puitteissa. Tutkimuksessa selvitettiin 15-vuotta täyttäneiden suomalaisten käsityksiä puolueesta. Tarkasteltavia näkökohtia olivat mm. puolueen imago ja houkutusvoima eduskuntavaaleissa. Tutkimuksessa selvitettiin myös laajemmin jäsenten käsityksiä omasta puolueestaan. Haastattelut tehtiin puolueen hallitustaipaleen juuri päätyttyä syksyllä 1994. Haastateltujen kokonaismäärä oli 1010. Tutkimuksen mukaan 8 prosenttia vastaajista piti Kristillisen liiton äänestämistä ainakin jossakin määrin mieluisena. Keskimääräistä enemmän puolue viehätti yli 65-vuotiaita. 15-24-vuotiaista 7 prosenttia ilmaisi äänestysajatuksen kiinnostavan. (Suomen Gallup Oy 1994.)

Tutkimuksessa ilmeni, että Kristilliseen liittoon voimakkaimmin liitettävistä ominaisuuksista rakentui ristiriitainen profiili. Puolue koettiin vahvasti etäiseksi, jyrkäksi ja ahdasmieliseksi, uskonnon ja politiikan sekoittavaksi sekä huonosti haastateltavien omia tarpeita huomioon ottavaksi. Kuitenkin samanaikaisesti puoluetta pidettiin varsin ihmisläheisenä sekä ikääntyneiden ja lapsiperheiden tarpeet hyvin huomioon ottavana. Koko väestön mielikuviin verrattuna jäsenten arviot puolueesta olivat paljon myönteisempiä, eikä puolueen sisäinen kuva jäsenistön keskuudessa ollut kovinkaan säröinen, vaikkakin varauksettoman hyviä arvosanoja annettiin melko kitsaasti. Suurinta jäsenistön kritiikki oli puolueen heikosta merkityksestä mielipidevaikuttajana ja alhaisesta poliittisesta painoarvosta. Poliittisista ideologisista arvoista porvarillisuus synnytti eniten vastarintaa ja sen toivottiin korostuvan aiempaa vähemmän puolueen toiminnassa. Tuolloin vajaa neljännes (23 %) piti toivottavana puolueen nimen muuttamista kolmanneksen ollessa asiasta epävarma (34 %). Vain kahdeksan prosenttia jäsenistä piti nimeä Suomen kristillisdemokraatit r.p. hyvänä, kaksi kolmasosaa (66 %) vastusti tätä vaihtoehtoa jyrkästi. Sen sijaan 16 prosenttia piti suotavana vaihtoehtoa Kristillinen kansanpuolue.

⁸ Vuonna 1979 puoluekokousedustajista peräti 88 prosenttia kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon (Leppänen 1995, 82). Nykyisten kunnanvaltuutettujen osalta vapaisiin seurakuntiin kuuluvien suhteellinen osuus on nuoremmassa ikäluokassa huomattavasti suurempi kuin vanhemmissa ikäluokissa (vrt. kappale 9.1).

Vuonna 1998 puolue teetti Taloustutkimuksella uuden äänestäjäpotentiaalia kartoittavan tutkimuksen. Siinä ilmeni, että 12 prosenttia äänestäjistä piti mahdollisena ajatusta Kristillisen liiton kannattamisesta vaaleissa. (Taloustutkimus Oy 1998.)

Perinteinen oikeisto-vasemmisto -akseli on poliittisen toiminnan perusolottuvuus, vaikka postmaterialististen arvojen nousun myötä uuden politiikan ristiriitautottuvuus on vallannut alaa tältä vanhalta jaottelulta. Kristillisen liiton kannattajien näkemykset sijoittuivat vuonna 1991 tehdyssä laajassa mittauksessa oikeisto-vasemmisto -olottuvuudella lievästi oikealle saaden arvon 6.1 (vasen=1, oikea=10). Keskustan kannattajien näkemysten saama keski-arvo oli 6.4, Kokoomuksen 7.7, Vihreiden 5.4, Sosialidemokraattien 4.3 ja Vasemmistoliiton 3.0. (Pesonen ym. 1993, 128-130.) Vertailun vuoksi todettakoon, että Länsi-Euroopan kristillisdemokraattiset puolueet ovat kokonaisuutena arvioituna sijoittuneet seitsemässä eri vertailussa vastaavalla 1-10 -asteikolla arvojen 6.0-7.0 välille. Konservatiivipuolueiden saama arvo on ollut välillä 7.0-7.6. (Lane & Ersson 1999, 89.)

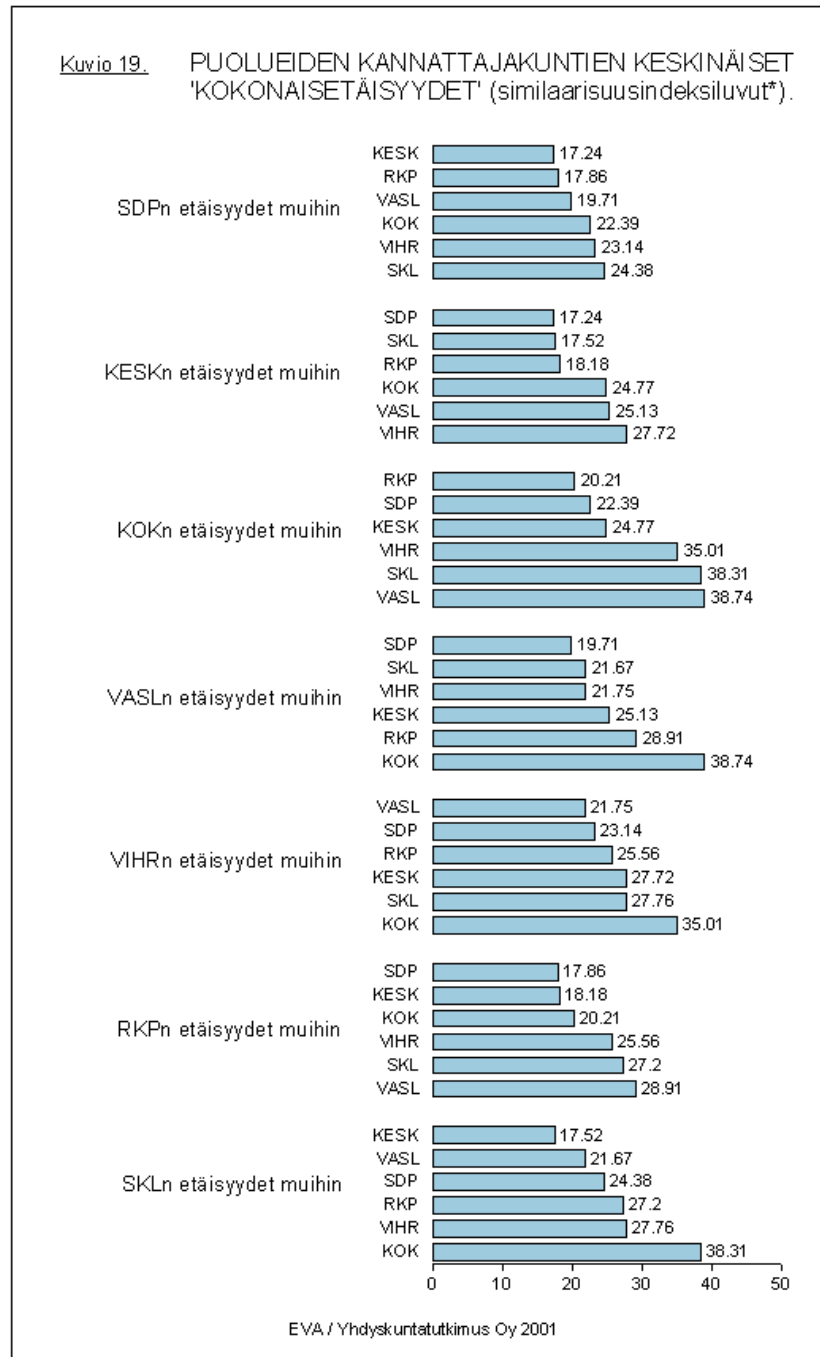
Vuonna 1991 tehdyssä ristiriitojen kehitystä mittaavassa tutkimuksessa todettiin, että Kristillisen liiton kannattajat painottavat Vihreän liiton ja Vasemmistoliiton kannattajien tavoin useita ristiriitoja (luokka-, luonto- ja uudet ristiriidat). Tosin eräänä selittäväenä tekijänä tälle saattaa olla Vihreiden ja Kristillisen liiton kohdalla suuri naisten osuus kannattajakunnassa: naiset kokevat tutkimusten mukaan ristiriitoja yleisesti voimakkaammin kuin miehet. (Pesonen ym. 1993, 122-128.)

Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuonna 2001 suomalaisten asenteita kartoittavassa "Erilaisuuksien Suomi" -raportissa verrattiin eri puolueiden kannattajien yhteiskunnallisia näkemyksiä toisiinsa. Tutkimusaineisto kerättiin vuodenvaihteessa 2000-2001. Kyselyn kohdejoukkona oli yhteensä 4500 satunnaisesti poimittua 18-70 -vuotiasta henkilöä, joista puolet vastasi. Tutkimuksen toteutti Yhdyskuntatutkimus Oy. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia poliittis-ideologisia eroja ilmenee puolueiden perustasolla ja niiden kannattajakuntien keskuudessa. Asiaa selvitettiin tutkimuksessa vertaamalla puolueiden äänestäjien yhteiskunnallisia näkemyksiä toisiinsa. (Elinkeinoelämän valtuuskunta 2001, [http].)

Tutkimuksen tulokset osoittivat puolueiden kannattajakuntien profiloituvan selvästi toisistaan (kuvio 3, EVA:n kuvio 19). Kaikkein lähimpänä Kristillisen liiton äänestäjien näkemykset olivat Keskustan kannattajien näkemyksiä, seuraavaksi eniten Vasemmistoliiton ja

socialidemokraattien. Vähiten yhtymäkohtia koettiin suhteessa Kokoomukseen kannattajien edustamiin näkemyksiin.

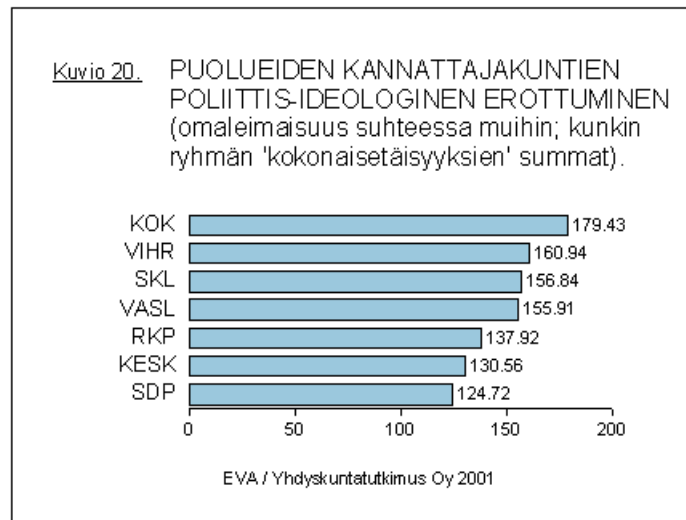
KUVIO 3. Puolueiden kannattajakuntien keskinäiset kokonaisetaisyydet EVA:n tutkimuksessa

*Puolueita on verrattu pareittain toisiinsa 67 asenneväittämään reagoinnin perusteella. Luvut ovat asteikkokeskiarvojen erotusten itseisarvojen summia.

Kun kunkin puolueen etäisyydet muihin puolueisiin laskettiin yhteen, saatiin kuva puolueiden poliittisesta omaleimaisuudesta suhteessa toisiinsa (kuvio 4, EVA:n kuvio 20). Tällä perusteella selkein vaihtoehto on Kokoomus, sen jälkeen Vihreät ja Kristillinen liitto.

KUVIO 4. Puolueiden kannattajakuntien poliittis-ideologinen erottuminen EVA:n tutkimuksessa

Osa tämän tutkimuksen kyselyssä esitetyistä väitteistä on täysin tai lähes samoja kuin edellä esitellyssä EVA:n tutkimuksessa. Tämän vuoksi vertailen saamiani vastauksia EVA:n tuloksiin. Apuna vertailussa käytän myös Hellstenin ja Martikaisen (1999) tutkimusta pääkaupunkiseudun nuorten poliittisista näkemyksistä, jonka tuloksia selvitän uuden ja vanhan politiikan tematiikkaan liittyen hieman myöhemmin.

4 Kristillisdemokratia: politiikan kolmas tie

Suomalaisen kristillisdemokraattisen puolueen olemassaolo ja sen lisääntyvät kansainväliset kontaktit sekä yhä vaikutusvaltaisemman kristillisdemokraattien ja konservatiivien europuolueyhmittymän kehittyminen luovat suomalaiselle puoluetutkimukselle haasteen paneutua koko eurooppalaisen kristillisdemokraattisen liikkeen luonteeseen. Kristillisdemokratiaa on siihen lukeutuvien puolueiden merkittävästä painoarvosta⁹ huolimatta tutkittu kansainvälisestikin varsin vähän verrattuna esimerkiksi sosialidemokraattista liikettä koskevaan tutkimuksen määrään (Hanley 1994, 1-2).

Kansainvälinen kristillisdemokraattinen liike nimeää itsensä ns. kolmanneksi tieksi liberaali-konservatiivisen ja sosialistisen näkemyksen, perinteisen oikeiston ja vasemmiston välille. Se on kristilliseltä aatepohjalta nouseva poliittinen suuntaus, jonka sisäinen kirjo on hyvin laaja. Siihen lukeutuvilla puolueilla on yhteiset peruspiirteensä, joiden rajaaminen ei kuitenkaan ole vaikeaa (ibid., 3). Kristillisdemokraattiset puolueet ovat syntyneet yleensä spontaanisti ilman ulkopuolelta tullutta sysäystä ja ideologista rakennelmaa. Siksi puolueet ovat lähtökohdiltaan ja historiallisilta taustoiltaan varsin erilaisia. (Tørå 2001.) Euroopassa kristillisdemokraattiset puolueet ovat tunnuslauseensa "*ei oikealla, ei vasemmalla, vaan kansan sydämessä*" mukaisesti korostaneet kuuluvansa poliittiseen keskustaän, mutta monessa maassa ne ovat täyttäneet myös oikeistopuolueiden tilan.

Toisen maailmansodan jälkeen sosialistisen vallankumouksen uhan alla muodostui suuria oikeisto-keskustalaisia sateenkaaripuolueita, kuten Saksan ja Italian kristillisdemokraattiset puolueet, joissa yhdistyivät niin kristillisdemokraattiset kuin konservatiivisetkin voimat. Nämä puolueet ovatkin olleet sisäisesti varsin fragmentoituneita ja muodostaneet ideologisen konfliktin kristillisdemokraattisen liikkeen sisälle. Keski-Euroopassa monet kristillisdemokraattiset puolueet ovat toimineet osin konservatiivipuolueiden painotuksin, mutta latinalaisessa Amerikassa ne ovat leimautuneet lähemmäs vasemmistoa. (Tørå 2001.) Pohjoismaisessa yhteistyössä kristillisdemokraatit lukeutuvat vahvasti ns. keskiryhmiin, minkä konkreettisena osoituksena on Mittengruppen-ryhmän toiminta Pohjoismaiden neuvostossa.

⁹ Vuosina 1945-1997 Euroopan kristillisdemokraattiset puolueet osallistuivat hallitustyöskentelyyn agraari- ja sosialistipuolueiden jälkeen ajassa mitattuna kolmanneksi eniten. Kristillisdemokraattisten puolueiden jäsenmäärä on sosialistipuolueiden jälkeen toiseksi suurin. Kannatuksen perusteella ryhmittymää voi pitää eurooppalaisittain vertailtuna neljänneksi suurimpana sosialistien, konservatiivien ja agraaripuolueiden jälkeen. (Lane & Ersson 1999, 96, 98, 105.)

Kristillisdemokraattien eurooppalainen yhteistyöjärjestö EUCD (The European Union of Christian Democrats) sulautui vuonna 1999 Euroopan unionissa edustettuina olleiden maiden kristillisdemokraattiseen yhteistyöjärjestöön Euroopan kansanpuolueeseen (European Peoples Party - EPP), jolloin myös monia konservatiivipuolueita liittyi siihen. Koska osa aiemman EUCD:n jäsenistä on myös Euroopan oikeisto-konservatiivisen järjestön EDU:n (The European Democratic Union) jäseniä¹⁰, oli tarkoituksena ratkaista kristillisdemokraattis-konservatiivisten puolueiden kaksoisjäsenyydestä aiheutunut ongelma muodostamalla kristillisdemokraattien ja konservatiivien yksi yhteinen järjestö. (Tørå 2001.)

EPP:hen kuuluu tällä hetkellä 42 eurooppalaista jäsenpuoluetta, joista osa on ns. assosioituneita jäseniä sekä viisi tarkkailijapuoluetta. Pohjoismaista järjestön piiriin kuuluvat erilaisilla statuksilla sekä kristillisdemokraattiset että konservatiiviset puolueet. Suomen kristillisdemokraatit sai keväällä 2001 EPP:n tarkkailija-aseman (European Peoples Party - Party - 47 member and associate parties, 5 observers, [http]). Puolueen europarlamentaarikko Eija-Riitta Korhola kuuluu Euroopan parlamentin EPP-ED -ryhmään (European People's Party (Christian Democrats) and European Democrats).

Kristillisdemokraattien maailmanjärjestöllä CDI:llä (The Christian Democrats and Peoples Parties International) on jäsenpuolueita 72 maasta eri puolilta maailmaa (Christian Democrat and People's Parties International - Parties - Member parties, [http]). Suomalaiset kristillisdemokraatit eivät ole osallistuneet tämän järjestön toimintaan.

4.1 Liikkeen kehitys Euroopassa

Useimmat nykyiset keskieuropalaiset kristillisdemokraattiset puolueet ovat täysin sekulaareja. Niiden edeltäjät ennen toista maailmansotaa olivat selkeästi tunnustuksellisia puolueita, joiden synnyn taustalla oli valtion ja kirkon välinen konflikti 1800-luvulla. Euroopan ensimmäiset kristilliset puolueet syntyivät Saksassa (1871), Hollannissa (1879 ja

¹⁰ EDU:n jäseniä ovat Saksan Christlich Demokratische Union (CDU) ja Christlich-Soziale Union (CSU), Itävallan Österreichische Volkspartei (ÖVP), Espanjan Partido Popular (PP) ja Portugalin Partido Social Democrata (PSD) sekä tarkkailijoina Sveitsin Christlichdemokratische Volkspartei (CVP), Italian Cristiani Democratici Uniti (CDU) ja Luxemburgin Parti Chretien Social (PCS). EDU jatkaa vielä pienimuotoisesti toimintaansa. (European Democratic Union - Members, [http].)

1888), Belgiassa (1884), Itävallassa (1890) ja Italiassa (1919)¹¹. Ne olivat katolisia lukuun ottamatta Hollannin kalvinistipuoluetta. Näiden puolueiden syntyprosessit ovat olleet monin tavoin erilaisia, vaikka taustatekijät ovatkin olleet varsin yhteneviä: demokratisoituminen ja kansalaisten poliittisen osallistumisen lisääntyminen sekä kirkon aseman ja auktoriteetin heikkeneminen. Liberalistisen kehityksen kautta valtiosta oli muodostumassa monessa suhteessa kirkon vastustaja, mikä loi tarvetta näiden puolueiden syntymiselle. (Kalyvas 1998, 293, 302-303.)

Tunnustuksellisten katolisten puolueiden synty eteni kolmen vaiheen kautta. Ensiksi perustettiin kirkon tiukassa kontrollissa olleita katolisia massajärjestöjä, jotka toimivat poliittisen areenan ulkopuolella. Seuraavassa vaiheessa kehittyi vaaleihin kirkon tavoitteiden puolesta toimineita koalitioita, joiden tueksi katoliset järjestöt lähtivät mukaan poliittiseen työhön. Hyvän vaalimenestyksen jälkeen - katolisen kirkon ja konservatiivipuolueiden kielteisyydestä huolimatta - katoliset maallikkoaktiivit perustivat tunnustuksellisia puolueita. Puolueet halusivat toimia kirkon ohjauksesta vapaina äänestäjien antaman valtuutuksen kautta. (Ibid., 307.) Ne loivat itselleen poliittisen identiteetin, jossa tunnustuksellinen luonne määriteltiin tavalla, joka ei hylännyt katolista oppia, mutta sekularisoi sen. Samalla omaksuttiin liberaalin demokratian periaatteet. (Kalyvas 1996, 264)

Tunnustuksellisten puolueiden synnyllä on ollut syvät vaikutuksensa myös nykyisiin kristillisdemokraattisiin puolueisiin. Ne syntyivät uskonnollisen mobilisaation tuloksena sosiaalisesti heterogeenisiksi eivätkä luokkapohjaisiksi. Puolueet olivat poliittiseen keskusta-oikeistoon lukeutuvina ei-sosialistisia, mutta erosivat selkeästi konservatiivipuolueista tavoittaessaan myös työväestöä. (Kalyvas 1998, 308; 1996, 263.)

Toinen maailmansota ja sitä edeltänyt fasistinen kehitys vaikeuttivat näiden puolueiden elämää. Kristillisdemokraattisten puolueiden nousukausi alkoi toisen maailmansodan jälkeisessä tilanteessa eräänlaisena vastavoimana demokratian ja ihmisarvon polkemiselle. Latinalaisessa Amerikassa, Afrikassa ja Aasiassa sekä Itä-Euroopassa

¹¹ Käsite "kristillinen demokratia" syntyi varsinaisesti 1850-luvulla Ranskassa. Sitä käytettiin kuvaamaan sosiaalista ja poliittista liikettä, joka kristillisestä inspiraatiosta käsin työskenteli demokratian ja sosiaalisten uudistusten puolesta. Kuitenkin paavi Leo XIII tyrmäsi käsitteen poliittisessa käytössä, koska demokratia liitettiin tuohon aikaan selkeästi profaaniin ja ateistiseen maailmankatsomukseen. Tämän vuoksi ensimmäiset kristillisillä puolueilla oli aluksi toisentyypisiä nimiä. Vasta vuonna 1943 perustettu italialainen puolue otti paavi Pius XII suostumuksella nimen Democrazia Christiana. (Arbøl 1986, 18-19.)

kristillisdemokraattisten puolueiden synty on liittynyt yleensä diktatuurin tai totalitaarisen järjestelmän murtumiseen. (Tørå 2001.)

Saksassa katolinen puolue Zentrum yhdistyi toisen maailmansodan jälkeen protestanttien kanssa Kristillisdemokraattiseksi unioniksi (CDU) (Arbøl 1986, 92). Tällä hetkellä Euroopan suuret kristillisdemokraattiset puolueet ovat tunnustukseltaan joko katolisia, protestanttisia¹² tai ei-tunnustuksellisia näiden kahden yhdistelmiä, kuten Saksan CDU ja suurin osa uudemmissa kristillisdemokraattisista puolueista (Leppänen 1995, 12). Kristillisdemokraattisten puolueiden kehitymisessä voidaan nähdä selkeä suunta kannattajakunniltaan suljetuista tunnustuksellisista puolueista kohti avoimia yleispuolueita, joskin eteneminen tällä tiellä on ollut hyvin erivaiheista (Lucardie & ten Napel 1994, 67).

Duverger jaottelee puolueet massapuolueisiin ja kaaderipuolueihin syntytapansa perusteella. Parlamenttien ulkopuolella syntyneet poliittiset liikkeet ovat siten massapuolueita, joihin myös kristillisdemokraattiset puolueet selkeästi kuuluvat. Seiler puolestaan tekee puolueiden välille jaottelun, jonka mukaan vallankäytön periaate voi pohjautua ensisijaisesti joko johtajistolle tai jäsenistölle, organisoitumisen periaate taas byrokralialle tai ideologialle. Tässä jaottelussa kristillisdemokraattiset puolueet pohjautuvat tyypillisesti ideologialle, mutta ne ovat varsin johtajistovetoisia, jonka vuoksi niitä voidaan kuvata ilmaisulla yhteenguuluvuuspuolueet, "*gemenskapsparti*". (Demker 1998, 52-53.)

Perinteisten yhteiskunnallisten jakaumien heiketessä äänestäjiä on ollut yhä vaikeampi mobilisoida niiden kautta. Tämä on merkinnyt sitä, että puolueet tavoittelevat yhä laajempaa kannattajakuntaa ja ovat samalla menettäneet ohjelmallista ideologisuuttaan pyrkien keskittymään sellaisiin aiheisiin, jotka kiinnostavat koko äänestäjäkuntaa. (Pekonen 1997a, 11-12 ja 1997b, 15.) Klassinen näkökulma tarkastella puolueiden ja niiden toimintaympäristön muutoksia on Kirchheimerin 1950-luvulla esittämä väite puolueiden vähittäisestä muuttumisesta massapuolueista kohti yleispuolueita. (Panebianco 1988, 263.)

Kirchheimerin yleispuolueeteoria ei kuitenkaan sellaisenaan sovellu kristillisdemokraattisten puolueiden tarkasteluun. Euroopan kristillisdemokraattisille puolueille on ollut tyypillistä se,

¹² Protestanttisuuteen lasketaan kuuluviksi ne kirkkokunnat ja uskonnolliset yhteisöt, jotka syntyivät 1500-luvun uskonpuhdistuksen seurauksena, jolloin läntinen kristikunta repesi kahtia katoliseen ja protestanttiseen. Protestanttisia kirkkoja ovat mm. luterilaiset ja reformoidut kirkot, anglikaaninen kirkko ja suuri joukko pieniä uskonpuhdistuksen jälkeen syntyneitä kirkkoja. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, Aamenesta öylättiin, [http].)

että ne eivät edusta tiettyä yhteiskuntaluokkaa, vaan ovat kannattajiensa sosio-ekonomisen aseman puolesta yleispuolueita, "*catch-all parties*". Tämä ei kuitenkaan johdu ensisijaisesti yleisestä länsieurooppalaisesta puoluejärjestelmän muutoksesta, vaan se on kristillisdemokraattisten puolueiden ideologisesta olemuksesta nouseva piirre. Toisen maailmansodan jälkeisessä Euroopassa kristillisdemokraattiset puolueet korostivat niiden luokkajohjauksen ylittävää luonnetta ja konsensushakuisuutta mm. termillä luokkien välinen puolue, "*inter-class party*" (Pombeni 2000). Kristillisdemokratian perusajatuksena on ollut luoda yhteiskuntaluokkien välistä kompromissia ja integraatiota politiikalla, joka antaa markkinataloudelle ihmisen kasvot ja sosiaalipolitiikalle markkinatalouden kriteerit ja perustan. (van Kersbergen 1994, 37, 39.)

Kristillisdemokraattiset puolueet eivät kuitenkaan ole tyypillisiä yleispuolueita, sillä uskonto poliittisten periaatteiden taustalla toimii ikään kuin magneetin tavoin: toisia se vetää puoleensa, toisia taas työntää pois päin. Mikäli puolue pyrkii saamaan yhä enemmän ei-uskonnollisia kannattajia, sen mahdollisuudet säilyttää uskonnollisen kannattajakuntansa tuki heikkenee (ibid., 38). Uskonnolliselle pohjalle muotoutuneen puolueen yksi keskeinen haaste sekularisoituvassa yhteiskunnassa on, miten se kykenee olemaan uskollinen legitimitteettiperustalleen ja siten säilyttämään uskonnolliset äänestäjensä, mutta toisaalta, miten se kykenee tekemään strategisia valintoja, joiden kautta se tavoittaa yhä enemmän äänestäjiä tunnustuksellisten kannattajiensa lisäksi. Uskonnollisen puolueen strateginen toimintavapaus onkin teologisen pohjan pitkälti rajaama. Tosin monien kristillisdemokraattisten puolueiden ratkaisuna tähän ongelmaan on ollut teologisen viitekehyksen vähittäinen häivyttäminen ja poliittisten asiakysymysten korostaminen. Tämä on havaittu myös vertailtaessa EUCD:n ja EPP:n ohjelmia eri vuosilta. (Demker 1998, 21, 66-75.)

Vuosien 1975, 1979, 1995 ja 1999 eduskuntavaalimateriaaleja koskevan analyysin perusteella Kristillisen liiton kohdalla kristillisten käsitteiden siirtämistä taka-alalle ei ollut Friisin mukaan tapahtunut. Huolimatta siitä, että yleiset positiiviset arvot nousevat vahvasti esiin, olivat viittaukset kristillisiin arvoihin ja elämäntapaan vuoden 1999 vaaleissa edelleen selkeitä. Tämä tulos eroaa suhteessa Demkerin tutkimien kristillisdemokraattisten puolueiden eli ruotsalaisen KD:n, belgialaisen PSC:n, flaamilaisen CVP:n ja ranskalaisen CDS:n kehityksestä yhä enemmän uskontoneutraaleiksi. (Friis 2000, 180-181.)

Lambertsin (1997, 481) mukaan kristillisdemokraattisen liikkeen mahdollisuudet säilyttää asemansa omaleimaisena poliittisena voimana ovat pitkälti kiinni siitä, missä määrin äänestäjien huolta kristillisen arvopohjan säilymisestä Euroopassa jatkossa esiintyy.

4.2 Pohjoismaiden kristillisdemokraattiset puolueet

Verrattuna Keski-Euroopan kristillisdemokraattisiin puolueisiin Pohjoismaiden kristillisdemokraattiset puolueet ovat olleet varsin erilaisia mm. uskonnollisista taustoista johtuen ja niiden asema on ollut selvästi heikompi. Pohjoismaisista kristillisdemokraattisista puolueista puhutaankin kansainvälisen kristillisdemokraattisen liikkeen selkeästi omana haarana tai lajina (mm. Madeley 1994, 267). Uskonnolliset puolueet ovat syntyneet Pohjoismaihin verraten myöhään, jolloin valtaosa väestöstä on jo ollut mobilisoituneena muihin puolueisiin, mikä on osaltaan vaikeuttanut jalansijan löytymistä niille. (Karvonen 1994, 121-122.)

Pohjoismaat ovat uskonnollisesti hyvin homogeenista aluetta. Luterilaiseen kirkkoon kuuluu edelleen lähes 90 prosenttia väestöstä, kuitenkin samanaikaisesti uskonnollinen osallistuminen - kuten jumalanpalveluksissa käynti - on varsin vähäistä¹³. Omaleimaista on lisäksi luterilaisen kirkon vahva asema osana valtiokoneistoa, vaikkakin valtionkirkkoajatuksista ollaan vähin erin luovuttu tai luopumassa. Paradoksaalista on kuitenkin se, että kirkolla on ollut hyvin vähän poliittista vaikutusvaltaa. Pohjoismaista ovat puuttuneet sellaiset kirkon ja valtion väliset vastakkainasettelut, jotka olisivat luoneet edellytyksiä kirkon etuja valvovien tunnustuksellisten puolueiden synnylle, kuten Keski-Euroopassa tapahtui. (Ibid., 121-122.)

Luterilaisuudessa kirkolla ei ole sananvaltaa poliittisissa kysymyksissä eikä myöskään johdonmukaista yhteiskunnallisista opetusta. Pohjoismaiden kristillisten puolueiden synnyn

¹³ Kansainvälisissä vertailuissa käytetyn perinteisen uskonnollisuuden mittari on uskontokuntien jäsenmäärän ohella ollut kirkossakäyntitiheys. Vuosina 1995/1996 tehdyssä World Values -tutkimuksessa Pohjoismaat olivat yhtenä joukkona listan hännillä; taakse jäi lähinnä muutama entinen kommunistimaa. Vaikka valtaenemmistö kansalaisista kaikissa Pohjoismaissa kuuluu kirkkoon, sitoutumisen aste on alhainen. Eniten kirkkoon hyvin sitoutuneita on Suomessa ja vähiten Ruotsissa. Joka kolmas tanskalainen (34 %), norjalainen (33 %) ja ruotsalainen (32 %) ei käy koskaan kirkossa. Suomalaisista tähän kategoriaan kuuluu joka viides (19 %). (Heino 1998, [http].)

Vuosien 1990/1991 World Values -tutkimusaineistojen mukaan aktiivisimmat kirkossa kävijät löytyvät Länsi-Euroopassa katolisista maista ja eräistä uskonnollisesti heterogeenisista maista. Kerran kuukaudessa kirkossa käy väestöstä Irlannissa 88 %, Italiassa 51 %, Portugalissa 48 %, Itävallassa 44 %, Sveitsissä 43 %, Espanjassa 40 % ja Belgiassa 35 %. Pohjoismaiden vastaava luku on 9-11%. (Lane & Ersson 1999, 52.)

taustalla näkyekin luterilaisten kansankirkkojen tolerantti pragmaattisuus sekularisaation edetessä (Flora ym. 1999, 288) ja uuspietistisen liikehdinnän kritiikki kirkkoa kohtaan. Myös puolueiden toiminnassa on näkynyt vahvasti pietistinen painotus¹⁴ (Leppänen 1995, 12).

Pohjoismaiden kristillisdemokraattiset puolueet syntyivät protestina moraalista liberalisoitumista vastaan ja ovat joutuneet kantamaan siitä syntynyttä imagoa. Puolueiden kannatus on noussut luterilaisten herätysliikkeiden ja maallikkoaktiivien joukosta sekä vapaista seurakunnista. Puolueiden kannattajat ovat olleet henkilökohtaisesti tunnustavia kristittyjä tai ainakin kristillisiä arvoja kunnioittavia henkilöitä. Puolueet eivät ole - toisin kuin useat keskieurooppalaiset sisärpuolueensa - missään vaiheessa edustaneet kirkon virallisia näkökulmia tai kirkon jäsenten keskivertonäkemyksiä¹⁵. Kirkkojen taholta ei ymmärtämystä näiden puolueiden olemassa ololle ole juuri tullut, sen sijaan jopa voimakasta kritiikkiä. (Karvonen 1994, 126, 137-138.) Vuonna 1965 arkkipiispa Martti Simojoki ilmaisi näkemyksensä erillisen kristillisen puolueen mahdottomuudesta. Simojoen mukaan on ajatusvirhe luulla, että kristityiksi tunnustautuvilla olisi yhdensuuntaiset poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset mielipiteet ja tavoitteet. (Leppänen 1995, 84-85.)

1900-luvun alkupuoliskolla Pohjoismaissa luterilaiset ns. kirkolliset ja perinteisten kirkollisten herätysliikkeiden kannattajat tukivat vahvasti lähinnä oikeistolais-konservatiivisia ja agraaripuolueita, kun taas radikaalimmat herätysliikkeiden ja vapaiden suuntien edustajat

¹⁴ Pietismi syntyi Saksassa 1600-luvulla uudistamaan luterilaisuuden kangistunutta puhtasoppisuutta ja tapakristillisyyttä sekä reaktion valistuksen rationalistista deismiä vastaan. Liike tahtoi vaikuttaa käytännöllisen kristillisyyden ja persoonallisen hurskauden puolesta. Liikkeen isä on Philipp Jakob Spener (1635-1705), joka kirjoitti parannusohjelman "Pia desideria", suomeksi "Hurskaita toiveita". Spenerin jälkeen liikkeen johtoon tuli hallelainen August Hermann Francke (1663-1727). Hän vaati uskovilta selvää uskonratkaisua, pyhitystä ja askeettista elämäntapaa. Pietismin luonne herätyskristillisyytenä korostui ja kiinnostus ulko- ja sisälähetykseen heräsi. Pietismi loi luterilaisen kirkon piirissä eloon "sosiaalisen kristillisyyden". Kuuluisien Francken Hallen laitosten alkuna oli Halleen perustettu orpokoti. Vähitellen Halleen perustettiin muitakin pietismin hengessä toimivia laitoksia, kuten erilaisia kouluja, opettajaseminaari, sairaala, apteekki, kirjapaino ja kirjakauppa. Raamattu kansankirjana, konfirmaatio, maallikkotoiminta sekä sisä- ja ulkolähetys ovat pietismin hedelmiä. Liike tuli Suomeen suoraan Saksasta ja sen pohjalta syntyi ns. varhaisempi herännäisyys. (Tietojätti 1986; RaamattuNET - Kirkkohistoria - Pietismi, [http].)

Pietistisen liikkeen protesti kohdistui kirkkoon ja papistoon, joka sen mielestä oli liiaksi mukautunut yhteiskunnan maallistumiseen. Kirkko oli pietistien mukaan luopunut sellaisista kristillisen uskon keskeisistä ajatuksista kuin henkilökohtaisesta parannus- ja kääntymisvaatimuksesta ja vaatimattomasta kristillisestä elämäntavasta ja siksi tullut kyvyttömäksi hoitamaan jäsentensä uskonelämää. Kristillisen elämän normeja ei pietismissä enää sellaisenaan otettu yhteiskunnan kanssa samaistuneelta kirkolta, vaan suppeammalta uskovien seurakunnalta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko - Aamenesta öylättiin, [http].)

¹⁵ Pohjoismaisten kirkkojen muodollisen ja aktiivisen kannattajakunnan suhde kirkkoon on ollut varsin epätyypillinen siinä mielessä, että aktiivikristityt eivät ole olleet kovinkaan uskollisia kirkolle, pikemmin päinvastoin. Kun valtaosa rivijäsenistä on ollut passiivista ja välinpitämätöntä kirkkoa kohtaan, erilaiset aktiivikristittyjen ryhmät ovat suhtautuneet kirkkoon hyvinkin epäluuloisesti. Tämä on heijastunut Pohjoismaiden kansankirkkojen ja kristillisdemokraattisten puolueiden suhteissa. (Madeley 1997, 273.)

olivat puoluekannaltaan enemmän liberaaleja tai vasemmistolaisia. Se, että kirkolliset kiistakysymykset jäivät politiikassa taka-alalle samanaikaisesti kun kristittyjen keskuudessa huoli yhteiskunnan sekularisoitumista kasvoi, loi varsin kaukana toisistaan olleiden kristittyjen ryhmien välille sellaista yhtenäisyyttä, joka mahdollisti myös Pohjoismaissa kristillisten puolueiden syntymisen. Kristillisdemokratian tarjoama politiikan keskitie lienee koitunut sillaksi paitsi yhteiskuntaluokkien niin myös Pohjolan kristittyjen välille. (Madeley 1977, 280, 283.)

Norjan Kristillinen kansanpuolue (Kristelig Folkeparti - KrF) perustettiin vuonna 1933, Suomen kristillinen liitto (SKL) seuraavaksi vuonna 1958. Ruotsiin kristillisdemokraattinen puolue (Kristen Demokratisk Samling - KDS) perustettiin vuonna 1964. Puolueen nimeä on muutettu pariin otteeseen ja vuodesta 1996 se on ollut Kristillisdemokraatit (Kristdemokraterna - KD). Tanskassa perustettiin Kristillinen kansanpuolue (Kristeligt Folkeparti - KRF) vuonna 1970. Kolmen nuoremman puolueen kehitys on saanut merkittäviä impulsseja erityisesti norjalaisesta sisarpuolueesta. Näin Norjan KrF:stä muodostui Pohjoismaiden kristillisdemokraattisten puolueiden malli, joka heijastui niin muiden puolueiden syntyyn kuin niiden ohjelmienkin muotoutumiseen (Karvonen 1994, 126).

Suomen kristillinen liiton edustajat olivat ensimmäisen kerran mukana pohjoismaisessa yhteistyössä Tukholmassa pidetyssä kokouksessa vuonna 1964. Samana vuonna Norjan KrF:n pääsihteeri vieraili Suomessa. Tästä alkoi säännöllinen yhteistyö pohjoismaisten veljespuolueiden kesken. (Leppänen 1995, 51-52.) Norjan Hamarissa vuonna 1972 vahvistettiin yhteinen kanta, jonka mukaan *"kristillisten puolueiden tulee muistuttaa valitsijoita niistä tärkeistä kristillisistä, eettisistä ja sivistyksellisistä kysymyksistä, joihin koko demokratiamme perustuu"*. Hamarin kokouksessa otettiin keskusteluun myös käsite kristillisdemokratia. Kokouksen julkilausumassa todettiin, että *"Pohjolan neljä kristillisdemokraattista puoluetta ovat vakuuttuneita siitä, että kristinusko on tosi demokratian paras perusta"*. (Almgren 2000, [http].)

Vuoden 1993 julistuksen mukaan Pohjoismaiden kristillisdemokraatit kannattavat yhteisen kannanottonsa mukaan sosiaalisesti, eettisesti ja ekologisesti hallittua markkinataloutta ja sosiaalisia uudistuksia, jotka edistävät ihmisten välisen tasa-arvon toteutumista. Keskeinen lähtökohta on kristillinen ihmiskäsitys, josta nousee arvoperusta: ihmisarvo, lähimmäisenrakkaus, vastuu luomakunnasta ja kymmenen käskyn yleiseettinen perusta. (Nordisk Kristendemokratisk Manifest 1993, [http].)

Puolueiden nousukausi 1970-luvulla Tanskassa, Norjassa ja Suomessa sekä myöhemmin 1980-luvulla Ruotsissa selittyy moraalisen huolen ohella yleisistä poliittisista tilanteista nousevana protestina maiden silloisia valtapuolueita kohtaan. Suomessa se näkyi poliittisen vaihtoehdottomuuden vastaisuutena kommunismin ja Kekkosen valtakaudella. (Karvonen 1994, 127-128.)

Norjan KrF on Pohjoismaiden kristillisdemokraattisista puolueista vaikutukseltaan merkittävin oltuaan jo useampaan otteeseen hallitusvastuussa. Muut puolueet ovat olleet ainoastaan kerran edustettuna hallituksessa 1990-alkupuolella (ibid., 134-137), mihin liittyen Hanley (1994, 2) puhuukin "*KD-liikkeen dramaattisesta noususta aiemmin niin vähän lupaavalla alueella*".

Ruotsin ja Norjan kristillisdemokraattiset puolueet kampanjoivat 1990-luvulla sen puolesta, että myös ne ihmiset, joilla ei ole henkilökohtaista uskonvakaumusta rohkenisivat äänestää kristillisdemokraatteja. Puolueiden kannatus kohosi itsekriittisen humoristisesti toteutettujen imagokampanjoiden jälkeen. Tanskan KRF:ssä on kahden prosentin äänikynnyksen ylittäminen ollut monesti täpärällä. Nyt puolueessa on virinnyt keskustelua nimenmuutoksesta Kristillisdemokraateiksi ruotsalaisten ja suomalaisten sisarpuolueiden esimerkin siivittämänä. (Granvik 2002.)

Norjan KrF:n kannatus parlamenttivaaleissa vuonna 1997 oli 13,7 prosenttia ja vuonna 2001 12,4 prosenttia. Tällä hetkellä puolueen aiempi puheenjohtaja Kjell Magne Bondevik vetää jo toistamiseen maan keskusta-oikeistolaista vähemmistöhallitusta. Ruotsin KD:n kannatus oli parlamenttivaaleissa 1998 11,8 prosenttia, seuraavat vaalit ovat syksyllä 2002. Tanskan KRF sai vuoden 1998 vaaleissa 2,5 ja vuonna 2001 2,3 prosentin kannatuksen. (Riutta 2001; Granvik 2002.)

Pohjoismaiden kristillisdemokraattisia puolueita ja niiden menestystä vertailtaessa näkyy Riutan (2001) mukaan se, että pitkälle sekularisoituneessa yhteiskunnassa uskonnollisen puolueen menestyminen edellyttää riittävää ideologista joustavuutta ja karismaattista johtajuutta¹⁶.

¹⁶ Norjan nykyinen pääministeri, KrF:n aiempi puheenjohtaja Kjell Magne Bondevik ja Ruotsin KD:n pitkäaikainen puheenjohtaja Alf Svensson ovat monissa mielipidetutkimuksissa olleet maansa suosituimpien poliitikkojen joukossa.

4.3 Kristillisdemokraattinen ideologia

Ideologian käsite on hyvin laaja-alainen ja sitä voidaan lähestyä niin yksilön, ryhmän kuin koko yhteiskunnan tai aikakauden näkökulmasta. Valtio-opissa on ideologialla tarkoitettu yksinkertaisesti joukkoa mielipiteitä, uskomuksia ja arvoja, jotka ainakin jossain määrin muodostavat rakenteellisen kokonaisuuden ja joihin poliittisen ryhmän katsotaan perustavan toimintansa. Ilmaisulla *puolueideologia* tarkoitetaan tietyn puolueen julkilausuttuja arvoja, intressejä ja päämääriä, kun taas käsite *poliittinen ideologia* viittaa suuriin arvokokonaisuuksiin, kuten tässä tutkimuksessa kuvailtuun kansainväliseen kristillisdemokratiaan tai konservatismiin ja sosialismiin, joista monet puolueideologiat ovat saaneet lähtökohtansa. Toisaalta yksi puolueideologia on voinut saada vaikutteita useammasta poliittisesta ideologiasta. (Borg 1965, 4-5, 6.)

Poliittiset ideologiat ovat keskeisten poliittisten päämääräasettelujen yhdistelmiä tai kodifiointeja abstraktilla tasolla. Nämä päämääräasettelut voidaan määritellä dikotomioiksi, kuten vapaus - auktoriteetti, tasa-arvoisuus - hierarkia, individualismi - kollektivismi. Ideologian profiilin muotoilee sen kanta keskeisistä yhteiskunnallisista kiistakysymyksistä. Vaikka konkreettisten poliittisten ratkaisujen tekemisessä poliittisesti mahdollisen ja taktisesti oikean kategoriat ovat olennaisia, saavat poliittisten ryhmien ja päättäjien konkreettiset päämääräasettelut käytännön kysymyksissä usein ideologisen sävyn. (Jansson 1990, 208-209.)

Dierickx vertaili systemaattisesti viittä poliittista ideologiaa: liberalismia, sosialismia, sosiaali-personalismiksi nimeämänsä kristillisdemokratiaa sekä ekologista ja nationalistista ideologiaa. Viitekehyksenä hän käytti perinteisen oikeisto-vasemmisto -ulottuvuuden sijaan teoriaa sosiaalisesta muutoksesta yhteisöstä "*Gemeinschaft*" (community) kohti yhteiskuntaa "*Gesellschaft*" (society)¹⁷. Nationalistiset ja ekologiset ideologiat ovat selkeästi yhteisöllisyyttä korostavia, kuten tietyssä määrin myös kristillisdemokratia. Liberalismi ja sosialismi taas edustavat persoonattomampaa ja etäisempää yhteiskunnallisuutta. Liberalismin ja omalla tavallaan myös sosialismin tavoitteena on ollut vapauttaa yksilöt perinteisten yhteisöjen siteistä. Liberaalien ensisijaisena poliittisena tavoitteena on ollut vapaus, sosialistien tasa-arvo ja kristillisdemokraattien solidaarisuus. Liberalisteilla ja

¹⁷ Tönniesin kehittämän teorian mukaan spontaanista ja moraaliseen elämästä luonnollisissa yhteisöissä (*Gemeinschaft*) on siirrytty moderniin yhteiskuntaan (*Gesellschaft*), jossa valtion rooli on keskeinen ja joka perustuu itsekkäille ja ei-moraalisille yksilöiden tavoitteille sekä keinotekoisesti tuotetulle sosiaaliselle järjestykselle. (Hughey 1983, 12.)

sosialisteilla talouspolitiikka on politiikan keskiössä, kun taas kristillisdemokraattien poliittisena painopisteenä on muihin ideologioihin verrattuna huomattavasti enemmän perhe-, sosiaali- ja kulttuuripolitiikka. (Dierickx 1994, 17-29.)

Kristillisdemokratian avainkäsitteeksi voi nimetä katolisen kirkon sosiaaliopetuksesta lähtöisin olevan subsidiaarisuusperiaatteen¹⁸, jonka kristillisdemokraatit kehittivät teoriaksi modernille demokraattiselle hallintotavalle, joskin käsitteen sisältö on muokkautunut poliittisessa käytössä alkuperäisestä määrittelystään (Raunio 1999, 58). Subsidiaarisuudella tarkoitetaan periaatetta, jonka mukaan ylempi yksikkö ei ryhdy toimenpiteisiin silloin, kun alempi yksikkö kykenee itse suoriutumaan tehtävästä vähintään tyydyttävästi. Kuitenkin ylempään yksikön tulee tukea alempaa, mikäli siihen on tarvetta. (Raunio 1998, [http].)

Subsidiaarisuuden käsite saa merkityksensä yhteydessä muihin ideologisiin peruskäsitteisiin, kuten personalismiin, solidaarisuuteen, pluralismiin ja oikeudenmukaisuuteen. Katolisesta sosiaaliajattelusta nouseva kristillinen ihmiskäsitys, personalismi¹⁹, torjuu individualismin ja kollektivismin muodostaen niiden välimaastoon näkemyksen yksilöstä sosiaalisena, ainutlaatuisena ja loukkaamattoman ihmisarvon omaavana persoonana, jolla on psyykkisen ja fyysisen ohella hengellinen ulottuvuus. Personalismin ajatukseen sisältyy olennaisena käsitys perheen merkityksestä välttämättömänä sosiaalisena yksikkönä, jonka kautta ihmisestä on mahdollista kasvaa täysipainoinen persoona. Se edellyttää naisten ja miesten tasa-arvoa,

¹⁸ Paavi Pius XI muotoili subsidiaarisuusperiaatteen vuonna 1931 seuraavasti: "[J]os yksityinen ihminen voi omasta aloitteestaan ja omin voimin suorittaa jonkin tehtävän, sitä ei saa ottaa häneltä pois ja antaa yhteiskunnan tehtäväksi. Samalla tavalla on pidettävä epäoikeudenmukaisena sitä, että jokin muu ylempi yhteisö alistaa omaan toimivaltaansa sellaista, mitä pienemmät yhteisöt kykenevät suorittamaan ja saamaan onnelliseen päätökseen. Yhteiskunnallinen elämä on periaatteeltaan subsidiaarista; yhteiskunnan on tuettava kansalaisia ruumiinsa jäseninä eikä se saa milloinkaan turmella tai riistää heitä". Tätä määritelmää on tarkentanut paavi Paavali VI vuonna 1971 seuraavasti: "Poliittinen auktoriteetti on luonnollinen ja välttämätön yhteiskuntaa koossa pitävä side. Sen päämääränä täytyy olla yhteinen hyvä. Se ei saa vahingoittaa yksilöiden, perheiden, eikä alisteisten (subsidiaaristen) ryhmien vapautta, vaan sen on taattava olemassaolon ehdot, joiden puitteissa eläen ihminen voi saavuttaa aidon ja todellisen hyvänsä". (Raunio 1999, 58-59.)

¹⁹ "Personalismi on käsite, joka erottaa kristillisdemokraattisen ajattelun individualismista ja kollektivismista. Personalismi ilmaisee, että kristillisdemokratia perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen, loukkaamattomaan ja yhtäläiseen ihmisarvoon ja yksilöllisyyteen, joka lähtee luomisesta. Personalismi korostaa ihmistä kokonaisuutena, ihminen on fyysinen ja hengellinen, yksilöllinen ja yhteisöllinen kokonaisuus. Liberalismi ja sosialismi korostavat materiaalista näkemystä. Niissä ihminen on joko toisista riippumaton ja vapaa hankkimaan hyvinvointinsa avoimilta markkinoilta (liberalismi) tai yhteiskuntansa "tuote", jäsen, joka hyödyttää yhteisöään (sosialismi)". (Suomen kristillisen liiton kehittämistyöryhmä 2000, [http].)

Personalismin käsite on alunperin lähtöisin kristillisestä (teosentrisestä) humanismista ja filosofiasta, jonka ehkä merkittävin edustaja oli ranskalainen Jacques Maritain (1882-1973), joka mm. kehitti katolilaisista demokratia-oppia (Arbøl 1986, 32-33).

mutta pitää luonnollisena sukupuolesta aiheutuvaa roolijakoa. Perhepolitiikassa kristillisdemokratia ei korosta yhteiskunnan roolia palvelujen tuottajana vaan lähinnä taloudellisten mahdollisuuksien tasaajana, jolloin perheiden autonominen asema ja vastuu korostuvat. Personalismin ajatus yhdistettynä subsidiariteettiin muodostaa kristillisdemokratialle sosiaalisen oikeudenmukaisuuden perustan, jossa painottuvat sekä yksilön oikeudet että velvollisuudet. Solidaarisuudella on kristillisdemokraattien käytössä ensisijaisesti tarkoitettu yritystä luoda yhteisymmärrystä yhteiskuntaluokkien ja erilaisten organisaatioiden keskenään ristiriitaisten intressien välille. (van Kersbergen 1999, 352-353; 1995, 184-185.)

Kristillisdemokratian vaalima yhteiskunnallinen pluralismi, joka vastustaa kaikkea totalitaarista vallankäyttöä, pohjautuu personalismin, subsidiariteetin ja luonnollisten sosiaalisten yhteisöjen korostamiselle (Arbøl 1986, 51-52).

Talousjärjestelmää kuvaamaan kristillisdemokratia on tarjonnut sosiaalisen markkinatalouden käsitteen, jossa markkinatalouden haitalliset vaikutukset pyritään korjaamaan sosiaalisen turvaverkon avulla (van Kersbergen 1994, 41). Tästä periaatteesta on kuitenkin tullut niin yleisesti hyväksytty, ettei kristillisdemokratian sosiaaliseen markkinatalouteen pohjaavaa peruslinjaa voi enää pitää yksinään ideologisesti erottelevana ominaisuutena ja perusteluna *kolmannen tien* määritelmälle, jota mm. pääministeri Tony Blair on käyttänyt puhuessaan puolueensa uudesta *new labour* -linjasta (Progressive Policy Institute 1998, [http]).

Kristillisdemokratian käsitys sosiaalisesta markkinataloudesta ja huolehtivasta valtiosta (*caring state*) on kuitenkin selvästi erotettavissa sosialidemokraattisesta näkemyksestä, jossa valtion interventiota ei rajoiteta subsidiariteetin perusteella ja jossa valtiosta on tehty ensi sijassa väline epätasa-arvon poistamista varten. Kristillisdemokratia ei sosialidemokratian tavoin lähde materialistisesta ihmis- ja yhteiskuntäkäsityksestä, jossa vallitsee jatkuva luokkataistelu ja tulonjakokiista omistajien ja palkansaajien välillä, vaan suhtautuu markkinatalouteen osana työvoiman luonnollista jakoa. (van Kersbergen 1995, 182-184.)

Monet politiikan tutkijat ovat arvioineet kristillisdemokraattisia puolueita konservatiivisuuden maltillisena ja uskonnollisena haarana (Flanagan 1994, 3; van Kersbergen 1994, 32). Tulkintoja on paljon havainnoitsijoista ja näkökulmista riippuen. Eurooppalaisen kristillisdemokratian historiaa vuosina 1945-1995 käsittelevän laajan teoksen yhteenvedossa Lamberts (1997, 473) päättelee seuraavasti:

"Kristillisdemokraattisia puolueita on tavallisesti luonnehdittu maltillisina konservatiivipuolueina. Yhteiskuntatieteissä on kuitenkin suuntana niiden oman erillisen identiteetin korostaminen. Voimakas painotus on siten annettu niiden kristillisille arvoille ja progressiiviselle sosiaaliselle näkemykselle (sosiaaliselle markkinataloudelle). Kuitenkin, mikäli kristillisdemokratia asetetaan laajempaan historialliseen perspektiiviin, käy ilmeiseksi, että se muodostaa osan 1800-luvun traditionalistista virtausta, joka nousi Ranskan vallankumouksen pääperiaatteita vastaan."

Hanleyn (1994, 3) mukaan on ilmeistä, että uskonnollisista vaikutteista syntyneet kristillisdemokraattiset puolueet ovat sisällöllisesti kaukana orientaatioiltaan sekulaareista liberaaleista ja sosialistisista virtauksista mutta myös konservatiiviryhmittymistä, jotka ovat vedonneet uskuntoon ainoastaan tavoitteidensa apuna, ei politiikan sisällön olennaisena määrittelijänä.

Uskonnollinen inspiraatio, ihmiskäsitys ja sosiaalinen painotus ovat siten olleet kristillisdemokratiaa konservatiivisuudesta selkeimmin erottavia tekijöitä. Katolisen kirkon sosiaalisen opetuksen vaikutus on näkynyt selkeänä painopisteenä myös protestanttisten kristillisdemokraattisten puolueiden ideologiassa (van Kersbergen 1999, 352). Keskeisenä inspiraation lähteenä kristillisdemokratialle voidaan pitää katolisen kirkon yhteiskunnallisen opetuksen kulmakiveä, paavi Leo XIII:n "Rerum novarumia" vuodelta 1891, jossa kehoitettiin sosiaaliseen vastuunottoon yhteiskunnan heikoimmista ryhmistä ja esitettiin tarve kolmannelle vaihtoehdolle sosialismin ja kapitalismin välille (Demker 1998, 10).

Erojen ja yhtäläisyyksien selvittäminen kristillisdemokratian ja konservatismiin välillä on keskieuropalaisessa tutkimuksessa keskeinen lähestymistapa kuvattaessa kristillisdemokraattista ideologiaa ja kristillisdemokraattisia puolueita. Kristillisdemokratian ja konservatismiin suhdetta käsittelevässä seminaarissa tohtori Wouter Beke (2001) esitteli useisiin eri tutkijoihin viitaten em. ideologioiden väliltä seitsemän keskeistä eroa seuraavasti: 1) Konservatismiin ihmiskuva on pessimistinen ja epätäydellisyyttä korostava, mikä merkitsee sitä, että ihmisen vapaata valinnanvapautta on rajoitettava. Kristillisdemokratian ihmiskuva on positiivisempi ja dynaamisempi. Se lähtee yksilön vapauden periaatteesta mutta eri näkökulmasta kuin liberalismi. Kristillisdemokratia korostaa ihmisen vapautta ja vastuuta yhteen nivottuna siten, että toisen ihmisen vapaus rajoittaa yksilön omaa vapautta. Ihminen nähdään vahvasti yhteisöllisenä ja etenkin perheen roolia korostetaan.

- 2) Konservatismille säännöt ovat historiallisen kehityksen tulosta, eivätkä ne perustu niinkään rationaaliseen harkintaan vaan perinteeseen. Konservatiivit suhtautuvat varauksellisesti poliittisiin uudistuksiin, jotka heijastuvat tradition muuttumisena. Kristillisdemokratian näkökulmasta instituutiot eivät ole tärkeitä historiallisen traditionsa vuoksi. Siten esimerkiksi perhe on tärkeä instituutio ihmisten välisenä suhteena, joka perustuu rakkauteen, kunnioitukseen ja vastuuseen, ei siksi, että se on perinteinen elämänmuoto.
- 3) Epätasa-arvoisuus ei ole konservatismille ongelma, vaan se on seurausta yhteiskuntarakenteesta: eliittiryhmät eivät ole vain luonnollisia vaan myös toivottavia. Kristillisdemokratia hylkää epätasa-arvoisuuden legitimoimisen ja painottaa emansipaatiota ja jokaisen henkilön vastuuta yhteisöstä sekä yhdenvertaisuutta.
- 4) Konservatiiveille valtio on ihmisten korkein yhteisö. Konservatismilla on läheiset yhtymäkohtansa nationalismiin ja monarkismiin. Subsidiariteetin periaatteesta lähtien kristillisdemokratia korostaa lähiyhteisöjä ja toisaalta kansainvälistä yhteisöä valtion yläpuolella.
- 5) Konservatismi painottaa ihmisten velvollisuuksia ja valtion oikeutta rangaista velvollisuuksien laiminlyönnistä. Kristillisdemokratia korostaa velvollisuudentuntoa läheisistä ja yhteisöstä.
- 6) Konservatiivit puolustavat kirkkoa ja muita instituutioita, koska ne ovat yhteiskunnalle hyödyllisiä luodessaan vakautta ja sosiaalista koheesiota. Kristillisdemokraateille henkilökohtainen usko on elämän inspiraation lähde.
- 7) Konservatiivien mielestä omaisuus ei ole vain osoitus taloudellisesta menestyksestä, vaan sisältää myös joukon henkisiä ja sosiaalisia etuja sekä luo turvallisuutta ja järjestystä. Sen vuoksi yksityistä omistusta tulee tukea. Kristillisdemokraateille omistusoikeus on vähemmän tärkeä asia. Yksityinen omistus perustana sosiaaliselle turvallisuudelle on korvattu osin julkisilla palveluilla, mutta se on tärkeä osa yksilön ja perheen itsenäisyyttä.

Kristillisdemokraattisten puolueiden kannatus on heikentynyt toisen maailmansodan jälkeisistä ajoista reilulla kolmanneksella. Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut konservatiivipuolueille, jotka ovat säilyttäneet asemansa ennallaan. (Lane & Ersson 1999, 96.) Beken (2001) mukaan kristillisdemokratia on syntyäikojen tapaan konservatiivisen liikkeen haastamana ja siksi resepti menestyksen edellytyksille on historiasta opittu:

"Mutta aivan kuten sata vuotta sitten tulee kristillisdemokratian tarkentaa sen todellista identiteettiä, ellei se halua tulla ideologisesti konservatismiin kaappaamaksi".

5 Arvomurroksen luomat uudet ristiriidat

Moniulotteinen ja syvälle käyvä arvomurros on vähitellen muuttanut kulttuurisia normeja teollistuneissa maissa. Perinteisten uskonnollisten, moraalisten ja kulttuuriarvojen merkitys on heikentynyt. Auktoriteettien ja sääntöjen moninaisuuden tai niiden puuttumisen myötä yleiseettinen koodisto on menettänyt merkitystään. Lisääntyneen säännöttömyyden myötä postmodernien yksilöiden valinnoista on tullut yhä enemmän oman identiteetin rakentamista, minkä ilmenemismuotoja ovat poliittisiksi muodostuvat henkilökohtaiset valinnat mm. eläinaktivismi, vegetarismi, ulkomaalaisvastaisuus ja uuskonservatiivisuus. Samalla luottamus perinteisiin vaikuttamiskeinoihin on heikentynyt. Luokkapohjaisesta politiikasta siirtyminen enemmän arvopohjaiseen on merkinnyt aihepiirikohtaisten uusien ristiriitojen syntymistä vanhojen ristiriitojen rinnalle ja tilalle. Voidaankin puhua poliittisen paradigman muutoksesta, mikä merkitsee muutosta paitsi keskeisten kollektiivista toimintaa ohjaavien arvojen ja asiakysymysten niin myös legitiimien politiikan toimijoiden ja toimintatapojen osalta, kun perinteinen tapa hahmottaa politiikkaa osin kyseenalaistuu. (Dalton ym. 1984, 474; Hellsten & Martikainen 2001, 59-61, 95.)

Rokkanin puoluejärjestelmän muovautumista koskevan teorian mukaan eurooppalaiset puoluejärjestelmät perustuvat yhteiskunnan neljän rakenteellisen ristiriidan (*cleavage*²⁰) pohjalle. Ne ovat keskus-periferia, kirkko-valtio, kaupunki-maaseutu ja luokkajako. Jokainen näistä jaoista on johtanut poliittiseen jakautumiseen ja konflikteihin tietyistä teemoista. Luokkajaosta muodostui keskeinen poliittinen jakolinja ja oikeisto-vasemmisto akselista tuli poliittisen kartan hallitseva määrittäjä. Edellä mainittujen ristiriitojen heiketessä politiikan kentästä on tullut aiempaa moniulotteisempi. (Panebianco 1988, 269-271.)

²⁰ Termi "*cleavage*" merkitsee yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden välillä olevaa jakoa, jonka pohjalta on mahdollista syntyä konflikti. Jako voi siten johtaa konfliktiin, muttei edellytä sitä. Siitä, miten tämä käsite tarkemmin määritellään ja mitkä jaot ovat poliittisesti merkittäviä, on tutkijoiden välillä runsaasti erilaisia käsityksiä. Lane ja Ersson (1999, 41-44) ovat päätyneet siihen, että uskonto, etninen tausta ja etenkin yhteiskuntaluokka ovat edelleen merkityksellisiä jakolinjoja Länsi-Euroopan maiden poliittista kulttuuria ja puoluejärjestelmää tarkasteltaessa.

5.1 Uuden ja vanhan politiikan konfliktiasetelma

Käsitteet uusi ja vanha politiikka kuuluvat nykyisen politiikan tutkimuksen peruskäsitteisiin. Niillä kuvataan postmaterialistisen arvokumouksen²¹ mukanaan tuomaa uudenlaista ideologista ulottuvuutta. Tämä viime vuosikymmeniä leimannut ja taloudelliselle hyvinvoinnille luonteenomainen postmaterialististen arvojen läpimurto on osaltaan muokannut uusiksi perinteistä materialistisiin peruslähtökohtiin pohjautunutta oikeisto-vasemmisto -jakoa. Kun vanha politiikka on pohjautunut taloudellista kasvua ja hyvinvointivaltion rakentamista korostavalle pyrkimykselle, hallitsee uutta politiikkaa tyytymättömyys materialistisia arvoja korostavaa ajattelutapaa kohtaan (Hellsten & Matikainen 2001, 59).

Käsitteitä uusi ja vanha politiikka ovat määritelleet mm. Inglehart ja Flanagan, jotka ovat käyneet keskustelua omien keskenään poikkeavien teorioittensa paremmuudesta. Inglehart on tehnyt jakolinjan uuden ja vanhan politiikan välille siten, että uusi politiikka edustaa libertaarisia postmaterialistisia arvoja. Vanha politiikka pitää hänen mukaansa sisällään autoritaariset ja materialistiset arvot. Flanaganin mukaan Inglehartin teorian perustelu ei ole kestävä, sillä postmaterialistisen ristiriitaulottuvuuden eli uuden politiikan puolella voidaan nähdä jaottelu libertaariseen²² uusvasemmistoon ja toisaalta autoritaarisuutta²³ edustavaan uusioikeistoon, jolle materialistiset arvot eivät ole samalla tavoin tärkeitä kuin vanhan politiikan oikeistolle. (Flanagan 1987, 1303-1307.)

Yleisesti hyväksytyksi näyttää nousseen Flanaganin tekemä jako uuden politiikan sisällä. Näin poliittinen ristiriitaulottuvuus muodostuu nelikenttäiseksi, kun vanhan politiikan vasemmisto-oikeisto -ulottuvuus täydentyy sitä halkovalla uuden politiikan konfliktiulottuvuudella. Vanhan politiikan oikeisto-vasemmisto -jako määrittäyty sen kautta, miten puolueet suhtautuvat yhteiskunnan tasa-arvoistamiseen. Uuden politiikan libertaarinen

²¹ Teorian postmaterialistisesta arvokumouksesta kehitti Ronald Inglehart vuonna 1977 julkaistussa teoksessa "*Silent Revolution*". Hän puolusti ja kehitti sitä teoksessa "*Culture Sift in Advanced Industrial Society*" vuodelta 1990. Inglehartin mukaan murroksen myötä lisääntyy äänestäjäkunnan liikkuvuus etenkin nuorempien ikäluokkien kohdalla ja politiikassa tapahtuu muutoksia postmaterialististen arvojen merkityksen korostumisen - uuden politiikan - kautta.

²² Flanaganin käyttämä termi "*libertarian*" kuvaa näkemyksiä, joiden mukaan ihmisellä on vapaus ajatella ja käyttäytyä niin kuin haluaa. (Collins Cobuild English Language Dictionary 1987, 834.)

²³ Flanaganin käyttämä termi "*authoritarian*" tarkoittaa pyrkimystä kontrolloida ja vaikuttaa toisten ihmisten ajatuksiin ja tekoihin. (Collins Cobuild English Language Dictionary 1987, 84.)

siipi eli uuden politiikan vasemmisto edustaa moniarvoisuutta, kansalaisosallistumista, ympäristönsuojelua ja itsensä toteuttamista korostavia arvoja. Uuden politiikan oikeisto eli autoritaarinen arvosuuntaus korostaa puolestaan kurinalaisuutta, kansallismielisyyttä, ulkomaalaisvastaisuutta ja perinteisiä kulttuurisia arvoja. Vaikka yhteiskunnan luokkaluonteeseen liittyvä vanhan politiikan oikeisto-vasemmisto -jakolinja on edelleen olemassa, ovat yhä useammat kiistakysymykset, kuten suhtautuminen ulkomaalaisiin, siirtyneet sen ulkopuolelle. Vanha politiikka on kuitenkin kyennyt integroimaan uuden politiikan kysymyksiä osaksi sen sanastoa ja asialistaa, mikä vuoksi uuden politiikan ristiriitaksi voi ajatella leikkaavan vanhan politiikan akselia viistoittain kuvion 5 mukaisesti. (Hellsten & Martikainen 2001, 34, 62.)

KUVIO 5. Vanhan ja uuden politiikan konfliktulottuvuus

Lähde: Hellsten & Martikainen 2001, 62.

Autoritaarisille arvoille rakentunut uusoikeistolaisuus on syntynyt Euroopassa peilikuvaksi 1960-luvulla mobilisoitumaan alkaneelle uusvasemmistolaisuudelle, joka pohjautuu tyypillisille libertaarisille painotuksille, kuten moniarvoisuuden ja yksilönvapauden sekä hyvinvointivaltion tehtävien korostamiselle. Uusoikeistolaiset puolueet ovat puolestaan vaatineet kulttuurista yhtenäisyyttä ja kansallista homogeenisuutta, mikä on heijastunut ulkomaalaisvastaisuutena. Ne ovat korostaneet vapaata markkinataloutta ja kritisoineet hyvinvointiyhteiskunnan holhoavaa asennetta. (Kitschelt 1997, 2.)

Suomessa ei uusoikeistolaisuus ole saanut erityisempää sijaa: hyvinvointivaltion kritiikille pohjautunut Nuorsuomalainen liike tyrehtyi, eivätkä Perussuomalaisen ulkomaalaisvastaiset näkemykset ole saaneet juurikaan vastakaikua. Uuden politiikan konfliktiaselman on todettu

Suomessa olevan melko joustava erityisesti sen oikeistopoolin vaihdella asiakysymyksittäin (Hellstenin 1999, 114).

Hellsten totesi vuodelta 1997 peräisin olevaan kyselyaineistoon pohjautuen, että vanhan politiikan oikeisto-vasemmisto -jakolinjan ääripäinä olivat Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton kannattajat. Euroopan rahaliiton EMU:n ja sotilasliitto NATO:n kannatuksen osalta Kristillisen liiton ja Vasemmistoliiton kannattajien näkemykset olivat jyrkän kielteisinä lähes yhtenevät. Uuden politiikan asiakysymykset eivät polarisoineet perinteisen oikeiston ja vasemmiston kannattajia. Selkeimmin uuden politiikan libertaarista arvosuuntausta edustivat Vihreiden kannattajat. Suomalaiskansallisia arvoja painottivat voimakkaimmin Kristillisen liiton ja Keskustan kannattajat. Vähemmistöihin suhtautumisessa Kristillisen liiton ja Vihreiden kannattajien näkemykset olivat varsin yhteneviä, kun taas auktoriteettien kannatuksen osalta ne olivat ääripäinä selkeät vastapoolit. (Hellsten 1999, 110-114.)

Pääkaupunkiseudun nuorten näkemyksiä vuonna 1999 kartoittaneen kyselyn vastauksissa Hellsten ja Martikainen havaitsivat Kristillistä liittoa kannattaneiden vastaajien olevan näkemyksiltään kaikkein vähiten autoritaarisia ja libertaarisuuden osalta keskiväliltä. Puolueen nuorten kannattajien näkemyksissä tulivat vanhaan oikeisto-vasemmisto -jakoon pohjautuvat luokkaristiriidat selkeästi esille. Vastaukset kertoivat myös näiden nuorten hyvin voimakkaasta sitoutuneisuudesta politiikkaan, ulkoparlamentaariset vaikuttamiskeinot eivät saaneet heiltä tukea. (Hellsten & Martikainen 2001, 63-67.) Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että aiempien tutkimusten tarjoama kuva Kristillisen liiton kannattajien sijoittumisesta uuden ja vanhan politiikan ulottuvuuksille on osin ristiriitainen.

5.2 Uskonnollisuuden vaikutus näkemyksiin

Tutkimustulokset Yhdysvalloista ja Länsi-Euroopasta osoittavat uskonnollisten ja ei-uskonnollisten valitsijoiden näkemysten välillä olevan varsin suuria eroja. Uskonnolliset ihmiset ovat ei-uskonnollisia enemmän konservatiivisesti ja oikeistolaisesti orientoituneita. Voimakkaimmat näkemuserot heijastuvat moraaliin ja elämäntapaan liittyvissä kysymyksissä. (Bjereld & Gilljam 1991, 149.)

Inglehartin ja Rabierin (1986, 471) mukaan selkeimmät mittarit sen osalta kuuluuko ihminen postmaterialisteihin, ovat näkemykset abortista ja suhtautumisesta rauhanliikkeeseen,

perinteiseen oikeistolaisuuteen liittyviä arvoja ovat puolestaan mm. ydinvoiman kannatus, usko Jumalaan ja isänmaallisuus. Eurobarometriaineistojen pohjalta Inglehart ja Reif totesivat, että postmaterialistien näkemykset avioerosta, homoseksuaalisuudesta, lastenhoidosta ja perheen merkityksestä ovat olennaisesti erilaisia materialistien käsityksiin verrattuna. Tämän he katsoivat olevan merkki siitä, että postmaterialistisessa virtauksessa on kyse on hyvin laajasta ja syvällisestä kulttuurimurroksesta. (Inglehart & Reif 1991, 20.) Kuten aiemmin todettiin, Inglehartin materialisti-postmaterialisti -jaottelu on ilman uuden politiikan oikeiston käsitettä ontuva, sillä myös uskonnolliset ja kansalliset arvot voidaan luokitella ei-materialistisiksi ja siten myös uuden politiikan puolelle sijoittuviksi.

Uskonnollinen sitoutuminen on merkittävä poliittisia näkemyksiä erotteleva tekijä. Tämä ilmenee mm. Hayesin laajaan kansainväliseen (USA, Iso-Britannia, Norja, Hollanti, Länsi- ja Itä-Saksa, Pohjois-Irlanti ja Italia) kyselyaineistoon pohjautuvasta tutkimuksesta. Kaikissa näissä maissa kristillisiin kirkkoihin kuuluvat olivat johdonmukaisesti kielteisempiä eräitä libertaarisuutta mittaavia kysymyksiä kuten aborttia ja naisten työssäkäyntiä kohtaan kuin kirkkokuntiin kuulumattomat. Katolisten ja protestanttien väliset näkemuserot eivät maittain vertailtuna olleet yleisesti ottaen merkittäviä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan vertailtu sitä, miten uskonnollisen aktiivisuuden aste heijastuu näkemyksiin. (Hayes 1995, 180, 191-192.)

Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa uskonnollinen äänestäjäkunta osoittautui mielipiteissään varsin homogeeniseksi, vaikkei homogeenisuus ollutkaan vahvinta niissä kysymyksissä, joissa mielipide-erot ei-uskonnollisten äänestäjien kanssa olivat suurimmat. Uskonnollisten äänestäjien mielipiteet erottuivat autoritaarisina uuden oikeiston painotuksina moraalialue koskevissa kysymyksissä (abortti, alkoholi, pornografia). Uskonnolliset äänestäjät suhtautuivat keskimääräistä myönteisemmin pakolaisiin ja maahanmuuttajiin, kehitysyhteistyöhön, sosiaalisiin etuihin ja ympäristöön, mutta kielteisemmin päiväkoteihin, mainostelevision sekä ydinvoimaan ja aseventtiin, jotka viestivät libertaareista uuden vasemmiston painotuksista. (Bjereld & Gilljam 1991, 149, 156.)

On ilmeistä, ettei uskonnollisia valitsijoita voi ainakaan Pohjoismaissa tyypitellä yksioikoisesti Inglehartin kritisoidun jaottelun mukaan materialisteiksi tai Flanaganin kuvaamaan uuden autoritaarisen oikeiston puolelle. Etenkin ydinvoima- ja ulkomaalaiskysymysten kohdalla uskonnollisten vastaajien näkemykset eivät ole vastanneet oikeistolle tyypillisiä painotuksia, mikä merkitsee, että uskonnollisten kannattajien sijoittaminen ristiriitallisuuksille on tehtävä aihepiireittäin.

6 Uskonto yhteiskunnallisen ajattelun pohjana

Uskonto voi toimia politiikan alueella inspiraation lähteenä, normien määrittelijänä tai lisäämällä ymmärtämystä olemassaolosta. Normin antajana uskonto on lähinnä perinteisissä moraalikysymyksissä. Ymmärtämyksen luoja uskonto toimii ideologian tavoin eräänlaisena todellisuutta kuvaavana ja määrittävänä karttana, jota ilman todellisuuden tulkitseminen olisi mahdotonta. (Demker 1998, 10.)

Durkheim määritteli uskonnon kollektiivisen todellisuuden heijastumaksi ja näki uskonnolliset puolueet yrityksenä luoda maailmasta todellisuuskuva ilmaisutavalla, johon muut poliittiset puolueet eivät kykene. Demkerin mukaan lähes samaan lopputulokseen päätyi Weber, jota uskonnollisten puolueiden olemassaolo ei sinänsä kiinnostanut, mutta kylläkin se, miten nämä puolueet saavat kannatuksensa. Weber painotti uskonnon kykyä vaikuttaa yksilön poliittiseen ajatteluun. Uskonnon poliittinen voima on sen yhteiskuntajärjestelmään liittyvissä vaatimuksissa ja käsityksissä sekä kyvyssä kuvata maailmaa siten, että materiaallinen todellisuus yhdistyy mielekkäällä tavalla sosiaalisen ja yliluonnollisen yhteyteen. (Demker 1998, 12, 13.)

Uskonnollisella perinteellä on pitkäkestoinen vaikutus ihmisten käyttäytymiseen ja asenteisiin sosiaalistumisen kautta. Esimerkkinä tästä Inglehart viittaa Weberin kiisteltyyn väitteeseen, jonka mukaan länsimaiden nopean talouskasvun ja markkinatalouden pohja löytyy protestanttisessa uskonnollisuudessa, erityisesti kalvinistisessä etiikassa²⁴. Tosin Inglehart itse uskoo markkinatalouden kehityksen liittyneen laajempaan kulttuuriseen ilmiöön kuin vain opillisen reformaation vaikutukseen. (Inglehart 1990, 49-50, 61.)

Ciprianin uskonnon ja politiikan suhdetta kuvaavan teoreettisen *diffuusin uskonnon* käsitteen mukaan kussakin maassa on keskeisessä asemassa olevan uskonnollinen organisaation ja sen opettaman uskonnäkemyksen synnyttämä uskonnollinen perusvire, jonka epäsuorasti sosialisointia kautta heijastuu myös poliittisiin näkemyksiin. Poliittiset toimijat huomioivat ratkaisuisissaan luonnollisina diffuusin uskonnon edellyttämät asiat, kuten tietyt perusarvot tai juhlapyhien vieton. (Lampinen 1995, 40-42.)

²⁴ Inglehartin (1990, 53) mukaan Weber katsoi kalvinistisen protestanttisuuden sisältäneen käsityksen, jonka mukaan maallinen omaisuus on osoitus Jumalan armosta. Tämä heijastui voimakkaana yritteliäisyytenä, joka loi pohjan teollisen vallankumouksen toteutumiselle.

6.1 Katolisen ja protestanttisen kristillisyyden yhteiskunnalliset painotukset

Tämän tutkimuksen kannalta on mielekästä selvittää kristillisen opetuksen niitä keskeisiä yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, jotka heijastuvat niin keskieurooppalaisten kuin pohjoismaistenkin kristillisdemokraattisten puolueiden ideologian taustalla ja puolueaktiivien näkemyksissä. Tarkastelu on syytä rajata katolisen ja protestanttisen (etenkin luterilaisen) ajattelun väliseksi vertailuksi huomioiden lisäksi perinteisen luterilaisuuden ja reformoidun kristillisyyden painotuserot.

Kristikunnan sisällä on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mikä tulisi olla uskonnon ja yhteiskuntaelämän suhde²⁵. Kristittyjen suhtautuminen ympäröivään yhteiskuntaan on ollut alkukirkon ajoista saakka varsin kirjavaa pohjautuen Jeesuksen radikaalin individualistiseen ja universaaliin lähestymistapaan sekä alkukristillisen yhteisön rakkauden kommunismiin ja toisaalta paavalilaisen opetuksen sosiaaliseen konservatismiin (Troeltsch 1981, 63, 82). Raamattu tarjoaa aineksia niin individualismille ja kollektivismille, progressiivisuudelle ja konservatismille kuin nationalismille ja universalismillekin.

Kristinuskon historia osoittaa kirkon yleensä hitaasti ja epäillen suhtautuneen kunkin ajan kulttuurin, tieteen ja yhteiskunnan kehitykseen, tosin luterilaisuus on ollut roomalaiskatolisuutta avoimempi muutoksille. Kristinuskolle tyypillinen konservatiivisuus selittyy ainakin osaksi kristillisen uskon jatkuvasta palaamisesta kaksi tuhatta vuotta sitten tapahtuneeseen ja Raamatun ohjeeseen "*koetelkaa kaikkea ja pitäkää se mikä on hyvää*" (1. Tessalonikalaiskirje 5:21). Samalla kristinuskon on ollut monessa suhteessa edistyksellinen. Tiililän mukaan asennoitumista sekä konservatiivisuuteen että edistyksellisyyteen määräävät lähinnä kolme kristinuskoon itseensä sisältyvää tekijää eli totuuden, vapauden ja rakkauden korostus, joita kirkot ja teologiset suuntaukset ovat eri määrin painottaneet. (Tiililä 1968, 224-225.)

Protestanttiset eurooppalaiset valtiot, etenkin Pohjoismaat, muodostavat selkeän kulttuurisen alueen, jolle on ominaista voimakas postmaterialististen arvojen sekä sekulaarin ja

²⁵ Eräs teoreettinen jako, jolla kuvataan kristittyjen erilaisia suhtautumistapoja maalliseen elämään ja yhteiskuntaan on Richard Niebuhrin teoksessa "*Christ and Culture*" (1951). Niebuhr kuvaa viisi eri tapaa nähdä Kristuksen suhde kulttuuriin: Kristus kulttuurin yläpuolella, uudistajana, vastustajana, sankarina tai kulttuurin kanssa paradoksissa.

rationaalisen auktoriteetin korostaminen. Sen sijaan katolisissa yhteiskunnissa näkyy huomattavasti suurempi perinteisten ja uskonnollisten arvojen korostus. Kulttuurista eroa katolisten ja protestanttien yhteiskuntien välillä Inglehart pitää "*valtavana*", tosin todeten, ettei se maallistumisen edettyä ole enää kovin suurelta osin kirkkojen suorasta vaikutuksesta johtuvaa. (Inglehart 1997, 92-100.)

Protestanttiset kirkot pitävät katolisuutta enemmän uskontoa yksilökohtaisena asiana. Roomalaiskatolisuus näkee kirkon tehtäväksi vaikuttaa koko yhteiskunnan kehittymiseen (Demker 1998, 11). Luterilaisilla ja reformoiduilla kirkoilla ei ole samanlaista systemaattista sosiaaliopetusta kuin katolisella kirkolla, jonka moraalialia ja yhteiskuntaa koskeva opetus on useimmiten julkaistu paavin nimissä olevilla ensyklikoilla (Raunio 1999, 40).

Luterilainen teologia korostaa, että hyvillä töillä ei voi ansaita Jumalan suosiota. Katolisuus korostaa niiden kuuluvan erottamattomana osana kristityn elämää - ilman niitä ei voi olla kristitty. (Hallamaa 1999, 179, 184.) Tiirilän (1968, 82-82) mukaan protestanteilla on kuitenkin ollut paljon väärinkäsityksiä katolisen kirkon pelastusopista, sillä myös roomalaiskatolisessa oppitraditiossa armo on välttämätön, se vain määritellään eri tavoin²⁶.

Kuten on jo aiemmin todettu, nousevat kristillisdemokratialle keskeiset käsitteet, kuten sosiaalinen markkinatalous, solidaarisuus ja subsidiaarisuus sekä perheen merkityksen korostaminen, roomalaiskatolisen kirkon yhteiskunnallisesta opetuksesta²⁷. Katolinen sosiaalioppi pyrkii jakamaan yhteisen hyvän edistämistä koskevan vastuun tasapainoisesti julkisen vallan, ihmisten vapaiden yhteenliittymien ja yksilöiden välillä. Kullekin näistä kuuluu se alue, jolla ne pystyvät parhaiten vastuuta kantamaan. (Raunio 1999, 46, 50-61.)

Kun roomalaiskatolinen näkökulma nousee lähiyhteisöjen (erityisesti perheen) yhteenkuuluvuuden ja subsidiaarisuuden näkökulmasta, tarkastelee luterilaisuus ihmistä ennen muuta yksilönä. Käytännössä tämä ero heijastuu mm. päivähoidon järjestelmässä, joka

²⁶ Sekä roomalaiskatolisessa että luterilaisessa uskontulkinnassa armo on Jumalan pelastusteen välittämä lahja. Kuitenkin roomalaiskatolisuus käsittää tämän lahjan parantavaksi voimaksi, jonka saanut ihminen on Jumalalle otollinen (analyyttinen lähestymistapa, jossa ihmisestä saadaan eritellyksi Jumalan teko armon hedelmänä), kun taas protestantit käsittävät armon anteeksiantamiseksi ihmisen vielä ollessa syntinen (synteettinen lähestymistapa, jossa syntiselle luetaan Kristuksen vanhurskaus). (Tiirilä 1968, 83.)

²⁷ Roomalaiskatolisen kirkon katekismuksen perhettä ja yhteiskuntaa käsittelevässä kappaleessa todetaan, että perhe on sosiaalisen elämän perusyksikkö, jossa auktoriteetti, tasapaino ja ihmissuhteet muodostavat perustan yhteiskunnalliselle vapaudelle, turvallisuudelle ja veljeydelle. Perheessä tulee oppia pitämään huolta heikommista. Yhteiskunnan tulee vahvistaa avioliittoja ja tukea perhettä, jotta se voi huolehtia velvollisuuksistaan. (Catechism of the Catholic Church 1995, 590-591.)

Pohjoismaissa rakentuu lapsen subjektiivisen oikeuden pohjalta sekä opiskelijoiden yhtenäisessä opintotukijärjestelmässä. Ne poikkeavat huomattavasti katolisten maiden vastaavista järjestelmistä, jotka pohjautuvat huomattavasti voimakkaammin lähiyhteisöjen vastuun ja yhteenkuuluvuuden korostukselle. (Hallamaa 1999, 186.) Raunion mukaan Pohjoismainen yhteiskuntamallin perusratkaisu ei ole perustunut subsidiariteettiin, vaan valtion tai yhteiskunnan välittömään vastuuseen tietyistä elämän perusedellytyksistä. Se, että yhteiskunnan tehtävä on taata kaikille jäsenilleen tietyt perusoikeudet ja -palvelut, on käytännössä merkinnyt yhteisöllisyyden heikkenemistä. (Raunio 1998, [http].)

Pohjoismaiselle luterilaisuudelle isänmaallisuus on ollut keskeinen yhteenkuuluvuutta luova ja yhteiskuntaa ylläpitävä rakenne, johon on ollut luontevaa liittää myös muut elämän keskeiset arvot - koti ja uskonto. Tämän isänmaallisuuden ydin on ollut yhteisten arvojen ja erityispiirteiden vaaliminen. Integraation ja moniarvoistumisen myötä on isänmaallisuus yhdistävänä voimana kärsinyt inflaation. (Hallamaa 1999, 196-197.)

Parsonsin (1951, 372) mukaan luterilaisuudelle on ollut ominaista passiivinen suhtautuminen yhteiskunnan arvoihin sekä pääpaino on tuonpuoleisuudessa, jossa uskotaan saatavan hyvitys ajallisista kärsimyksistä. Lutherin ajatusmaailmasta ei ole katsottu nousseen eettisiä periaatteita maailman muuttamiseksi, vaan kristityn rooli on ollut pikemminkin sopeutua, mikä on muokannut luterilaisuudesta hyvin valtiosidonnaisen uskonnon. Luterilaisuuden yhteiskunnallisen opetuksen voidaan katsoa kiteytyvän kuuliaisuuteen esivallalle ja valtion itsenäisen aseman painotukselle. Tämä ajattelu juontuu luterilaisen vanhurskauttamisopin kautta nousevasta kahden regimentin opista²⁸, jonka pohjalta maallinen valta on jumalallisen säätämysten mukaan oikeutettu toimimaan ylläpitääkseen elämää ja järjestystä. (Raunio 1999, 61, 65; Madeley 1994, 145-146.)

Regimenttioppi on saanut osakseen ankaraa arvostelua niin roomalaiskatolisen kuin reformoitujenkin kirkkojen piiristä, koska sen on koettu antavan maalliselle esivallalle väärän vapauden toimia (Tiililä 1968, 220-221). Kristittyjen yhteiskunnallista aktiivisuutta passivoittanut tulkinta regimenttiopista on saanut osakseen arvostelua myös luterilaisen kirkon sisältä. Esimerkiksi piispa Wille Riekkisen mukaan regimenttioppia on käytetty kyseenalaisesti vallan välineenä (Riekkinen 1996, [http]).

²⁸ Sana "regimentti" merkitsee kahta vanhurskauden aluetta ja hallituspiiriä. Regimenttiopilla tarkoitetaan sitä, että on olemassa kaksi elämäneluetta: maallinen, jota hoidetaan esivallan, lain ja "miekan" avulla sekä hengellinen, jota hoidetaan Jumalan sanalla ja evankeliumilla. (Tiililä 1968, 220.)

Protestanttisten vähemmistökirkkojen ja -yhteisöjen juuret ovat englantilaisissa ja amerikkalaisissa uskonnollisissa liikkeissä, jotka ovat syntyneet lähinnä reformoitujen kirkkojen pohjalta (Parviola ym. 1996, 81). Jäsenmäärän mukaan suurimman eli helluntaiherätyksen piirissä ei regimenttiajattelua ole omaksuttu; elämä ja usko nähdään kokonaisuutena, jota ei voi jakaa hengelliseen ja maalliseen elämänpiiriin alueeseen. Myöskään ei korosteta kuuliaisuutta esivallalle, vaan pikemminkin muistutetaan siitä, että "*enemmin tulee totella Jumalaa kuin ihmisiä*" (Apostolien teot 5:29). Reformoituun kristillisyyteen on vahvasti kuulunut puritaanisuus²⁹, joka painottaa yksilön vastuuta itsestään (Halman & Oorschot, [http]).

Helluntaiherätyksen suhde politiikkaan ja samalla myös Kristillisdemokraatteihin on Suomessa ollut varsin varautunut ja jopa kielteinen. Tosin suunta on vähitellen kääntynyt etenkin nuoremman sukupolven piirissä. Tämä on näkyvä mm. vertailtaessa nuorten ja ikääntyvien valtuutettujen seurakuntataustoja: nuorista valtuutetuista suhteellisesti suurempi osuus on vapaista suunnista. Oma vaikutuksensa tähän on varmaankin ollut helluntaiseurakuntaan kuuluvan Toimi Kankaanniemen roolilla puolueen puheenjohtajana vuosina 1989-1995 ja ministerinä Ahon hallituksessa 1991-1994.

Leppäsen (1995, 95-96) mukaan Helluntaiherätyksestä poiketen Suomen Vapaakirkossa hengellisten johtajien osallistuminen politiikkaan ei ole herättänyt kiistaa. Vapaakirkon pitkäaikainen esimies Usko Waismaa oli Kristillisen liiton kansanedustajaehdokkaana 1966. Puolueen puheenjohtajana Kankaanniemeä 1982-1989 edeltänyt Esko Almgren on Vapaakirkon vaikuttajahahmoja.

Herääminen poliittiseen aktiivisuuteen on ollut leimallista evankeliselle herätyskristillisyydelle myös muualla länsimaissa siten, että aiemmin vahvasti maailmasta erottautuvalle uskonnollisuudelle on löytynyt enemmän tämänpuoleisuuden painottuva yhteiskunnallinen orientaatio (Madeley 1977, 200-201). Kristillisen liiton synnyn ja kannatuksen takana on ollut pitkälti herätyskristillinen uuspietismi ja etenkin evankelis-

²⁹ Kimasen 1500-1600 -luvun englantilaista puritanismia käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa todetaan, että puritaaneja on pidetty porvarin perikuvina, joille omaisuus ei ole ollut moraalinen ongelma. Puritaanit katsoivat, että mikäli voimat ja terveys vain antoivat myöten, oli pidettävä huolta itsestään ja perheensä välttämättömistä tarpeista. Kerjäläisiä piti auttaa vain, jos he olivat liian heikkoja työntekoon tai eivät työllään ansainneet tarpeeksi. Työhön kykenevät kerjäläiset olisi viranomaisten pakotettava työhön. Puritaanit rakensivat Raamattuun ja hurskauteen perustuvaa yhteiskuntaa. Jumalan Sanaa oli levitettävä kaikkialle ja mahdollisimman moni saatava ymmärtämään elämänsä syntyisyys. Esivaltaa oli puritaanien kunnioitettava, mutta mikäli sen ja Jumalan käskyt olivat ristiriidassa, ei esivaltaa oltu valmiita tottelemaan. (Kimanen 1999, [http].)

luterilaisen Kansanlähetyksen piirissä toimineet kristityt, jotka Leppäsen (1995, 89) mukaan ovat lähes pääsääntöisesti kannattaneet Kristillistä liittoa. Kansanlähetyksen aktiivien merkittävä panos tulee esille myös tässä tutkimuksessa kristillisdemokraattisten valtuutettujen merkittävimpana uskonnollisena taustayhteisönä.

Weberiin viitaten Madeley arvioi, että ero pietismin ja puhtasoppisen luterilaisuuden välillä nousee siitä, ettei pietismi ole voinut hyväksyä luterilaisuuden alistuvaa ja passiivista suhtautumista yhteiskunnallisia rakenteita kohtaan. Madeley viittaa myös Troeltschiin, jonka mukaan luterilaisen kirkon huoli on kohdistunut vain perheeseen ja taloudenpitoon, eikä se ole pyrkinyt laajemmin tarjoamaan kristillisyydestä nousevia eettisiä ihanteita. Luterilaisuus on ollut heikko luomaan uskonnollisesti sitoutunutta poliittista aktiivisuutta, mikä johtuu pitkälti sen vanhurskauttamiskäsityksestä. (Madeley 1994, 145, 147-148.)

Pohjoismaiden luterilaisille kirkkoille on ollut tyypillistä, että ne ovat ottaneet moraalikysymyksiin kantaa verraten vähän ja että kirkkoa ovat käytännössä edustaneet piispat. Kuitenkin toisen maailmansodan jälkeen etenkin pohjoismaisessa luterilaisuudessa on noussut esiin käsitys siitä, että kirkkoilla ja kristityillä on oikeus ja velvollisuus arvostella ja vastustaa vallanpitäjien epäoikeudenmukaista toimintaa (Raunio 1999, 65).

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokous on 1970-luvulta lähtien ottanut lisääntyvässä määrin kantaa eettisiin kysymyksiin (Niskanen 2000, [http]). Piispojen aktiivisuuteen keskustelussa mm. yhteiskunnallisesta epätasa-arvosta on jo totuttu. Arkkipiispa Jukka Paarma on todennut kirkon yhteiskunnallisesta tehtävästä seuraavasti:

"Sellaiset juuri tänä aikana ajankohtaiset ja polttavat kysymykset kuin taistelu rasismia, köyhyyttä sekä taloudellista ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta vastaan ovat osa missiota, lähetystä, tämän päivän kirkon ja kristittyjen perustehtävää." (Paarma 2002, [http].)

Katolinen kirkko on ollut selkeissä moraalikannanotoissaan perinteisesti hyvin aktiivinen, vaikkei sen nykykäsityksen mukaan tule sekaantua poliittisen yhteisön toimintaan. Kuitenkin kirkon tehtäviin kuuluu ilmaista moraalisia kannanottoja politiikkaan liittyvissä kysymyksissä, mikäli *"ihmisen perusoikeudet ja sielujen pelastuminen sitä vaativat"*. (Catechism of the Catholic Church 1995, 600-601.)

6.2 Moraalikysymysten kaksi tulkintaperinnettä

Etiikka on oppi hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä sekä moraalisuudesta (hyveellisyydestä) ja moraalittomuudesta (hyveettömyydestä) (Tiililä 1968, 208). Kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen opetuksessa on kaksi tulkintaperinnettä - *luonnollinen moraalilaki* ja *uskonetiikka*, joiden kautta lähestytään erilaisia eettisiä ja moraalikysymyksiä.

Luonnollisen moraalilain mukaan yksilö tuntee järkensä, omatuntonsa tai moraali- tai oikeustajunsa avulla, mikä on oikein ja väärin, mikä hyvää ja paha³⁰. Luonnollisen moraalilain tiukimman tulkinnan mukaan uskonnolliseen vakaumukseen tai elämäkatsomukseen liittyvä etiikka vastaa sisällöllisesti ihmisen luonnostaan tuntevia ja hyväksymiä moraaliperiaatteita. Näin ollen usko ei tuo luonnolliseen moraalitajuun mitään uutta tai erityistä, jonka vain uskova voisi ymmärtää. (Niskanen 2000, [http].)

Uskoneettisellä perinteellä tarkoitetaan Jumalan tahtoon ja käskyihin pohjautuvaa etiikkaa sekä moraalikäsitteitä, ns. *kristillistä etiikkaa*. Sen mukaan käskyjä pidetään Jumalan ilmoittamana moraalina ja Raamatun kanssa sopusoinnussa olevat tavat ja moraaliarvostelmat sitovat uskova. Sitä vastoin millään luonnollisella tapajärjestelmällä ei ole ehdotonta moraalista auktoriteettia. Auktoriteetti on vain Jumalan ilmoituksella, joka on etiikan varsinainen lähde ja jonka vain uskova yhteisö tulkitsee oikein. (Ibid.)

Roomalaiskatolinen kirkko on edustanut näkemystä, jonka mukaan etiikan perusta on kaikille ihmisille yhteinen luonnollinen moraalilaki. Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen jälkeen katolisen kirkon kannanotoissa on esiintynyt myös uskonetiikkaan viittaavia käsityksiä. (Raunio 1999, 38-39.) Katolisen kirkon vuonna 1994 hyväksytty uusi katekismus jakaa moraalilain kolmeen toisiinsa kytkeytyvään osaan: 1) luonnolliseen moraalilakiin, joka on luomisen kautta kaikille ihmisille yhteinen (universaali), ikuinen ja muuttumaton, jumalallista alkuperää ja siten sopusoinnissa kymmenen käskyn kanssa, 2) vanhaan lakiin, joka kiteytyy kymmenen käskyn opetukseen ja jonka tehtävä on valmistaa ihmistä evankeliumin vastaanottamiselle sekä 3) evankeliumin lakiin, joka on lain vaatimusten täyttymys ja jonka Pyhä Henki antaa uskovalle. Syntisyytensä vuoksi ihminen tarvitsee armon

³⁰ Roomalaiskirje 2: 14-15: "*Pakanakansatkin, joilla ei ole lakia, saattavat luonnostaan tehdä, mitä laki vaatii. Silloin pakanat, vaikkei heillä lakia olekaan, ovat itse itselleen laki. Näin he osoittavat, että lain vaatimus on kirjoitettu heidän sydämeensä. Siitä todistaa heidän omatuntonsakin, kun heidän ajatuksensa syyttävät tai myös puolustavat heitä.*"

ja Jumalan erityisen ilmoituksen ymmärtääkseen lain selvästi. (Catechism of the Catholic Church 1995, 526-535.) Katekismuksen opetuksen valossa katolisen kirkon moraaliopetusta voi pitää luonnollisen moraalilain ja uskoneettisen lähestymistavan yhdistelmänä.

Reformoitu teologia edustaa puhtaimmin käsitystä uskoneettisesta, kristillisestä etiikasta ja torjuu luonnollisen moraalitajun olemassaolon. Reformismille on tyypillistä, että ihmisen luonnollista moraalitajua pidetään heikkona. (Raunio 1999, 39.)

Luterilaisen etiikan osalta esiintyy kaksi perussuuntausta. Yhtäältä katsotaan, että etiikka on ihmisen luonnollisen järjen asia, toisaalta halutaan korostaa, että kristillisen etiikan sisältö perustuu kristologiaan ja ylittää luontaisen moraalitajun. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon 1980-luvulla julkaistuissa toimintaohjeissa eettisesti suositeltavien ratkaisujen perustana ovat luomisteologia ja luonnollinen moraalilaki, joka kiteytyy kultaisessa säännössä. Kultaisen säännön mukaan ihminen tietää, mitä hänen on tehtävä toiselle ihmiselle sillä perusteella, mitä hän tahtoi itselleen vastaavassa tilanteessa tehtävän. Tämän vuoksi on katsottu, ettei kirkolla ole luonnollisen moraalitajun ylittävää tai siitä poikkeavaa kantaa eettisiin kysymyksiin ja että monien kysymysten ratkaisussa tarvitaan sellaista erityistä asiantuntemusta, jota kirkolla tai sen edustajilla ei ole. Siksi kirkon tehtäväksi on ymmärretty omaantuntoon vetoaminen. Tämän näkemyksen on katsottu selittävän sitä, miksi Suomen evankelis-luterilainen kirkko on esittänyt moraalikannanottoja melko vähän. (Niskanen 2000, [http].)

Hallamaa (1999, 176-177) pohtii sitä, miksi luterilaisuuden läpitukenemat Pohjoismaat ovat maailman maallistuneimpia ja uskonnon vaikutus yhteiskunnassa lähes olematon, seuraavasti:

"Luterilaisuus on vaikuttanut samaan suuntaan kuin modernit aatteet: uskonto on syrjäytynyt julkiselta näyttämöltä. Luterilaisen opin näkökulmasta tälle kehitykselle voidaan antaa uskonnollinen perustelu ja motivaatio. Uskonnollinen pelastus ja maallisten asioiden hoito on erotettu toisistaan, sillä moraalialia ei voi käyttää välineenä uskonnon alueella eivätkä uskonnollisen elämän totuudet ole sellaisinaan siirrettävissä väkivallan ja vahvemman oikeuden leimaamaan maailmaan."

Hallamaan kommentti antaa samalla avaimen siihen, miksi kristillisten puolueiden kannatus Pohjoismaissa ei ole noussut luterilaisen kirkon sisäpiireistä, vaan kirkkoon kriittisesti suhtautuneiden uuspietistien ja vapaisiin suuntiin kuuluvien kristittyjen joukosta. Suomessa kirkon suhtautuminen kristillisdemokraattiseen puolueeseen on lientynyt, vaikkakin kuten

Hallamaa toteaa, "*luterilaisuus ei suosi käsitystä kristillisistä puolueista, koska uskon ei ajatella antavan ihmiselle erityislahjakkuutta poliittisten ja moraalisten kysymysten ratkomiseen*" (Hallamaa 1999, 174).

Luterilaista pietismiä edustavan ja viidenteen herätysliikkeeseen kuuluvan Suomen evankelis-luterilaisen Kansanlähetyksen ohjelma kuvastaa luterilaisen regimenttiajattelun sekä luonnollisen moraalilain ja uskoneettisen lähestymistavan yhdistämistä³¹. Kansanlähetykseen lukeutuvien kristittyjen osallistuminen Kristillisen liiton toimintaan on ollut siinä määrin merkittävää, että liikkeen vaikutuksen voidaan arvella olleen myös teologinen.

Pohjoismaiden kristillisdemokraattisten puolueiden ajattelussa on nähtävissä käsitys kahdesta regimentistä sekä tähän liittyen esivallan kunnioittamisesta (Madeley 1994, 150). Kuitenkin se, että puolueet ovat voimakkaasti vaatineet maallisten lakien säätämistä Raamatun tarjoamien ohjeiden mukaisesti, on vienyt niiden ajattelua enemmän Jumalan lain ehdottomuutta korostaneen uskoneettisen ajatteluperinteen suuntaan.

Kristillisen politiikan perusteita selvittelevässä kirjasessa todetaan, että "*politiikassa on toimittava niin, että elämä yhteiskunnassa on sopusoinnussa Jumalan antamien lakien kanssa. Silloin yksityinen ihminen ei joudu ristiriitaan Jumalan sanaan sidotun omantuntonsa kanssa.*" (Lähdesmäki 1982, 57).

Suomen kristillisdemokraattien ohjelmista heijastuu ajattelutapa, jota voi niin ikään kuvata välittäväksi käsitykseksi etiikasta ja eettisen harkintaprosessin luonteesta. Tähän

³¹ Kansanlähetyksen ohjelmassa todetaan seuraavasti: "*Jumala hallitsee luomakuntaansa kahdella tavalla: Yhteiskunnallisissa asioissa (maallisessa regimentissä eli hallintapiirissä) Hän hallitsee yhteiskunnallisen esivallan, lainsäädännön ja lain toimeenpanon avulla. Seurakunnassaan (ns. hengellisessä regimentissä eli hallintapiirissä) Jumala hallitsee Sanallaan ja Pyhällä Hengellä. Jumalan hallitsemisen tapoja eli maallisia ja hengellisiä asioita ei saa sekoittaa eikä irrottaa toisistaan kuten ei lakia ja evankeliumiakaan.*

...Yhteiskunnallisissa asioissa ihminen on sen sijaan vapaa eli hän kykenee täyttämään yhteiskunnallisia lakeja. Jumala käyttää maallisen hallintansa välineinä lakiaan, ihmisen järkeä, asettamiaan luonnollisia järjestyksiä ja tarvittaessa jopa yhteiskunnallisia pakkotoimenpiteitä.

Yhteiskunnallisen vastuun ja oikeuksien tulee olla samat kaikille ihmisille sukupuolesta, rodusta, uskosta ja ideologiasta riippumatta. Yhteiskunnallisen vastuun mittana on kaikille yhteinen ihmisyyys kultaisen säännön mukaan: "Mitä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää myös te samoin heille." Uskova rakentaa yhteiskuntaa Jumalan sanan ilmoittaman ihmiskuvan ja etiikan pohjalta. Mikään elämänohje tai elämäntapa, joka on ristiriidassa Raamatun eettisten mallien, käskyjen ja kieltojen kanssa, ei voi olla oikea eikä puolustettavissa. Evankeliumi antaa kristitylle voimaa yhteiskunnallisen vastuun kantamiseen.

Suomen yhteiskuntajärjestelmän tulee kunnioittaa Jumalan lakia ja taata kansalaisille uskonnon- ja sananvapaus sekä vapaus tehdä lähetystyötä. Yhteiskunnan tulee pyrkiä oikeudenmukaisuuteen. Sen tulee pitää huolta jäsenistään, heidän oikeuksistaan ja ympäröivästä luonnosta. Kristitty on kuuliainen esivallalle, rukoilee sen puolesta ja toimii oman maansa parhaaksi. Jumalan sanan tähden kristitty on omassatunnossaan kuitenkin sidottu tottelemaan Jumalaa enemmän kuin ihmisiä." (Suomen evankelis-luterilaisen kansanlähetyksen ohjelma, [http].)

näkemykseen päätyi myös Salanne (1994, 72) tutkiessaan Kristillisen liiton etiikkaa puolueen aiempien ohjelmien pohjalta. Puolueen etiikassa on viitteitä sekä luonnolliseen moraalilakiin että uskonetiikkaan, kuten seuraavasta periaateohjelman katkelmasta voidaan todeta:

"Kristillisdemokraatit on elämänmyönteinen arvopuolue, jonka eettisenä lähtökohtana on Jumalan sana, Raamattu ja etenkin sen kymmenen käskyä. Ne voidaan kiteyttää periaatteeksi: "Rakasta Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi". Toinen lain vaatimusten kiteytys on kultainen sääntö: "Kaikki minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille." Kymmeneen käskyyn pohjaava moraalii pitää yhtä terveen järjen ja omantunnon äänen kanssa, se on luonnollista moraalii." (Suomen kristillisdemokraattien periaateohjelma 1997, [http].)

Keskieuropalainen kristillisdemokraattisten puolueiden valtavirta on pitkälti sitoutunut luonnollista moraalii korostavaan perinteeseen. Luonnollinen moraalilaki on Maierin (1969, 11; van Kersbergerin 1994, 33 mukaan) mielestä tarjonnut kristillisdemokraattiselle liikkeelle avaran pohjan, joka on mahdollistanut kultakin kansalliselta ja tunnustukselliselta pohjalta nousevien varsin erilaisten puolueiden olemassaolon sekä ajatuksen uskonnollisesti sitoutumattomien henkilöiden moraalisisista edellytyksistä kristillisdemokraattisina toimijoina. Van Kersbergen viittaa Tindemansiin, jonka mukaan yhteiskunnan kehittyminen paremmin ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia, oikeudenmukaisuutta ja moraalii vaalivaksi sekä heikommista huolta pitäväksi on kristillisyyden toteutumista yhteiskunnassa. Näin ollen kristillisdemokraatti voi olla uskonnollisesti sitoutumaton ihminen, joka on oikeamielinen ja sosiaalista vastuuntuntoa osoittava. (van Kersbergen 1994, 45.)

6.3 Raamatun tulkinnan tavat

Jos kristitty katsoo, että luonnollinen moraalilaki ja kultaisen säännön etiikka tarjoavat riittävän pohjan eettisille ratkaisulle, on hänen käytettävä ensi sijassa omaantuntoon pohjautuvaa harkintaa yhteiskunnallisten näkemystensä perusteena. Mikäli hän taas uskoo, että moraalii ja etiikka on sidottu olennaisella tavalla Raamattuun, on pyrittävä löytämään ohjeet näkemyksille sieltä.

Tässä yhteydessä on syytä ottaa huomioon kristittyjen hyvin erilaiset tavat lukea ja tulkita Raamattua. Vastakohtaiset lähestymistavat ovat, että Raamatun opetusta pyritään tulkitsemaan kokonaisuuksina historiallis-kriittisen lähestymistavan kautta hylkäämällä ajatus Raamatun erehtymättömydestä ja jumalallisesta arvovallostai että Raamatun jakeet otetaan

sanainspiraatio-oppiin pohjautuen erehtymättöminä ja kirjaimellisina ohjeina, joita käytetään sellaisenaan ajattelun ja toimintatapojen perusteena. (Räisänen & Saarinen 1988, 176-179.) Edellistä tulkintatapaa kutsutaan usein liberaaliteologiseksi ja jälkimmäistä fundamentalistiseksi.

Sanainspiraatio-oppia on kehitetty siten, että puhutaan asiainspiraatiosta (vaikka Raamatun muodossa on kyseenalaista, on sen sanoma on väärentämätöntä Jumalan Hengen tuotetta) ja henkilöinspiraatiosta (Raamatun kirjoittajat ovat olleet Pyhän Hengen johtamia). Inspiraatio-oppi edellyttää uskon teologiaa, käsitystä Raamatusta Jumalan sanana. (Tiililä 1968, 125-126.)

Käytännössä useimmat kristityt lukevat Raamattua tavalla, joka on eräänlainen välimuoto äärimmäisistä tulkintatavoista, kuten sen tutkiminen historiallisten metodien avulla pelastushistorialliseen näkökulmaan sitoutuen ja hyväksyen uskonteologinen lähtökohta. Tällöin lähdetään ajatuksesta, jonka mukaan "*[s]amoin kuin Kristuksessa myös Raamatussa inhimillinen ja jumalallinen ovat yhdistyneet toisiinsa*" (Katekismus 2000, 98).

Vaikka kirkot ja kristilliset liikkeet ovat opeissaan sitoutuneet käsitykseen Raamatusta osana Jumalan erityistä ilmoitusta, on niiden sisällä hyvin erilaisia käsityksiä Raamatun tulkinnasta ja käytöstä. Raamatun tulkinnan eri tavat yhdistettynä erilaisiin käsityksiin moraalijattelun perusteista, antavat viitteitä siitä, miten eri tavoin kristityt paitsi uskon kysymyksissä niin myös moraalisisissa ja yhteiskunnallisissa kysymyksissä käyttävät perusteenaan Raamattua.

7 Viitekehysten haaste tutkimukselle

Kuten tutkimustehtävän esittelyn yhteydessä todettiin, on tarkoituksena suomalaisten kristillisdemokraattien näkemysten kuvaaminen uuden ja vanhan politiikan tematiikkaa hyödyntäen sekä uskonnollisten taustatekijöiden vaikutuksen selvittäminen. Lisäksi pyritään arvioimaan, miten suomalaisten kristillisdemokraattien näkemykset sijoittuvat eurooppalaisen kristillisdemokratian ideologisiin päälinjoihin nähden.

Aiemmassa tutkimuksessa Kristillisen liiton kannattajakunnan näkemykset sijoituivat vanhan ja uuden politiikan ristiriitautuvuuksille tavalla, joka tekee yksioikoisen luokittelun mahdottomaksi. Puoluetta ei voi kuvata tyypilliseksi vanhaan tai uuteen oikeistoon kuuluvaksi, sillä puolueen kannattajien näkemyksissä heijastuu myös vanhalle ja uudelle vasemmistolle luontaisia piirteitä. Esiteltyjen tutkimusten tulokset ovat myös keskenään jossain määrin ristiriitaisia, mikä tosin saattaa johtua kyselyaineistojen pienuudesta puolueen kannattajakunnan osalta ja sen aiheuttamasta tulosten epäluotettavuudesta.

Miten suomalaiset kristillisdemokraattien näkemykset sijoittuvat suomalaiselle puoluekartalle? Tätä joudutaan vakavasti miettimään, kun poliittiseen keskusta-oikeistoon sijoitetun puolueen kannattajien eräät näkemykset ovat yhteneviä yleisesti ottaen ideologisesti etäällä olevien puolueiden kanssa. EU- ja NATO-jäsenyyden osalta sekä eräiden hyvinvoinnin jakamiseen liittyvien kysymysten kohdalla yhtymäkohdat Vasemmistoliiton kannattajien mielipiteisiin ovat ilmeiset. Suhtautumisessa ulkomaalaisiin ja ydinvoimaan ollaan lähellä Vihreiden kannattajien näkemyksiä. Kuitenkin muutoin libertaarisiiin arvoihin liittyvissä kysymyksissä (kuten abortti ja homoseksuaalien oikeudet) näkemykset eroavat voimakkaasti Vihreiden näkemyksistä. Kulttuuri- ja perhearvojen osalta kristillisdemokraattien näkemykset ovat yhteneviä lähinnä Keskustan kannattajien näkemysten kanssa.

Kuten EVA:n raportista vuodelta 2001 todettiin, voimakkain näkemyksellinen ero on havaittavissa suhteessa oikeistolais-konservatiivisiin puolueisiin lukeutuvan Kokoomuksen kannattajiin, vaikka Kokoomus ja Kristillisdemokraatit työskentelevät samassa europuoluerhymityksessä EPP:ssä. Koska osa EPP:hen kuuluvista kristillisdemokraattisista puolueista (kuten Saksan CDU) luokitellaan toissijaisesti konservatiivipuolueiksi (mm. Lane & Ersson 1999, 108), on paikallaan pohtia, miten suomalaiset kristillisdemokraatit ylipäättään nivELYVÄT eurooppalaiseen kristillisdemokraattiseen liikkeeseen. Tämän pohdinnan tekee

erityisen ajankohtaiseksi se, että puolue nimenmuutosprosessinsa myötä samalla kiinnittyi aiempaa tiukemmin eurooppalaiseen kristillisdemokraattiseen liikkeeseen ja ideologiaan.

Tosin nimenmuutoksen vastainen oppositio korosti puolueen olennaista erilaisuutta roomalaiskatolisuudesta nousevaan keskieurooppalaiseen kristillisdemokratiaan nähden tarjoten vertailukohdaksi lähinnä suuret kristillisdemokraattis-konservatiiviset sateenkaaripuolueet. Nimenmuutoksen pelättiin olevan askel puolueen arvopohjasta luopumiselle, jolloin myös käsitys puolueen roolista Raamattuun pohjautuvan kristillisen etiikan edustajana murenisi. (Esim. Träff 2001.) Tosin voidaan perustellusti arvioida, että yhteiskunnallisesti katolinen kirkko ollut aktiivisempi ja enemmän perinteisiin käsityksiin sitoutunut esittämässään moraalikannanotoissaan ja sosiaaliopetuksessa kuin, mihin luterilaisten kansankirkkojen piirissä on viime vuosikymmeninä totuttu.

Vertailu pohjoismaisten ja eurooppalaisten kristillisdemokraattisten puolueiden välillä kertoo niiden erilaisista historiallisista ja uskonnollisista juurista. Kristillisdemokraattiset puolueet ovat ottaneet ympäröivästä kulttuurista elementtejä toimintatapoihinsa ja painotuksiinsa. Erityisen herkkiä niiden olettaisi olleen diffuusien uskonnon vaikutukselle, jolloin kunkin maan uskonnollinen perusvire on heijastunut paitsi yleiseen poliittiseen käyttäytymiseen niin myös kristillisdemokraattisten puolueiden olemukseen ja toimintatapoihin.

Pohjoismaiden kristillisdemokraattisten puolueiden toiminnassa ja ideologiassa näkyy aiempaa voimakkaampi sitoutuminen osaksi eurooppalaista kristillisdemokraattista liikettä. Lähentyminen johtunee osin Euroopan integraation etenemisen kautta lisääntyneestä puolueiden kansainvälisestä yhteistyöstä. Viitteitä siitä, miten voimakasta Suomen kristillisdemokraattien panostus kristillisdemokraattisten puolueiden kansainväliseen yhteistyöhön jatkossa on, tulee jossain määrin esille tämän tutkimuksen kyselyn vastauksista.

Uskonnollisuuden vaikutus poliittisiin näkemyksiin on aiemmissa tutkimuksissa havaittu tosiasia. Uskonnollisten ihmisten näkemykset erityisesti eräissä liberaarisia arvoja koskevissa kysymyksissä eroavat merkittävästi ei-uskonnollisten näkemyksistä. Ainakaan Hayesin (1995) tutkimuksessa ei maittain vertailtuna eri kirkkokuntiin kuuluvien välillä merkittäviä näkemyseroja kuitenkaan löytynyt, mikä viitanee diffuusien uskonnon vaikutukseen. Kuitenkin se, miten uskonnollisen vakaumuksen luonne ja hengellisten taustayhteisöjen vaikutus heijastuu (tai heijastuuko lainkaan) vertailtaessa voimakkaasti uskonnollisten

ihmisten yhteiskunnallisia näkemyksiä keskenään, on ainakin suomalaisessa tutkimuksessa hämärän peitossa, ja siksi sitä on tarpeen selvittää.

Kristillisdemokraattien jäsenistöstä lähes kaikki kuuluvat protestanttisiin kristillisiin seurakuntiin. Lisäksi isolla osalla luterilaisen kirkon jäsenistä on yhteyksiä uuspietistiseen herätyskristillisyyteen, jossa ajattelun eetos on pitkälti yhtenevää ns. vapaisiin seurakuntiin (kuten helluntaiseurakuntiin) lukeutuvien kanssa. Herääkin kysymys, onko puolueen jäsenistön uskonnollinen tausta niin samanhenkistä, ettei hengellisten yhteisöjen opetuksen merkitystä yhteiskunnallisiin näkemyksiin voida havaita ja mahdolliset näkemuserot johtuvat muista taustatekijöistä, kuten sukupuolesta, koulutuksesta ja sosio-ekonomisesta asemasta, joiden tarkastelussa voidaan käyttää apuna täysin uskonnollisuuden luonteesta piittaamattomia teoreettisia lähestymistapoja (kuten gender-tutkimusta ja kognitiivisen mobilisaation teoriaa). Toinen esille nouseva kysymys on se, kulkeeko kristillisyyden sisällä jokin seurakunta- ja herätysliiketaustasta irrallaan oleva muu uskonnollisesti erotteleva tekijä, jolla olisi selkeästi havaittava vaikutus yhteiskunnalliseen ajatteluun. Teoreettisen viitekehyksen pohjalta tällainen voisi olla käsitys etiikasta tai omaksuttu Raamatun tulkintatapa, joista etenkin jälkimmäisen osalta on seurakuntien sisällä suhteellisen paljon näkemyseroja.

Uskonnollisten taustatekijöiden vaikutusta näkemyksiin selvitetään tässä tutkimuksessa etenkin suhteessa uuden ja vanhan politiikan arvoulottuvuuksiin. On paikallaan myös pohtia, miten vastuullista vapautta korostava progressiivinen kristillisdemokratia ja toisaalta autoritaarisiin arvoihin painottuva konservatismi löytävät kannatuksensa opillisesti erilaisten kristittyjen keskuudesta. Aiemman tutkimuksen mukaan uskonnollisuus lisää konservatiivisuutta, mutta kun tutkimuksen kohderyhmässä kaikki ovat uskonnollisia, on etukäteen vaikea arvioida, tuoko opillinen tausta muista taustatekijöistä riippumatonta vaikutusta suhtautumiselle perinteiseen konservatismiin.

8 Kyselyn toteuttaminen

Tutkimusongelman ratkaisua haetaan survey-kyselyn ja kvantitatiivisen analyysin avulla. Postitse marraskuussa 2001 lähetetyn kyselyn kohderyhmänä olivat Kristillisen liiton listoilta vuonna 2000 valitut 442 kunnanvaltuutettua. Vastauksia kyselyyn tuli 292 kappaletta eli kaksi kolmesta valtuutetusta palautti lomakkeen. Vastausprosenttia (66 %) voi pitää hyvänä sikäli, ettei lomakkeiden toista lähetyskertaa ollut mahdollista toteuttaa. Aktiivisimmin kyselyyn vastasivat Lapin ja Oulun läänin valtuutetut (75 %). Itä- ja Etelä-Suomen valtuutetuista vastasi 70 prosenttia, mutta Länsi-Suomen valtuutetuista vain 59 prosenttia, mikä johtunee ruotsinkielisten valtuutettujen kielivaikeuksista, koska kyselyä ei oltu käännetty ruotsiksi. Ruotsinkielisten osallistumisvaikeuksia lukuun ottamatta voidaan todeta eri alueiden valtuutettujen näkemysten olevan hyvin edustettuina kyselyn tuloksissa.

8.1 Mitattavien näkemysulottuvuuksien operationalisointi

Kysely muodostui konkreettisista ja ajankohtaisista väitteistä, joihin otettiin kantaa viisiportaisella Likertin asteikolla. Väitteet laadittiin politiikan sektoreittain mittaamaan valtuutettujen yhteiskunnallisia ja eettis-uskonnollisia sekä puolueen kehittämiseen liittyviä näkemyksiä. Taustamuuttujina kysyttiin tyypillisiä demografisia ja sosio-ekonomisia sekä seurakuntataustaan, uskonnollisen vakaumuksen luonteeseen ja kestoon liittyviä tietoja.

Testasin kyselyluonnosta reilulla parillakymmenellä nuorisojärjestöaktiivilla ja tein vastauksista pienimuotoisen analyysin. Saatujen kommenttien pohjalta korjasin niin väitteitä kuin taustamuuttujiakin. Kyselyn toteuttamisen osalta tein yhteistyötä Turun yliopistossa poliittisen historian pro gradua Kristillisen liiton kehittämisestä 1990-luvulla tekevän Mari Salosen kanssa, minkä vuoksi kyselyssä on yhdistettynä kysymyksiä kummankin tutkimusaiheeseen liittyen.

Kyselyssä operationalisoin konkreettisiksi väitteiksi tutkimusongelmasta johtaen

- vanhan politiikan ristiriitailottuvuus: suhtautuminen luokkajakoon ja yhteiskunnan tasa-arvoistamiseen (suhde hyvinvointiyhteiskuntaan),
- uuden politiikan ristiriitailottuvuus: autoritaariset ja libertaariset arvot, ulkomaalaisasenteet ja näkemys globaalista vastuusta,

- näkemys puolueen kehittämisestä (puolueen uskonnollisen erityisluonteen korostaminen vs. yleispuoluesuunta) ja yhteistyön lisäämisestä muiden kristillisdemokraattisten puolueiden kanssa,
- uskonnollisen vakaumuksen luonne ja näkemys uskonnon (erityisesti Raamatun) käyttämisestä yhteiskunnallisen ajattelun pohjana.

Teoreettisesta viitekehyksestä nousevien abstraktien käsitteiden tuominen empirian tasolle ei ole suinkaan ongelmattonta, vaan sisältää riskin siitä, etteivät esitetyt väitteet mitatakaan niitä asenneulottuvuuksia, joita niiden on tarkoitus mitata. Lisäksi on mahdollista, että vastaajat ymmärtävät väitteet eri tavoin kuin kyselyn laatija on tarkoittanut. Näiden riskien minimoimiseksi käytin avuksi aiemmin vastaavan tyyppisissä tutkimuksissa esitettyjä väitteitä sellaisenaan tai niitä soveltaen.

Ensisijaisena apuna operationalisoinnissa käytin Hellstenin ja Martikaisen tutkimusta "Nuoret ja uusi politiikka", jossa selvitettiin uuden politiikan teorian valossa pääkaupunkiseudun nuorten näkemyksiä yhteiskunnan luokkaluonteesta ja hyvinvointivaltiosta, ulkomaalaisasenteita sekä libertaaristen ja autoritaaristen arvojen kannatusta (Hellsten & Martikainen 2001, 30-34, 62-64, 73). Toisena mallina kyselylomakkeen laatimiselle käytin Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n suomalaisten asenteita selvittävän kyselyn väittämiä (Elinkeinoelämän valtuuskunta 2001, [http]). Lisäksi hyödynsin puolueen aktiivitoimijoiden näkemyksiä puolueen kehittämisestä selvittelevää kandidaatin tutkielmaani, jonka aineistona olleen kyselyn väittämistä osan sisällytin sellaisenaan tai hieman korjattuna tämän tutkimuksen kyselyyn. Uskonnollisuuden luonnetta ja uskonnollisia näkemyksiä mittaavista kysymyksistä keskustelin kirkkososiologiaan perehtyneen dosentti Tapio Lampisen kanssa.

Pyrin luomaan väitteistä mahdollisimman yksiselitteisiä, jotta välttyttäisiin siltä, että vastaajat ymmärtävät ne kovin eri tavoin, minkä seurauksena tulosten validius erilaisten tulkintojen vuoksi heikkenee. Kuitenkaan kaikilta osin tämä tavoite ei toteutunut. Selkein epäonnistuminen näkyy NATO-jäsenyyttä koskevan väitteen kohdalla, sillä väite on mahdollista tulkita kahdella eri tavoin. Sen osalta voidaan mittaustuloksen validiuden eli kyvyn mitata sitä, mitä kyseisellä väitteellä on tarkoitettu, todeta heikentyneen.

Lomakkeen laadinnassa tapahtuneeksi työtaturmaksi voidaan lukea myös se, että eräiden mielipideulottuvuuksien mittaamiseksi laaditut väittämät olivat kaikki samansuuntaisia. Joidenkin väittämien kohdalla ei vastauksissa ollut juurikaan hajontaa, mikä sekin haittasi

analyysiä. Analyysin parantamiseksi olisi väittämiä saanut olla enemmän, mutta tietoisena tarkoituksena oli pitää kysely neljän sivun mittaisena, jottei lomakkeen täyttämisen työläys olisi heijastunut vastausprosenttiin.

Validi operationalisointi edellyttää saman näkemyksellisen ulottuvuuden mittaamista yhdistämällä aiheen eri puolia kartoittavia osamittareita kokonaismittareiksi, mikä toteutetaan useimmiten summamuuttujien avulla. Tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi on summamuuttujien muodostaminen eduksi myös siksi, että laskettaessa osioiden arvoja yhteen satunnaisvirheet kumoavat toisiaan ja tulos tarkentuu. (Alkula ym. 1994, 101.) Tämän vuoksi tutkimuksen analyysiosa perustuu keskeisiltä osin juuri summamuuttujien pohjalta tehtyyn vertailuun ja elaboraatioihin.

Summamuuttujien uudelleenluokittelun kautta tehty jaottelu ja yksittäisten taustamuuttujien uudelleenluokittelu mm. iän ja seurakuntataustan osalta helpotti riittävän tilastollisen luotettavuuden saavuttamista. Tulosten raportoinnissa on noudatettu sääntöä, jonka mukaan χ^2 -riippumattomuustestin tulosta ei voi pitää luotettavana, mikäli useammassa kuin joka neljännessä soluista odotettavissa oleva lukumäärä on alle viisi tai jos minimiodotusluku on alle yhden.

8.2 Summamuuttujien muodostaminen

Saadut vastaukset tallennettiin ja käsiteltiin SPSS-tilasto-ohjelmalla. Kyselyn vastausten suorat jakaumat löytyvät prosenttiosuuksina liitteessä 1. Analyysia varten loin Euroopan unioniin, ulkomaalaisiin, hyvinvointivaltioon ja libertaarisiin arvoihin suhtautumista mittaavat summamuuttujat sekä kappaleessa 10.2 esiteltävän uskonnon käyttötapaa koskevan summamuuttujan. Summamuuttujat muodostaneiden muuttujien väliset korrelaatiot ja reliabiliteettianalyysit on esitelty liitteessä 2.

Hyvinvointivaltioon suhtautumista ja libertaaristen arvojen kannatusta mittaavien summamuuttujien osalta olisivat niiden reliaabeliutta mittaavat arvot saaneet nousta korkeammiksi. Kuitenkin nämä suositeltua 0,7 Cronbachin alfa -kertoimen arvoa heikommatkin summamuuttujat otettiin mukaan viitekehyksestä aiheutuvien tarkoituksenmukaisuussyiden vuoksi. Valitettavasti ei löytynyt keskenään riittävän voimakkaasti korreloivia muuttujia, joiden pohjalta olisi ollut mahdollista luoda riittävän selitysvoimainen autoritaarisuutta mittaava summamuuttuja.

Summamuuttajat koostuivat seuraavista väitteistä sellaisenaan tai arvot käännettyinä:

Suhtautuminen Euroopan unioniin:

- EU-jäsenyys on ollut haitaksi Suomen kehitykselle.
- EU:n laajeneminen aiheuttaa nykyisille jäsenmaille niin paljon kielteisiä vaikutuksia, ettei uusia jäsenmaita pidä hyväksyä.

Suhtautuminen ulkomaalaisiin:

- Suomen kehitysyhteistyömäärärahoja tulee lisätä merkittävästi.
- Tulevaisuudessa uhkaava työvoimapula edellyttää ulkomaalaisten maahanmuuton helpottamista.
- Pakolaisia tulee ottaa Suomeen nykyistä enemmän.

Suhtautuminen hyvinvointivaltioon:

- Yhteiskunnan vastuulla olevia tehtäviä ei tule lisätä, vaan korostaa kansalaisten vastuuta perheestään ja muista omaisistaan.
- Sosiaalinen ja taloudellinen epätasa-arvoisuus on luonnollista, eikä yhteiskunta voi sitä poistaa.
- Työttömyyden syyt löytyvät usein ihmisestä itsestään.
- Nykyinen hyvinvointivaltio tekee ihmisistä haluttomampia huolehtimaan itsestään.
- Suuri osa julkisista palveluista tulisi yksityistää palvelutuotannon tehostamiseksi.

Suhtautuminen libertaarisiin arvoihin:

- Sosiaalisin perustein tehtävät abortit tulee kieltää kokonaan. (arvot käännetty)
- Pidän aikuisten alkoholin kohtuukäyttöä hyväksyttävänä.
- On hyvä, että homoparien perintöoikeutta ja sosiaalisia oikeuksia parannetaan.
- Naisten ei tulisi vaatia itselleen enää lisää oikeuksia, koska sukupuolten välinen tasa-arvo on Suomessa jo riittävästi toteutunut. (arvot käännetty)
- Ihmisen pahuus tekee mahdottomaksi sen, että maailma kehittyisi paremmaksi. (arvot käännetty)

Summamuuttajien saamien arvojen frekvenssijakaumat sekä arvojen uudelleenluokittelu on esitelty liitteessä 3. Ryhmittelyssä on pyritty jakamaan asenneulottuvuudet kolmeen ryhmään mahdollisimman tasavälisesti sekä huolehtimaan siitä, että kaikkien ryhmien koko säilyy riittävän suurena eli vähintään viidenneksenä summamuuttujan saamista arvoista. Kuitenkin libertaarisuutta ja ulkomaalaisasenteita mittaavien summamuuttajien osalta vaikeudeksi muodostui näkemysten jakautuminen niin epätasaisesti, ettei tasavälisyyteen ja viidesosan sääntöön löytynyt edellytyksiä. Libertaaristen arvojen kannatus sekä kielteinen suhtautuminen ulkomaalaisiin olivat varsin vähäistä.

9 Kyselyn tulokset ja analyysi Kristillisdemokraattien kunnanvaltuutettujen näkemyksistä

Kyselyn tuloksista selvitän ensin vastaajien taustatietoja, minkä jälkeen käyn vastausten jakaumat (liite 1) läpi aihepiireittäin. Taustamuuttujien vaikutuksia näkemyksiin arvioin summamuuttujia hyväksi käyttäen. Tämän jälkeen esittelen valtuutettujen käsityksiä puolueen kehittämisestä ja heidän suhtautumisestaan yhteistyön tiivistämiseen muiden kristillisdemokraattisten puolueiden kanssa. Seuraavassa pääkappaleessa analysoin uskonnollisuuden vaikutusta näkemyksiin seurakuntataustan ja uskonnon käyttötapaa kuvaavan summamuuttujan avulla.

9.1 Yleiskuva valtuutetuista

Kyselyyn vastanneiden kunnanvaltuutettujen taustatiedot on esitelty kootusti taulukossa 2 sivulla 86. Kyselyyn vastanneiden valtuutettujen keski-ikä on 49 vuotta, kun taas puolueen koko jäsenistön keski-ikä on noin 60 vuotta. Vastaajista 63 prosenttia on miehiä ja 37 prosenttia naisia, mikä on lähes sama kuin puolueen kaikkien valtuutettujen sukupuolijakauma: heistä 40 prosenttia (177) on naisia ja 60 prosenttia (265) miehiä. Jäsenistöstä kaksi kolmasosaa on naisia (vrt. kappale 3.4).

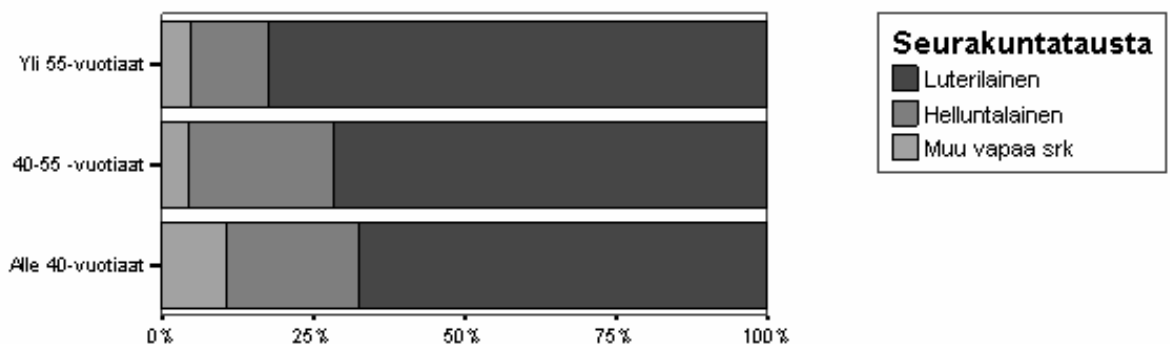
Avioliitossa on vastaajista yhdeksän kymmenestä. Ilman ammatillista koulutusta tai ylioppilastutkintoa on joka kymmenes. Kolmasosalla on yliopisto- tai korkeakoulututkinto, mikä viestii korkeammasta koulutustasosta kuin puolueen perusjäsenistöllä, vaikkei siitä olekaan saatavissa riittäviä vertailutietoja. Palkansaaajia on reilu puolet (56 %), yrittäjiä viidennes (22 %) ja eläkeläisiä seitsemäsosa (15 %). Kaksi kolmesta (64 %) ilmoitti olevansa keskituloinen, joka viides (22 %) pienituloinen ja joka seitsemäs (14 %) suurituloinen.

Lähes kolmannes (31 %) vastaajista asuu alle 6000 asukkaan kunnassa, valtaosa keskisuudessa kunnassa. Vain joka kymmenes (11 %) edustaa yli 40 000 asukkaan kaupunkia, mikä kertoo siitä, että suuremmilla paikkakunnilla valtuutettuja on väkilukuun nähden suhteellisesti vähemmän kuin pienemmillä; tosin myös Kristillisdemokraattien kannatus on keskimäärin heikompaa suurissa kaupungeissa. Vastaajista kaksi viidesosaa asuu Länsi-Suomen läänissä, neljännes Etelä-Suomen ja toinen neljännes Itä-Suomen läänissä. Oulun ja Lapin lääneistä on vain vajaa kymmenesosa vastaajista.

Reilut kaksi kolmasosaa (68 %) vastaajista on ollut puolueen jäsen yli kolmen vuoden ajan, heistä lähes puolet yli 20 vuotta. Puolueeseen sitoutumattomia on kymmenesosa. Neljällä viidestä on tällä hetkellä luottamustehtävä tai -tehtäviä puolueessa. Seitsemän prosenttia ilmoitti, ettei ollut lainkaan osallistunut puolueen toimintaan. Näin ollen voidaan valtuutettuja pitää yleisesti ottaen hyvin vakiintuneina ja aktiivisina puolueen jäseninä sitoutumattomien ryhmää lukuun ottamatta. Johonkin muuhun puolueeseen kertoi aiemmin kuuluneensa joka kuudes eli 40 vastaajaa. Heistä 13 kertoi tulleensa Keskustasta, seitsemän Kokoomuksesta, kolme Sosialidemokraateista, kaksi Ruotsalaisesta kansanpuolueesta ja Liberaalisesta kansanpuolueesta, yksi Suomen maaseudun puolueesta ja Vasemmistoliitosta. 11 vastaajaa ei kertonut aiempaa puoluekantaansa.

Evankelis-luterilaisen seurakunnan jäseniä vastaajista on kolme neljästä (73 %). Joka viides (19 %) kuuluu helluntaiseurakuntaan³², heistä jotkut ovat lisäksi evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Vapaakirkkoon kuuluu viisi prosenttia vastaajista³³. Seurakuntataustoja tarkasteltaessa voidaan todeta, että nuoremmissa ikäluokissa on ns. vapaisiin seurakuntiin kuuluvia suhteessa enemmän kuin yli 55-vuotiaiden ryhmässä (kuvio 6), mikä kertonee vapaisiin suuntiin kuuluvien asenteiden muuttumisesta yhteiskunnallisesta eristäytymisestä yhä suuremman aktiivisuuden suuntaan.

KUVIO 6. Valtuutettujen seurakuntataustat ikäluokittain

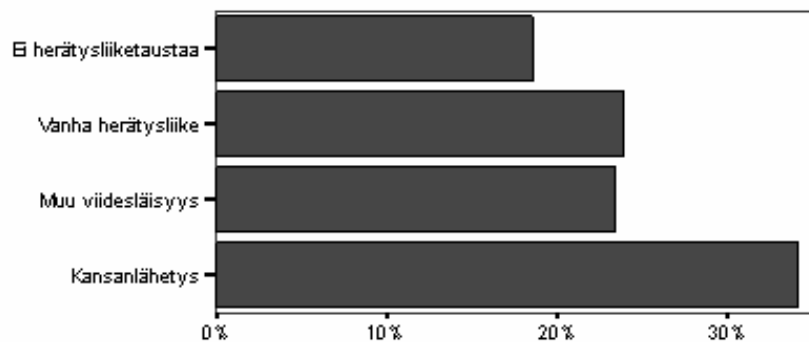

³² Suomen 257 helluntaiseurakunnassa oli vuoden 1997 lopussa lähes 49 000 jäsentä. Perinteisiä helluntailaisia lasketaan maailmassa olevan noin 217 miljoonaa. (Helluntaiseurakunnat tänään, [http]. Kts. myös Heino 1997, 83-86.)

³³ Suomen Vapaakirkon kokonaisjäsenmäärä on noin 14 000. Vapaakirkkojen kansainväliseen liittoon kuuluu noin puoli miljoonaa jäsentä. (Suomen Vapaakirkko - Esittely - Esite, [http]; Suomen vapaiden seurakuntien neuvosto - Jäsenyhteisöt, [http]. Kts. myös Heino 1997, 77-78.)

Evankelis-luterilaiseen seurakuntaan kuuluvista vastaajista neljä viidestä kokee olevansa jonkin herätysliikkeen vaikutuspiirissä (kuvio 7). Heistä valtaosa samaistuu ns. viidenteen herätysliikkeeseen³⁴. Kolmannes (34 %) luterilaiseen kirkkoon kuuluvista ilmaisi yhteytensä Suomen evankelis-luterilaiseen kansanlähetykseen (SEKL), joka seitsemäs (14 %) Kansan raamattuseuraan (KRS) ja joka kymmenes (9 %) Suomen raamattuopistoon (SRO). Vanhempien herätysliikkeiden³⁵ osalta lähes yhtä moni koki olevansa lestadiolaisuuden herätyskristillisiin haarojen (7 %), Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen (SLEY) (6 %) ja Herännäisyyden (6 %) vaikutuspiirissä. Ilman yhteyttä mihinkään herätysliikkeeseen kertoi olevansa viidennes (19 %) luterilaisista vastaajista. Jakaumien tarkkuutta heikentää se, että jotkut vastaajat kokivat olevansa useamman herätysliikkeen vaikutuspiirissä (tyypillisesti useamman viidesläisen ryhmän), mutta vastauksista voitiin kirjata vain yksi vaihtoehto.

KUVIO 7. Luterilaiseen kirkkoon kuuluvien herätysliiketausta

³⁴ 1960-luvulla kirkolliseen kielenkäyttöön vakiintuivat nimitykset viides herätysliike ja uuspietismi. Kyse ei ole yhtenäisestä liikkeestä, mutta siihen lukeutuvia järjestöjä yhdistää herätyskristillinen toimintanäkemyks. Viidennen herätysliikkeen tausta on 1800-luvun pietistisessä herätyskristillisyydessä sekä englantilaisessa ja amerikkalaisessa evankelioimisliikkeessä. Suomen luterilaisessa kirkossa suuntaus alkoi vaikuttaa 1920- ja 1930-luvuilla, kun Urho Muroma (1890-1966) alkoi pitää herätyskokouksia. Muroman toiminta sai järjestäytyneemmän muodon, kun Suomen Raamattuopisto perustettiin 1945. Heti sotien jälkeen Suomessa järjestettiin evankelioimiskokouksia, joiden pohjalta taas syntyi Kansan Raamattuseura 1945. Uuspietismin ehkä keskeisimmäksi organisaatioksi muodostui Suomen evankelis-luterilainen kansanlähetyks, joka perustettiin vuonna 1967. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko - Aamenesta öylättiin, [http].) Heino käyttää näistä liikkeistä yhteisnimitystä "evankelioiva herätyskristillisyyks" (Heino 1997, 54-59).

³⁵ Vanhemmillä herätysliikkeillä tarkoitetaan 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa syntyneitä neljää suurta liikettä, jotka ovat rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus ja lestadiolaisuus. Lestadiolaisuuden herätyskristillisten haarojen toiminnan painopiste on Pohjanmaalla. Evankelisen herätysliikkeen keskeistä kannatusaluetta ovat Etelä- ja Keski-Pohjanmaa sekä Varsinais-Suomi. Herännäisyyden ydinalueet ovat Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Rukoilevaisuus on rajoittunut lähinnä Satakuntaan ja Varsinais-Suomen pohjoisosaan. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko - Aamenesta öylättiin, [http]; kts. myös Heino 1997, 42-51.)

Elämänsä muuttaneen kääntymyksen kertoi kokeneensa lähes kolmannes (30 %) vastaajista, neljä kymmenestä (42 %) oli tehnyt uskonratkaisun, mutta totesi suhtautuneen jo sitä ennen myönteisesti kristillisyyteen. Neljännes (26 %) ilmaisi kasvaneensa tunnustavaksi kristityksi vähitellen. Vain muutamat vastaajat (2 %) eivät kokeneet olevansa ns. uskovia, mutta kertoivat kunnioittavansa ja vaalivansa kristillisiä arvoja. Yli yhdeksän kymmenestä (93 %) kertoi uskonvakaumuksensa kestäneen jo yli 10 vuotta, reilu puolet jopa yli 30 vuotta.

Kristillisdemokraattien kunnanvaltuutetut osoittautuivat lähes kaikki pitkäaikaisen henkilökohtaisen uskonvakaumuksen omaaviksi henkilöiksi. Päättellen siitä, että valtaosa heistä kuuluu henkilökohtaista uskonratkaisua korostaviin kirkollisiin herätysliikkeisiin tai vapaisiin seurakuntiin, ovat valtuutetut aktiivisia myös hengellisellä alueella. Kristillisdemokraattien valtuutetut ovat keskivertoväestöä selvästi uskonnollisempia ja useimmat herätyskristillisen uskonkäsityksen omaksuneita henkilöitä.

9.2 Suhtautuminen Euroopan unioniin

Suhtautuminen Euroopan unioniin on ollut poliittisista kysymyksistä suomalaisia kristillisdemokraatteja ehkä voimakkaimmin keskieuropalaisesta kristillisdemokraattisesta liikkeestä erottava tekijä. Keskieuropalaisten puolueiden kannattajakuntien vahva integraatiomyönteisyys (Hanley 1994, 5) johtunee pitkälti siitä, että Euroopan unioni on vahvasti juuri kristillisdemokraattien (Schuman, Adenauer) visio maailmansotien jälkeisen Euroopan rauhanomaisen kehityksen turvaamisesta taloudellisen ja poliittisen yhteistyön kautta. Tätä lähtökohtaista perustelua integraatiolle eivät pohjoismaiden kristillisdemokraatit ole juurikaan omaksuneet, vaan korostaneet enemmän kansallista itsemääräämisoikeutta.

Kristillisen liiton EU-kriittisestä linjasta kertoo se, että puolue jätti vuonna 1994 paikkansa hallituksessa puolueen EU-kannan vuoksi. Tämän kyselyn tulosten valossa ovat näkemykset Suomen EU-jäsenyyden kuluessa ja ehkäpä myös puolueen oman europarlamentaarikon myötä lientyneet. Kuitenkin edelleen kristillisdemokraatit ovat keskivertosuomalaisia EU-kriittisempiä. Lähes puolet valtuutetuista (47 %) on (täysin tai melko) samaa mieltä siitä, että EU-jäsenyys on ollut haitaksi Suomen kehitykselle.

EU:n laajeneminen jakoi mielipiteet hyvin tasaisesti: kolmannes (32 %) kannattaa ja kolmannes (33 %) vastustaa laajenemista nykyisten jäsenmaiden etuun vedoten. Tämän väitteen kohdalla tuli eniten "vaikea sanoa" vastauksia, mikä heijastaa suuren kysymyksen

arvioinnin vaikeutta. Myös unionin jäsenyyden etuja koskevaan väitteeseen vastaaminen oli neljännekselle kovin vaikeaa. Puolueessa on EU-jäsenyyspäättökseen jälkeen käyty varsin vähän keskustelua unionin eduista ja haitoista sekä laajenemisenäkymistä. Eduskuntaryhmän ja puolue-elinten kannanotot aiheeseen liittyen ovat olleet varsin vähäisiä. Tämä mahdollisesti myös heijastuu vastaajien suuressa epävarmuudessa.

Vertailun vuoksi todettakoon, että pääkaupunkiseudun 18-30 -vuotiaiden nuorten näkemyksiä vuodelta 1999 selvittäneessä tutkimuksessa³⁶ kolme neljästä (76 %) nuoresta piti oikeana ratkaisuna Suomen liittymistä Euroopan unionin jäseneksi. Kristillisdemokraattien alle 30-vuotiaat nuoret valtuutetut - yhteensä kymmenen henkilöä - olivat huomattavasti kriittisimpiä: heistä neljä katsoi, että unionin jäsenyydestä on ollut haittaa Suomelle.

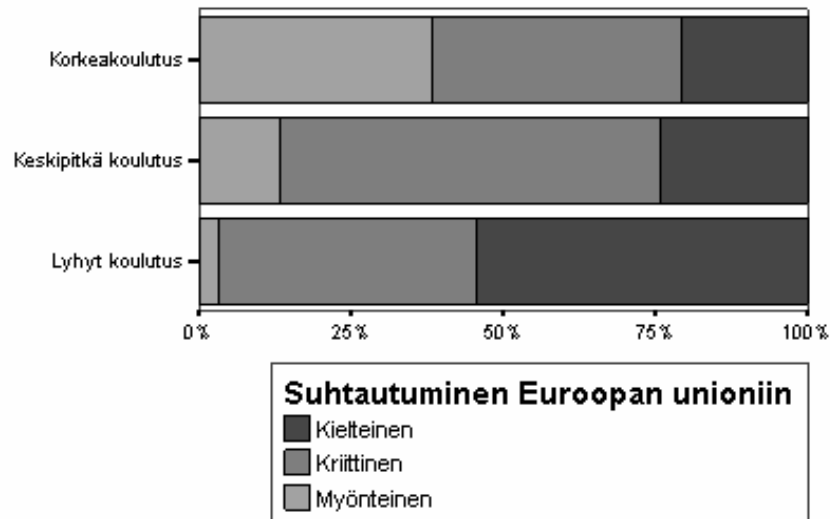
Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n suomalaisten asenteita kartoittavassa tutkimuksessa vuodelta 2001 [http] koko väestöstä vajaa kolmannes (29 %) piti EMU-jäsenyyttä hyödyllisenä ja kolmannes (33 %) haitallisena. Siinä Kristillisen liiton kannattajista vain joka seitsemännen (14 %) mielestä EMU-jäsenyys on ollut eduksi Suomen kehitykselle, yli puolet (56 %) piti sitä haitallisena. Huolimatta esitettyjen väittämien eroista, voi valtuutettujen todeta suhtautuvan unioniin myönteisemmin kuin puolueen kannattajakunnan, mikä selittynee valtuutettujen ja peruskannattajien välisillä ikä- ja koulutuseroilla.

Eri tekijöiden vaikutuksesta Euroopan unionin kannatukseen on kehitetty lukuisia teorioita ja tutkittu niiden selitysvoimaa. Yksi luotetuimmista on Ronald Inglehartin (1970; Gabel 1998, 335 mukaan) kehittämä kognitiivisen mobilisaation teoria, jonka mukaan Euroopan unionin kannattaminen on yhteydessä kansalaisten tiedon tasoon. Tätä teoriaa ovat vahvistaneet mm. Janssenin Eurobarometriaineistolla tekemät tutkimukset, joiden tulosten mukaan koulutetut ovat yleisesti ottaen enemmän kansainvälisesti suuntautuneita ja suhtautuvat myös myönteisemmin Euroopan unioniin. Koulutus vähentää pelkoja ja epäluuloisuutta, koska se lisää edellytyksiä ymmärtää politiikkaa ja instituutioita ylikansallisella tasolla. (Janssen 1991, 467.) Gabelin mukaan taas utilitaariset tekijät eli mahdollisuudet hyötyä unionin tuotoksista vaikuttavat integraation kannatukseen jopa enemmän kuin kognitiiviset tekijät, poliittiset arvot tai luokkarakenne (Gabel 1998, 351). Tosin hyötynäkökohdat lienevät usein sidoksissa koulutuksen luomiin mahdollisuuksiin.

³⁶ Kyse on Hellstenin ja Martikaisen (2001) "Nuoret ja uusi politiikka" -tutkimukseen Suomen Gallup Oy:n tuottamasta kyselyaineistosta, jonka tuloksia (päivätty 26.4.1999) käytän avuksi vertailussa.

Euroopan unionin kannatuksesta luodut kognitiivisen mobilisaation teoria ja utilitaristinen teoria näyttävät voimansa myös kristillisdemokraattien kohdalla. Koulutuksen vaikutus suhtautumisessa Euroopan Unioniin näkyy vahvasti, kuten kuviosta 8 voidaan todeta. Yli puolet (55 %) lyhyen koulutuksen omaavista valtuutetuista suhtautuu unioniin kielteisesti ja neljänneskin (42 %) kriittisesti, kun taas korkeakoulutuksen saaneista reilu kolmannes (38 %) asennoituu unioniin myönteisesti. Taloudellinen asema heijastuu siten, että suurituloiset kannattavat unionia vielä enemmän kuin korkeakoulutetut. Kuitenkin pienituloiset suhtautuvat unioniin myönteisemmin kuin lyhyen koulutuksen omaavat.

KUVIO 8. Suhtautuminen Euroopan unioniin koulutustason mukaan

9.3 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Kristillisdemokraattien näkemyksissä heijastuu vahva globalisaation kritiikki. Vajaan kahden kolmasosan (61 %) mielestä kansainvälisen talouden globalisaatiokehitys on tärkein tekijä rikkaan ja köyhän maailman välisen kuilun syvenemisessä. Vain 13 prosenttia on asiasta eri mieltä. EVA:n kyselyssä joka viides (20 %) vastaajista uskoi globalisaatiokehityksen johtavan hyvinvoinnin maailmanlaajuiseen lisääntymiseen, lähes puolet piti väitettä vaikeana vastata. Kriittisimmin globalisaation vaikutuksiin suhtautuivat Kristillisen liiton kannattajat, myönteisimmin Kokoomuksen.

Terrorismin vastaiset sotatoimet eivät saa Kristillisdemokraattien valtuutettujen enemmistön tukea. "Terrorismin vastaisessa taistelussa tarvitaan laajoja sotilasoperaatioita, vaikka niistä

seuraisi siviiliuhreja" -väitteen kanssa samaa mieltä on neljännes (26 %) vastaajista ja eri mieltä reilu puolet (57 %). Valtuutetut eivät siten marras-joulukuussa 2001 antaneet varauksetonta tukea USA:n Afganistanin pommituksille.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymyksissä kristillisdemokraatit haluavat pitäytyä nykyisessä doktriinissa. Vain viisi prosenttia valtuutetuista yhtyy näkemykseen, jonka mukaan Suomen tulee luopua yleisestä asevelvollisuudesta ja perustaa palkka-armeija. EVA:n tutkimuksessa palkka-armeijaan siirtymistä kannatti kaikista vastaajista joka kymmenes (11 %). Kristillisdemokraattien valtuutettujen näkemykset ovat yleisen asevelvollisuuden kannattamisen osalta linjassa Keskustan, Kokoomuksen, Sdp:n ja Rkp:n kannattajien näkemyksen kanssa, vain Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat suhtautuivat hieman myönteisemmin ajatukseen palkka-armeijasta. Periaatetasolle muotoillun väitteen "asevelvollisuuden suorittaminen ja osallistuminen sotilaallisiin tehtäviin ei ole eettisesti oikein, koska Raamattu kieltää tappamista" kanssa samaa mieltä on valtuutetuista joka kymmenes (11 %) ja eri mieltä neljä viidestä (80 %).

Suomen NATO-jäsenyyttä koskeva väittäjä epäonnistui, sillä muotoilun "Suomen tulee vakavasti harkita liittymistä NATOon" saattoi ymmärtää kahdella eri tavalla, vaikkakin luonnollisempi tapa ymmärtää väite on jäseneksi liittymisen kannalta myönteisessä sävyssä. Samaa mieltä väitteen kanssa on vajaa viidennes (17 %) ja eri mieltä 70 prosenttia vastaajista. Näin ollen voidaan olettaa vastaajien torjuvan varsin yksituumaisesti jopa NATO-jäsenyyden harkitsemisen. Tätä tulkintaa tukee EVA:n tutkimuksessa saatu jakauma, jossa vain seitsemän prosenttia Kristillisen liiton kannattajista ilmaisi olevansa NATO-jäsenyyden kannalla ja 58 prosenttia vastusti sitä. Myönteisimpiä NATO-jäsenyydelle olivat Kokoomuksen kannattajat, joista 45 prosenttia kannatti ja kielteisimpiä Vasemmistoliiton kannattajat, joista vain 5 prosenttia kannatti ja peräti 87 prosenttia vastusti NATO-jäsenyyttä. Kaikista vastaajista viidennes (19 %) kannatti NATO-jäsenyyttä ja puolet (52 %) vastusti sitä.

9.4 Ulkomaalaisasenteet

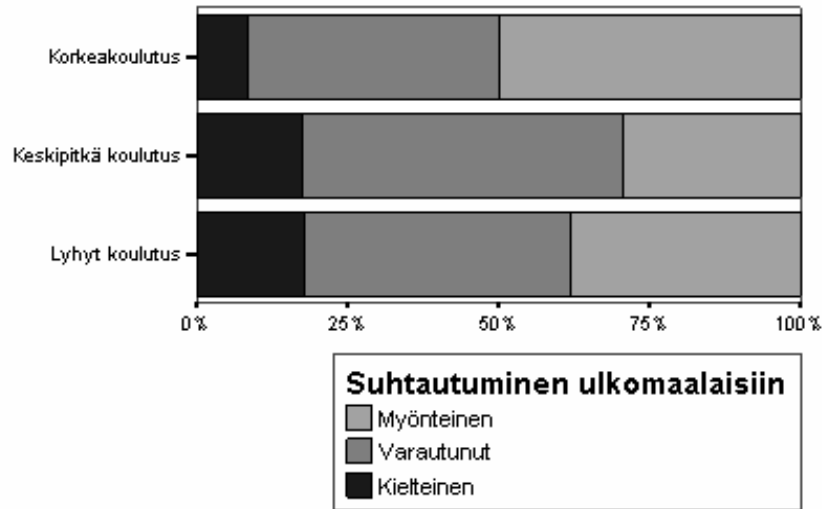
Ruotsalaistutkimuksessa (Bjereld & Gilljam 1991) todettiin, että uskonnolliset ihmiset suhtautuvat ei-uskonnollisia myönteisemmin pakolaisiin, maahanmuuttajiin ja kehitysyhteistyöhön. Kristillisen liiton kannattajat ovat aiemmassa tutkimuksessa osoittautuneet melko ulkomaalaismyönteisiksi. Varsin positiivinen suhtautuminen ulkomaalaisiin ja globaaliin vastuuseen näkyy myös valtuutettujen vastauksissa.

Kehitysyhteistyömäärärahojen korotus saa valtuutettujen tuen, sillä neljä viidestä (80 %) kannattaa Suomen kehitysyhteistyömäärärahojen merkittävää lisäämistä. Vertailu nuorten ikäryhmässä osoittaa, että Kristillisdemokraattien alle 30-vuotiaat valtuutetut (kahdeksan puolesta - kaksi vastaan) ovat hieman myönteisempiä kehitysyhteistyömäärärahojen lisäämiseen kuin pääkaupunkiseudun nuoret (73 % puolesta, 24 % vastaan). Tosin Hellstenin ja Martikaisen tutkimuksessa puhuttiin vain määrärahojen lisäämisestä eikä "merkittävästä korotuksesta" kuten valtuutettujen kyselyssä.

Lisää suvaitsevuus- ja monikulttuurisuuskasvatusta kouluihin toivoo kolme neljästä (73 %) valtuutetusta. Nykyistä enemmän pakolaisia Suomeen ottaisi puolet (50 %) neljäsosan (28 %) vastustaessa ajatusta. Vertailtaessa nuorten valtuutettujen näkemyksiä pääkaupunkiseudun nuorten näkemyksiin voidaan todeta, että pakolaiskysymyksessä näkemykset ovat yhtenevät, sillä 60 prosenttia kummastakin nuorten ryhmästä on valmis ottamaan Suomeen lisää pakolaisia.

Väite "tulevaisuudessa uhkaava työvoimapula edellyttää ulkomaalaisten maahanmuuton helpottamista" jakaa valtuutetut voimakkaasti siten, että reilu kolmannes sekä kannattaa (38 %) että vastustaa (37 %) ajatusta. EVA:n kyselyssä väitettä "maamme väestön ikääntyminen ja työvoiman uhkaava vähentyminen edellyttävät ulkomaalaisten Suomeen muuton helpottamista" kaikista vastaajista vajaa tuki kolmannes (28 %) ja vastusti puolet (51 %). Kristillisen liiton kannattajien näkemykset olivat kriittisempiä kuin valtuutettujen lähes samaan väitteeseen antamat vastaukset. Valtuutettujen näkemykset lähenivät EVA:n tuloksiin verrattuna ulkomaalaismyönteisimpien Rkp:n (44 % puolesta, 38 % vastaan) ja Vihreiden (42 % puolesta, 34 % vastaan) kannattajien näkemyksiä. Voidaan tosin olettaa, että valtuutettujen ja peruskannattajien välisen näkemyseron taustalla heijastuu valtuutettujen korkeampi koulutustaso.

Ulkomaalaisasenteita mittaavan summamuuttujan mukaan vertailtuna voidaan todeta (kuvio 9), että puolet (50 %) korkeakoulutetuista suhtautuu ulkomaalaisiin myönteisesti, lyhyen koulutuksen omaavista 38 prosenttia. Korkeakoulutettujen kohdalla kielteinen suhtautuminen ulkomaalaisiin on yli puolet vähäisempään kuin lyhyen ja keskipitkän koulutuksen omaavien valtuutettujen. Iällä ei sen sijaan ole juurikaan vaikutusta valtuutettujen ulkomaalaisasenteisiin.

KUVIO 9. Suhtautuminen ulkomaalaisiin koulutustason mukaan

9.5 Suhtautuminen hyvinvointivaltioon ja luokkaristiriitaan

Kristillisdemokraattien ajattelua hallitsee uudelle politiikalle tyypillinen tyytymättömyys materialistisia arvoja korostavaa ajattelutapaa kohtaan, mitä ilmentää puolueen puheenjohtajan Bjarne Kalliksen puheissaan (esim. Kallis 2001, [http]) toistama iskulause *"ihmisarvo on aina markkina-arvoa tärkeämpi"*.

Taloudelliset arvot ovat kristillisdemokraattien mielestä korostuneet aivan liikaa nyky-yhteiskunnassa. Yhdeksän kymmenestä (88 %) valtuutetusta yhtyy väitteeseen siitä, että suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi markkinavoimien ohjattavaksi. Kuitenkin neljä viidestä (83 %) on sitä mieltä, että työllisyys ja sen kautta muu hyvinvointi maassamme riippuu ratkaisevasti vientiteollisuuden kilpailukyvästä.

EVA:n tutkimuksessa esitettyyn väitteeseen "suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi" yhtyi kaksi kolmasosaa (66 %) kaikista vastaajista. Kristillisdemokraattien valtuutettujen näkemykset ovat EVA:n tutkimukseen verrattuna lähes yhteneviä Vasemmistoliiton kannattajien näkemysten kanssa; heistä 89 prosenttia yhtyi väitteeseen. Sosiaalidemokraattien kannattajista kaksi kolmasosaa (68 %) ja Kokoomuksen kannattajista vain 43 prosenttia tuki ajatusta.

Näkemyks taloudellisten arvojen ja markkinavoimien vallan rajoittamisesta erottaa kristillisdemokraatteja perinteisestä oikeistolaisesta ajattelusta, vaikka kristillisdemokraattien keskuudessa ymmärretäänkin tuotantoelämän merkitys hyvinvointipalvelujen rahoittamisen edellytyksenä. Kristillisdemokraattien ja vasemmiston markkinavoimien vallan rajoittamista koskevat näkemykset ovat peräisin erilaisesta ajatteluperinteestä. Kristillisdemokratia ei lähde luokkaristiriidasta ja yksioikoisesta tasa-arvoistamispyrkimyksestä, vaan sen sosiaalisen markkinatalouden periaate nousee solidaarisuuden ajatuksesta ja kristillisyyteen olennaisesti kuuluvasta heikommassa asemassa olevia puolustavasta perinteestä.

Hyvinvointipalvelujen turvaaminen on Kristillisdemokraattien valtuutettujen mielestä tärkeää. Väitteeseen "yleistä verotaso ei tule enää keventää, koska se merkitsisi samalla yhteiskunnan tarjoamien palvelujen heikentymistä" yhtyy kaksi kolmesta (66 %) valtuutetusta. Eri mieltä on joka viides (20 %). EVA:n kyselyssä esitettiin väite "vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoinen". Tähän yhtyi kaikista vastaajista 84 prosenttia, Kristillisen liiton kannattajista 88 prosenttia. Konsensus väitteen kohdalla oli kuitenkin eri puolueiden kannattajien välillä hyvin suurta: suomalaisille hyvinvointipalvelujen tuottaminen on yhteiskunnan keskeinen tehtävä ja siksi korkea verotaso ollaan valmiit hyväksymään. Korkean verotason sietäminen samalla kun painotetaan yhteiskunnan velvollisuuksia vastata jäsentensä hyvinvoinnista, on pohjoismaisille yhteiskunnille ominainen piirre, joka juontaa juurensa yksilöä ja valtion tehtäviä korostavaan luterilaiseen ajattelutapaan.

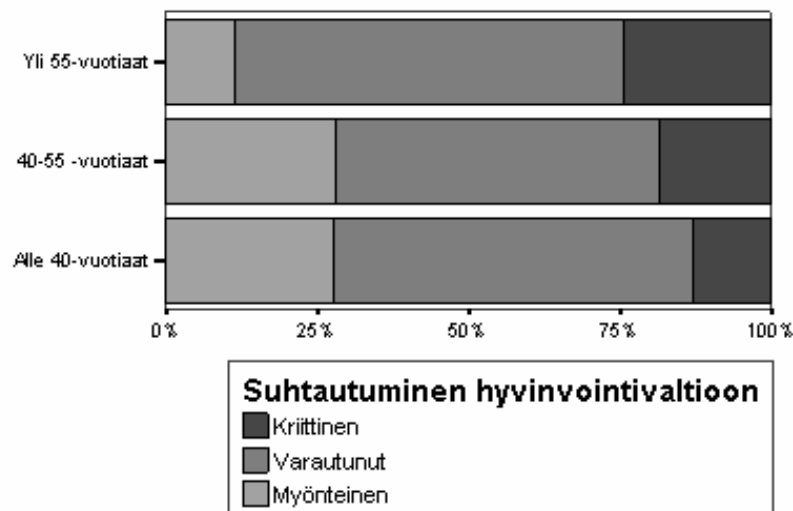
Kristillisdemokraatit eivät ole kovin halukkaita palveluiden yksityistämiseen. Suuri osa julkisista palveluista tulisi palvelutuotannon tehostamiseksi yksityistää joka viidennen valtuutetun (22 %) mielestä. Koululaisten iltapäivähoidon järjestämisen antaisi kuntien velvoitteeksi yli puolet (55 %) vastaajista kolmanneksen (31 %) vastustaessa ajatusta. Naiset ovat huomattavasti innokkaampia velvoittamaan kuntia järjestämään iltapäivähoitoa. Kuitenkin neljä viidestä (78 %) valtuutetusta katsoo, ettei yhteiskunnan vastuulla olevia tehtäviä tule lisätä, vaan korostaa kansalaisten omaa vastuuta perheestään ja muista omaisistaan.

Lähes kaksi kolmesta valtuutetusta (63 %) on sitä mieltä, että nykyinen hyvinvointiyhteiskunta tekee ihmisistä haluttomampia huolehtimaan itsestään. Kuitenkin vain neljännes (23 %) katsoo, että työttömyyden syyt useimmiten löytyvät ihmisestä itsestään.

Tämän väitteen torjuu runsas puolet (59 %) vastaajista. Nuorten välisessä vertailussa on havaittavissa voimakas näkemusero: pääkaupunkiseudun nuorista tähän väitteeseen yhtyi kaksi kolmasosaa (62 %), kun taas nuorista valtuutetuista asiasta oli eri mieltä peräti neljäviidesosaa (80 %). Vain viidennes (22 %) valtuutetuista pitää sosiaalista ja taloudellista epätasa-arvoisuutta luonnollisena. Kristillisdemokraattien näkemyksissä ei näiden tulosten valossa esiinny perinteiselle konservatismille tai uusoikeistolaisuudelle tyypillistä epätasa-arvoisuutta legitimoivaa hyvinvointivaltion kritiikkiä ja kovia asenteita yhteiskunnan takaaman toimeentulon varassa eläviä kohtaan. Kuitenkin valtuutetut haluavat painottaa kristillisdemokratialle tyypilliseen tapaan ihmisen omaa ja lähiyhteisöjen vastuuta.

Valtuutettujen näkemyksiin hyvinvointivaltiosta heijastuu selkeänä demografisten ja sosio-ekonomisten taustatekijöiden vaikutus. Lyhyen koulutuksen omaavat valtuutetut jakautuvat kaikkein voimakkaimmin suhtautumisessaan hyvinvointivaltioon: 29 prosenttia heistä luokittuu kriittikkoihin ja 24 prosenttia myönteisesti suhtautuviin. Korkeakoulutetuista joka viides (19 %) kritisoi nykyistä hyvinvointiyhteiskuntaa. Pienituloisista vain seitsemän prosenttia on kriittisiä. Voimakkainta hyvinvointivaltion kritiikki on keskituloisten kohdalla (22 %). Sukupuolierot näkyvät valtuutettujen suhtautumisessa hyvinvointivaltioon selkeinä: naiset haluavat miehiä enemmän yhteiskunnan huolehtivan laajasti palvelutarjonnasta. Kuitenkin muita taustatekijöitä voimakkaampana erottelevana tekijänä suhtautumiselle hyvinvointiyhteiskuntaan on vastaajan ikä, kuten kuviosta 10 voidaan havaita. Kaikkein kriittisimpiä ovat yli 55-vuotiaat (24 %) ja vähiten kriittisiä alle 40-vuotiaat (13 %).

KUVIO 10. Iän vaikutus suhtautumiselle hyvinvointivaltioon

Vanhan politiikan luokkaristiriidalla ei näytä olevan merkittävää sijaa kristillisdemokraattien ajatuksissa. Vain reilu viidennes (23 %) valtuutetuista on sitä mieltä, että yhteistyö yrityksissä on hankalaa, koska työntekijät ja johto ovat todellisuudessa vastakkaisilla puolilla.

Kaksi kolmasosaa (62 %) pitää ammattiyhdistysliikkeen merkitystä hyvinvoinnin ja tasa-arvon lisäämisessä merkittävänä. Lakko-oikeutta ollaan kuitenkin valmiita tiukentamaan. Lakot, joista aiheutuu suurta haittaa ulkopuolisille, on valmis kieltämään peräti 72 prosenttia valtuutetuista. Vastaavan lakkorajoitusta koskevan väitteen hyväksyi EVA:n tutkimuksessa kaikista vastaajista 43 prosenttia. Kristillisen liiton kannattajia (56 %) tiukemmin lakko-oikeuden rajaamista vaativat EVA:n tutkimuksessa Kokoomuksen (65 %), Rkp:n (63 %) ja Keskustan (58 %) kannattajat. On huomioitava, että valtuutetuille osoitetun kyselyn vastauksissa saattoivat heijastua lääkärilakon jälkeiset mielialat lisäten lakko-oikeuden rajaamisen kannatusta.

9.6 Ympäristö-, energia- ja aluepolitiikka

Kristillisdemokraattiset puolueet eivät ole yleisesti ottaen profiloituneet kovin selkeästi ympäristökysymyksissä. Tosin Ruotsin ja Norjan kristillisdemokraattien politiikassa ekologisilla kysymyksillä on viime vuosina ollut varsin merkittävä rooli³⁷. Nämä puolueet ovatkin mitä ilmeisemmin vieneet elintilaa merkitykseltään vähäisiksi jääneiltä ympäristöpuolueilta. Ekologinen huoli ei ole erityisemmin näkynyt Suomen kristillisdemokraattien politiikassa, mistä kertonee se, että puolueen ympäristöpoliittinen ohjelma on vielä työn alla.

Valtuutetuista puolet (50 %) kertoo muuttaneensa elämäntapojaan ympäristöongelmien vähentämiseksi, 29 prosenttia ei uskonut niin tehneensä. EVA:n tutkimuksessa saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi oli omasta elintasostaan valmiita tinkimään kaikista vastaajista kaksi kolmesta (67%), Kristillisen liiton kannattajista neljä prosenttia vähemmän. Valmiimpia tinkimään elintasostaan olivat Vihreiden kannattajat (89 %).

³⁷ Ekologisen vastuun selkeästä esilläolosta viestii mm. se, että Norjan Krf:n vuoden 2002 teemaksi on valittu ympäristö, mihin liittyen puolueen jäsenistölle tarjotaan puolueen laatimaa koulutusaineistoa [http://www.krf.no/krfweb/politikk/div_pol_dokumenter/tema_miljo_2002.asp]. Ruotsin KD on poliittisten raporttiansa tuottamisessa ottanut ekologisen ja ympäristönäkökulman huomioon vahvasti [<http://www.kristdemokrat.se/varpolitik/Rapport.asp>]. Myös KD:n periaateohjelmassa vuodelta 2001 ympäristönäkökulma on selkeästi esillä [<http://www.kristdemokrat.se/principprogram/6.asp>].

Esitellyn ruotsalaistutkimuksen (Bjereld & Gilljam 1991, 156) valossa ydinvoimavastaisuus on uskonnollisille ihmisille tyypillinen piirre, joka näkyy myös tässä tutkimuksessa. Ydinvoimakysymyksessä kristillisdemokraattien näkemykset lähenevät Vihreiden ydinvoimakielteistä kantaa. Viidennen ydinvoimalan rakentamiseen suhtautuu myönteisesti vain neljäsosa (26 %) valtuutetuista 60 prosentin vastustaessa sitä. EVA:n kyselyssä vuotta aiemmin Kristillisen liiton kannattajakunta oli Vihreiden jälkeen ydinvoimakriittisintä. Siinä uuden ydinvoimalan rakentamista tuki kaikista haastatellut joka kolmas (32 %). Tuoreimpien mielipidemittausten mukaan ydinvoiman kannatus on lisääntynyt, mikä saattaa merkitä sitä, että kristillisdemokraattien näkemysero yleiseen mielipiteeseen on edelleen kasvanut.

Etelä- ja Länsi-Suomen valtuutetut suhtautuvat selvästi myönteisemmin ydinvoimaan kuin Itä- ja Pohjois-Suomen valtuutetut. Mielipiteiden kohdalla näkyy myös selkeä sukupuoli-, ikä- ja koulutustaustaero. Naisista lisäydinvoimaa kannattaa joka kahdeksas (12 %) ja miehistä reilu kolmannes (35 %). Alle 40-vuotiaista ydinvoiman lisärakentamista tukee 13 prosenttia, yli 55-vuotiaista 36 prosenttia. Lyhyen koulutuksen omaavista 15 prosenttia ja korkeakoulutetuista 35 prosenttia kannattaa ydinvoimaa. Kielteisimminkin ydinvoimaan suhtautuvat siten nuoret, vähän koulutetut naiset ja myönteisimminkin ikääntyneet, korkeakoulutetut miehet.

Eläinaktivismi ei saa kannatusta kristillisdemokraateilta. Vaatimukseen turkistarhauksen kieltämisestä, koska se aiheuttaa eläimille kärsimystä, yhtyy vain 15 prosenttia valtuutetuista.

Kasvukeskuksiin tapahtuvan muuttoliikkeen hillitsemiseen on kristillisdemokraateilla suurta halukkuutta, vaikka se edellyttäisi suuria kustannuksia vaativia aluepoliittisia tukia: yhdeksän kymmenestä (90 %) valtuutetusta on tätä mieltä. Aluepoliittisten toimien vaatiminen on hieman heikompaa Etelä-Suomen valtuutettujen keskuudessa. EVA:n tutkimuksessa tiukimmin aluepoliittisia toimenpiteitä vaativat Keskustan kannattajat (87 %) Kristillisen liiton kannattajien tullessa vaatimuksineen seuraavana (80 %).

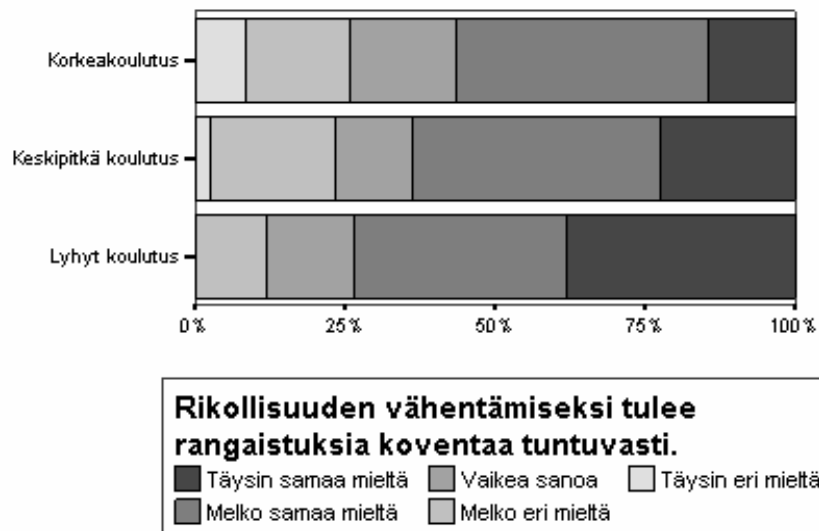
9.7 Autoritaariset ja kansalliset arvot

Esiteltyjen aiempien tutkimusten tulokset kristillisdemokraattien kannattajien autoritaarisuutta mittaavista asenteista olivat keskenään selkeästi ristiriitaisia. Valtuutettujen mielipiteet osoittautuvat varsin maltillisiksi. Valtuutetut luottavat perinteiseen kasvatukseen: opettajien valtaa ja järjestyksenpitoa kouluissa on lisäävä tuntuvasti 85 prosentin mielestä.

Tämä näkemys on suomalaisten keskuudessa hyvin yleinen, sillä EVA:n kyselyssä samaa mieltä oli yhtä moni. Voimakkaimmin opettajien vallan kasvattamista vaativat Keskustan (92 %) ja Kokoomuksen (91 %) kannattajat.

Kristillisdemokraattien valtuutetuista neljä viidestä (80 %) uskoo, että huumeiden käytön torjunnasta ensisijaista on ennaltaehkäisy ja sosiaalisten olojen parantaminen, ei rangaistusten kiristäminen. Kuitenkin kaksi kolmasosaa (63 %) pitää rikollisuuden vähentämiseksi rangaistusten tuntuva koventamista tarpeellisenä. Miehet ovat naisia innokkaampia rangaistusten koventamiseen. Merkittävin ero tulee näkyviin koulutustason mukaan (kuvio 11): lyhyen koulutuksen omaavista lähes kolme neljästä (73 %) on halukas rangaistusten koventamiseen, korkeakoulutetuista vain runsas puolet (57 %).

KUVIO 11. Suhtautuminen rangaistusten koventamiseen koulutustason mukaan

Tulos on linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa, sillä autoritaarisen uuden politiikan ulottuvuuden on havaittu olevan yhteydessä alempaan koulutustasoon; tosin Hellstenin ja Martikaisen (2001, 34, 68) mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana ainakin nuorten kohdalla koulutuserojen mukanaan tuomat asenne-erot ovat tasaantuneet siten, että korkeakoulutettujen osalta on tapahtunut asenteiden kiristymistä useilla asenneulottuvuuksilla (ulkomaalaisasenteet, yhteiskunnan luokkarakenne, hyvinvointivaltion kritiikki sekä auktoriteetti- ja moraalikysymykset).

Kristillisdemokraattien usko edistykseen ja maailman muuttumiseen paremmaksi on varsin vähäistä. Vastaaajien käsitystä ihmisen kyvystä hyvään voi pitää pessimistisenä: lähes kaksi kolmesta (63 %) valtuutetusta on sitä mieltä, että ihmisen pahuus tekee mahdottomaksi sen, että maailma kehittyisi paremmaksi. Näkemys ihmisen turmeltuneesta luonteesta ja edistyksen mahdottomuudesta kertoo varsin konservatiivisesta ihmiskuvasta, joka juontanee juurensa perisyntiajattelusta ja paavalilaisesta näkemyksestä, jonka mukaan vaikka ihminen tietää, mikä on hyvää ja oikein, hän ei sitä turmeltuneisuutensa vuoksi tee³⁸. Pessimismiä selittänee myös se, että uskonnollisessa kontekstissa ilmaisu "maailma" viittaa vastakkainasetteluun Jumalan valtakunnan ja langenneen maailman välillä sekä Raamatun kuvailemaan väistämättömään kehitykseen kohti maailman loppua ja uuden teokraattisen todellisuuden luomista. Tästä huolimatta monet kristityt uskovat yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, minkä vuoksi he ovat ehkä myös lähteneet mukaan poliittiseen toimintaan.

Maamme esivaltaa tulee totella ja lakeja kunnioittaa kaikissa olosuhteissa valtuutetuista 78 prosentin mielestä. Nuorista valtuutetuista ajatukseen esivallan kunnioittamisesta yhtyy yhdeksän kymmenestä. Pääkaupunkiseudun nuorista samaa mieltä väitteen "lakia tulisi aina noudattaa, vaikka joku yksittäinen laki olisikin väärä" kanssa oli vain 56 prosenttia vastaajista. Ainakin nuorten välisessä vertailussa kristillisdemokraatit korostavat esivallan ja lainsäädännön kunnioittamista keskimääräistä enemmän, mikä lienee peräisin kristinuskoon kuuluvasta maallisen hallintavallan oikeutusta korostavasta näkemyksestä sekä ylipäättään uskonnollisille ihmisille ominaisesta auktoriteettien kunnioittamisesta. Kuitenkin myös ulkoparlamentaarisiiin vaikuttamiskeinoihin suhtaudutaan Kristillisdemokraattien keskuudessa melko myönteisesti. Kaksi kolmesta valtuutetusta (68 %) pitää mielenosoituksia olennaisena osana demokratiaa.

Kristillisdemokraatit pitävät tärkeänä isänmaallisuuden ja kansallisen kulttuurin sekä perinteisten arvojen vaalimista, mikä käy ilmi myös puolueen periaateohjelmasta (1997, [http]). EVA:n tutkimuksessa esitetyn väitteen "suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälistymistä vastaan" kanssa kaikkein voimakkaimmin samaa mieltä olivat Kristillisen liiton kannattajat, joista 83 prosenttia tuki väitettä. Koko väestön kohdalla siihen yhtyi 71 prosenttia. Valtuutettujen kyselyssä lähes samaan väitteeseen suhtaudutaan hieman vähemmän innokkaasti: 78 prosentin mielestä

³⁸ Roomalaiskirje 7:18-19: "Tiedänpä, ettei minussa, nimittäin minun turmeltuneessa luonnossani, ole mitään hyvää. Tahtoisin kyllä tehdä oikein, mutta en pysty siihen. En tee sitä hyvää, mitä tahdon, vaan sitä pahaa, mitä en tahdo."

suomalaisten tulee varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta. Ero puolueen kannattajien näkemyksiin saattaa selittyä ikäerolla, sillä iäkkäämmät edellyttävät suomalaisen kulttuurin varjelua nuoria huomattavasti voimakkaammin.

Perinteisten arvojen kunnioittaminen luo järjestystä ja turvallisuutta lähes kaikkien (98 %) valtuutettujen mielestä. "Isänmaallisuus on ihmisen tärkeimpiä hyveitä" -väitteen allekirjoittaa 78 prosenttia valtuutetuista. Myös tämän väitteen kohdalla ikäluokkien väliset näkemuserot ovat huomattavia: nuorista valtuutetuista vain puolet on samaa mieltä.

Vaikka isänmaallisuuden, suomalaisten kulttuuriarvojen ja perinteiden kunnioitus heijastuu selkeästi valtuutettujen vastauksissa, ei uusoikeistolle tyypillistä nationalistista korostusta voida näkemyksissä havaita, vaan kyse lienee kristillisyydelle tyypillisestä perinteiden ja isänmaallisuuden arvostamisesta.

9.8 Eettiset kysymykset

Ihmisen omien valintojen mahdollistaminen on keskeinen osa kristillisdemokratian korostamaa subsidiariteettia. Kuitenkin kansalaisten vapauden rajoittaminen negatiivisten vaikutusten ehkäisemiseksi esimerkiksi alkoholipolitiikassa, on ollut tyypillistä kristillisdemokraateille. Valtuutetuista reilu puolet (55 %) on sitä mieltä, että ihmisen tulee saada tehdä henkilökohtaisia valintojaan mahdollisimman pitkälti omien näkemystensä mukaisesti ilman yhteiskunnan sääntelyä. Postmaterialistiselle ajattelutavalla tyypillinen elämästä nauttimisen ja uuden kokemuksen korostus ei näy erityisemmin vastauksissa. Vain reilu puolet (54 %) valtuutetuista pitää tärkeänä sitä, että ihminen saa kokea uusia elämyksiä.

Jyrkkä suhtautuminen abortteihin, päihteisiin ja homoseksuaalien parien oikeuksiin on leimannut puoluetta, minkä pohjalta on myös pitkälti syntynyt puolueen moralistiseksi koettu yleisilme. Ihmisarvon kunnioittaminen hedelmöityksestä luonnolliseen kuolemaan saakka on kristillisdemokratian ihmiskäsityksestä (*personalismi*) nouseva periaate. Sen pohjalle rakentuva puolueen kriittinen aborttilinja³⁹ saa tuen valtuutetuilta. Sosiaalisin perustein tehdyt

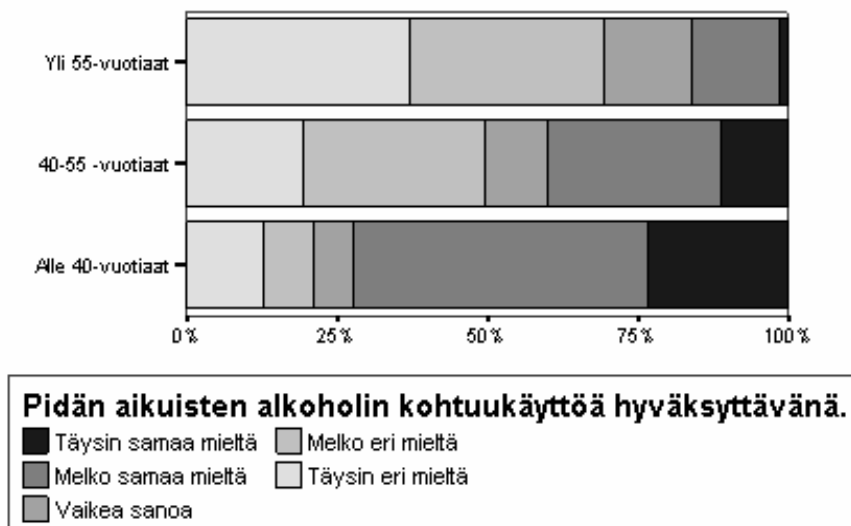
³⁹ Syntymättömän lapsen oikeusasemasta todetaan Kristillisdemokraattiset Naiset ry:n ja eduskuntaryhmän hyväksymässä perhepoliittisessa ohjelmassa (2002, [http]) mm. seuraavasti: "Oikeus elämään on turvattu Suomen perustuslaissa. Ihmisarvoinen elämä alkaa hedelmöitymisestä ja jatkuu luonnolliseen kuolemaan saakka. ... Suomessa tehdään keskimäärin kymmenen aborttia jokaista 51 syntyvää lasta kohden. Tavoitteena tulee olla, että aborttien tekemisen tarve laskee tuntuvasti eikä kenenkään tarvitsisi tehdä aborttia ainakaan taloudellisista syistä. Sosiaaliset abortit eivät täyty perustuslain kriteeriä ihmiselämän ainutlaatuisen arvon kunnioittamisesta."

abortit torjuu valtuutetuista (täysin tai lähes täysin) neljä viidestä (78 %). Vain 13 prosenttia suhtautuu sosiaalisiin abortteihin myönteisesti.

Homoseksuaaliparien perintö- ja sosiaalisten oikeuksien parantamista pitää hyvänä joka seitsemäs (15 %), eri mieltä on kolme neljästä (74 %) valtuutetusta. Koska puolueen kaikki kansanedustajat olivat parisuhdelain hyväksymistä vastaan, voidaan valtuutettujen mielipiteitä pitää hieman väljempinä, mikäli oletetaan, että valtuutetut ovat vastatessaan ajatelleet väitteen olevan kannanotto parisuhdelain puolesta. Ennen parisuhdelain hyväksymistä kaksi kolmesta suomalaisesta tuki parisuhdelain hyväksymistä, (Seta - Ajankohtaista, [http]). Kristillisdemokraattien näkemysten voidaan siten todeta poikkeavan suomalaisten yleisestä suhtautumisesta homoparisuhteiden rekisteröintiin.

Aikuisten alkoholin kohtuukäyttöä pitää hyväksyttävänä 41 prosenttia ja tuomittavana 47 prosenttia valtuutetuista. Hyvin voimakkaasti raittiutta korostaneessa puolueessa tämän tuloksen voi katsoa heijastavan näkemysten väljentymistä. Ikäeron yhteys näkemyksiin on merkittävä. Kuvion 12 mukaan lähes kolme neljästä (72 %) alle 40-vuotiaasta valtuutetusta suhtautuu sallivasti alkoholinkäyttöön, yli 55-vuotiaista vain joka kuudes (16 %).

KUVIO 12. Suhtautuminen alkoholinkäyttöön ikäluokittain

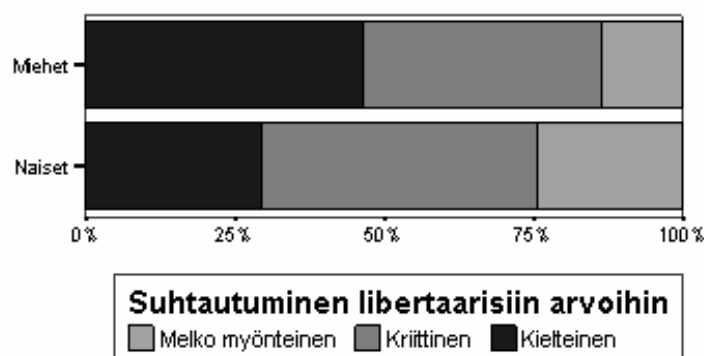
Valtuutetuista kolmanneksen (34 %) mielestä sukupuolten välinen tasa-arvo on Suomessa jo riittävästi toteutunut, eikä naisten tulisi vaatia enää lisää oikeuksia. Reilu kolmannes vastaajista (38 %) torjuu tämän. EVA:n tutkimuksessa esitetyn väitteen "naiset ja miehet ovat

Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia" allekirjoitti kaikista vastaajista 55 prosenttia ja torjui 39 prosenttia. Kristillisen liiton kannattajat edustivat keskiarvonäkemyistä muiden oikeistoa edustavien puolueiden kannattajien ollessa vahvemmin sitä mieltä, että sukupuolten välinen tasa-arvo on jo riittävästi toteutunut. Kristillisdemokraattien näkemysten ei voi siis katsoa olevan mitenkään yleisestä näkemyksestä poikkeavia sukupuolten tasa-arvoa koskevassa kysymyksessä, tosin sukupuolierot ovat valtuutettujen näkemyksissä selvät.

Yleisesti ottaen liberaariset arvot (tässä tutkimuksessa summamuuttujaksi kootut näkemykset abortista, alkoholista, homoseksuaalien oikeuksista, sukupuolten tasa-arvosta ja usko ihmisen hyvyyteen) saavat verraten vähän kannatusta Kristillisdemokraattien valtuutetuilta. Liberaaristen arvojen kannatuksessa koulutuserot heijastuvat voimakkaasti: lyhyen koulutuksen omaavista lähes kaksi kolmasosaa (64 %) torjuu liberaariset arvot täysin. Korkeakoulutetuista reilulta neljäsosalta (26 %) löytyy kannatusta liberaarisille arvoille.

Sukupuolen on todettu olevan yksi keskeisimmistä uuden politiikan puolenvaihtoa määrittävistä tekijöistä, siten että miehet yhtyvät naisia huomattavasti enemmän autoritaarisiin arvoihin, naiset puolestaan liberaarisiin (Hellsten & Martikainen 2001, 91). Tämä voidaan todeta myös Kristillisdemokraattien valtuutettujen kohdalla: neljännes (25 %) naisista ja 14 prosenttia miehistä suhtautuu myönteisesti liberaarisiin arvoihin (kuviot 12 ja 13).

KUVIO 13. Suhtautuminen liberaarisiin arvoihin sukupuolen mukaan

9.9 Kristinusko ja yhteiskunta

Kristillisdemokraatit katsovat, että sosiaalinen näkökulma kuuluu olennaisena kristinuskoon. Valtuutetuista lähes kaikki (98 %) kokevat, että kristinusko luo uskovalle erityisen velvollisuuden huolehtia lähimmäisistään. Täysin samaa mieltä väitteen kanssa on neljä viidestä, viidesosa melko samaa mieltä. Herätyskristilliseen opetukseen hyvät teot kuuluvat osoituksena elävästä uskosta ja Jeesuksen keskeisen opetuksen ymmärtämisestä⁴⁰. Etenkin pietistinen kristillisyys on korostanut sosiaalisen vastuun tärkeyttä. Voidaankin olettaa, että valtuutetut ovat omaksuneet kristinuskon sosiaalisen vaatimuksen vahvemmin kuin mitä luterilaisuus sitä korostaa. Näin suomalaisten kristillisdemokraattien näkemyksissä on sama painotus kuin katolisessa sosiaaliopissa, joka on kristillisdemokraattisen ideologian yksi kulmakivistä.

Valtuutetut odottavat hengellisten auktoriteettien osallistuvan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Piispojen ja seurakuntien johtajien tulee olla aktiivisia yhteiskunnallisessa keskustelussa 84 prosentin mielestä. Käsitys siitä, että kirkonmiesten tulee pysyä tiukasti omalla reviirillään hengellisessä tehtävässä torjutaan. Valtuutetut olettavat mitä ilmeisemmin uskoneettisen ajatteluperinteen hengessä, että kirkkojen johtajilla on tarjottavana lisäarvoa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Samalla he ilmaisevat oman oikeutuksensa olla kristittyinä poliittisella areenalla.

Raamatun tulkintatapa ja sen käyttö puolueen ideologisena pohjana ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon soveltuvana argumentointivälineenä jakaa mielipiteet voimakkaasti. Reilu puolet valtuutetuista (53 %) katsoo, ettei Raamatun yhteiskunnallisia ohjeita voi noudattaa kirjaimellisesti, vaan niitä tulee tulkita ja soveltaa nykyajan olosuhteisiin. Heidän voi katsoa samalla torjuvan fundamentalistisen raamatuntulkintatavan.

Neljä kymmenestä (40 %) on sitä mieltä, että yhteiskunnallisessa päätöksenteossa toimitaan maallisen elämänpiirin alueella, eikä poliittisia päätöksiä tule perustella hengellisin perustein. Tällä väitteellä on selkeä yhtymäkohtansa regimenttiajatteluun. Tuloksen perusteella voidaan arvioida, ettei regimenttioppi saa valtuutettujen enemmistön tukea, vaikkakin väite ei kaksiosaisuutensa vuoksi anna tästä täysin luotettavaa kuvaa.

⁴⁰ Kristittyä hyviin töihin voimakkaimmin velvoittavat kohdat ovat Uudessa Testamentissa Jeesuksen kuvaus viimeisestä tuomiosta ja sen perusteista Matteus 25:31-46, kultainen sääntö Matteus 7:12 sekä Jaakobin kirjeen 2:14 opetus ilman tekoja olevan uskon hyödyttömyydestä.

Väitteeseen siitä, ettei Raamattu puolueen ideologisena pohjana ole riittävä, vaan tarvitaan yhteiskunnallisin käsittein määriteltyä ideologiaa, yhtyy 70 prosenttia vastaajista. Konkreettisia ohjeita valtuustotyöskentelyyn kertoo Raamatusta löytävänsä reilu puolet (58 %) valtuutetuista. Yhteiskunnallisen päätöksenteon puolesta rukoilee säännöllisesti neljä viidestä (78 %).

Vastaukset edellä esiteltyihin väitteisiin viestivät kristillisdemokraattien näkemysten voimakkaasta jakautumisesta Raamatun ja uskonnollisten perustelujen yhteiskunnallisen käytön suhteen. Samalla heijastuu Raamatun tulkintaan liittyvä myös seurakuntia jakava kysymys.

9.10 Näkemykset puolueen kehittämisestä

Puolueen nimenmuutos ja sitoutuminen kristillisdemokraattiseen ideologiaan heijastunee jonkinasteisena epävarmuutena siitä, miten valtuutetut uskovat sisäistäneensä puolueen ideologian. Vain viidesosa (21 %) on täysin vakuuttunut selkeästä näkemyksestään puolueen ideologiasta ja sen soveltamisesta käytännön ratkaisuihin; reilu puolet (54 %) valtuutetuista arvioi näkemyksensä melko selkeäksi.

Puolueen erityislaatu vahvasti kristilliseen kulttuuriin sitoutuneena halutaan säilyttää, mistä viestii se, että reilu puolet (54 %) valtuutetuista on täysin samaa mieltä ja vajaa kolmannes (30 %) melko samaa mieltä siitä, että puolueen tilaisuuksissa on hyvä olla myös hengellistä ohjelmaa. Kuitenkin henkilöitä, joilla ei ole omaa uskonvakaumusta, mutta jotka hyväksyvät puolueen poliittiset tavoitteet, on valmis asettamaan puolueen ehdokkaaksi puolet (50 %) reilun kolmanneksen (36 %) torjuessa ajatuksen. Tämä kertoo siitä, että toivetta edetä avoimempaan yleispuoluesuuntaan on hieman enemmän kuin halua pitäytyä tiukasti henkilökohtaista vakaumusta edellyttävässä ehdokasasettelussa.

Sitoutuminen puolueen idealistiseen toimintamotiiviin näyttää olevan melko vahvaa, koska periaatteistaan tinkimättömiä on enemmän kuin niitä, jotka ovat valmiita poliittisten kompromissien tekoon. Reilu kolmasosa (36 %) vastaajista on valmis tekemään poliittisten tavoitteiden edistämiseksi kompromisseja, vaikka ne edellyttäisivät tinkimistä omista periaatteista, on valmis tekemään.

Puolueen keskittymistä arvokysymyksiin toivoo 86 prosenttia valtuutetuista, mikä viestii näkemysten painottumisesta ei-materialistiselle uuden politiikan ristiriitauttavuudelle. Valtuutetuista yhdeksän kymmenestä (92 %) toivoo, että vielä nykyistäkin enemmän puolueen linjassa korostuisi vastuu heikompiosaisista. Globaalien ja ekologisten kysymysten painottumista puolueen toiminnassa nykyistä enemmän kaipaa kaksi kolmesta (65 %) valtuutetusta.

Puolueen nimenmuutosta ennen kesäkuun 2001 puoluekokouksen päätöstä kertoo kannattaneensa reilu puolet (57 %) vastaajista, joista enemmistö varauksetta. Nimenmuutoksen vastustajia oli kolmannes (31 %), heistä lähes puolet kertoi olleensa voimakkaasti nimenmuutosta vastaan. Puolueen pitkäaikaiset jäsenet toivoivat vanhan nimen säilyttämistä uusia jäseniä enemmän. Varauksetta nimenmuutosta kannatti alle kolme vuotta jäsenenä olleista puolet (51 %), mutta yli 10 vuotta jäsenenä olleista vain vajaa kolmannes (29 %). Odotukset nimenmuutoksen myönteiselle vaikutukselle ovat melko vahvat. Vain vajaa viidennes (19 %) vastaajista arvioi nimenmuutoksen haittaavan puolueen työtä jatkossa, tosin neljännes (24 %) on muutoksen vaikutuksesta epävarma.

Puolueen suhteita muihin kristillisdemokraattisiin puolueisiin on halukas tiivistämään kaksi kolmasosaa (64 %) valtuutetuista. Halu kiinnittyä aiempaa tiukemmin kansainväliseen kristillisdemokraattiseen liikkeeseen on ilmeinen, vaikka myös epävarmuutta asiasta on suhteellisen paljon.

10 Uskonnollisten tekijöiden vaikutus valtuutettujen näkemyksiin

Elaboraatioiden kautta ilmenee, että valtuutettujen taustatekijöistä paitsi koulutuksella, iällä ja sukupuolella niin myös seurakunta- tai herätysliiketaustalla on vaikutusta näkemyksiin. Muiden uskonnollisten taustatekijöiden vaikutus on huomattavasti vähäisempi. Seurakunta- ja herätysliiketaustat ovat yhteydessä uskonvakaumuksen luonteeseen. Vapaisiin seurakuntiin kuuluvista vajaa puolet on kokenut elämäntapansa muuttaneen kääntymyksen, kun taas luterilaisista kolme neljästä lukeutuu ns. ratkaisu- tai kasvukristittyihin. Luterilaisista Kansanlähetykseen lukeutuvat ovat kokeneet muita useammin elämäntapansa muuttaneen kääntymyksen. Vanhoihin herätysliikkeisiin kuuluvista ja herätysliikkeiden ulkopuolella olevista noin puolet katsoo kasvaneensa tunnustavaksi kristityksi vähitellen.

Eri luterilaisiin herätysliikkeisiin lukeutuvien vastaajien väliset näkemyserot ovat pitkälti yhteydessä edellä kuvattuihin koulutuksesta, iästä ja sukupuolesta johtuviin eroihin. Kansanlähetykseen lukeutuvat vastaajat ovat parisen vuotta iäkkäämpiä, hieman vähemmän koulutettuja ja lisäksi heidän joukossaan on enemmän miehiä kuin muissa ryhmissä - etenkin herätysliikkeisiin lukeutumattomien ryhmässä, jossa naisten osuus on yli puolet. Näin ollen eri herätysliikkeisiin lukeutuvien välisten näkemyserojen tarkastelu ei ole kovin mielekästä. Lisäksi osalla vastaajista on yhteyksiä useampiin herätysliikkeisiin.

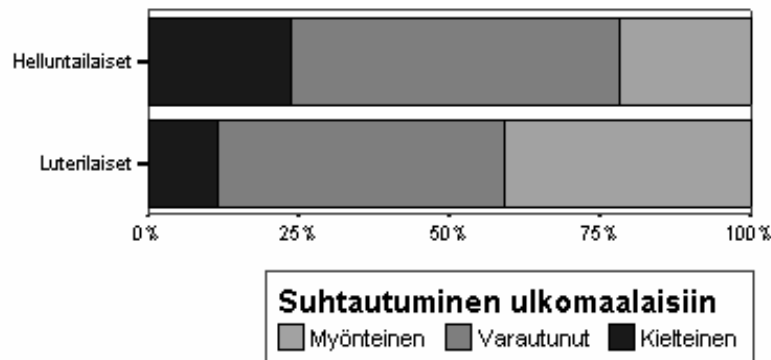
Helluntaiseurakuntiin kuuluvat valtuutetut ovat luterilaisia keski-ikänsä 3,5 vuotta nuorempia. Koulutustaustassa ei olennaista eroa ole. Miehiä on helluntailaisvaltuutetuista 69 prosenttia, luterilaisista 62 prosenttia. Naisten vähäisempi osuus helluntailaisten joukossa saattaa olla heijastusta helluntailaisseurakuntien torjuvasta suhtautumisesta naisten osallistumiseen seurakuntien vanhimmistoissa. Helluntaiseurakuntiin kuuluvien kohdalla alhaisempi keski-ikä ja miesvaltaisuus kompensoivat toisiaan ehkä joissain kysymyksissä. Ikä- ja sukupuolieroista puhdistettuja vertailuryhmiä ei ole mahdollista muodostaa, koska helluntaiseurakuntiin kuuluvien ryhmä on melko pieni. Joidenkin kysymysten kohdalla on tosin mielekästä tehdä vertailuja vain miesten välillä.

Muihin vapaisiin seurakuntiin lukeutuvia ei tässä tarkastelussa ole huomioitu niiden vähäisen lukumäärän vuoksi. Näin ollen on tilastollisesti luotettavaa vertailla ainoastaan luterilaisten ja helluntailaisten välisiä näkemyseroja.

10.1 Seurakuntatausta

Luterilaisten ja helluntailaisten valtuutettujen näkemysten vertailu osoittaa, että EU:n kannatuksessa ei ryhmien välillä ole olennaista näkemuseroa: helluntaiseurakuntiin kuuluvat hieman enemmän olettavat Suomen hyötyneen unionin jäsenyydestä, mutta toisaalta he ovat kielteisempiä unionin laajentumiselle. Sen sijaan näkemuserot ovat ilmeisiä ulkomaalaisasenteissa (kuvio 14) siten, että helluntaiseurakuntiin kuuluvat ovat huomattavasti ulkomaalaiskriittisempiä.

KUVIO 14. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin

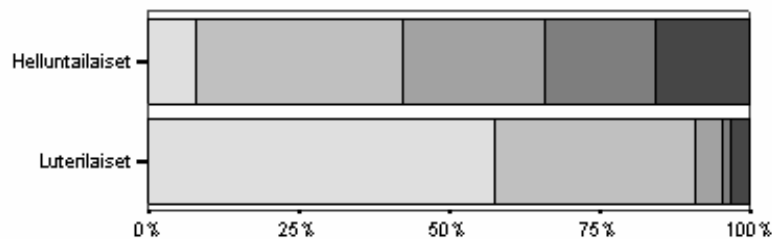

Syitä helluntaiseurakuntiin kuuluvien suuremmalle ulkomaalaiskriittisyydelle ei ole helppoa arvioida. Helluntaiseurakunnat tekevät erittäin aktiivista lähetys- ja kehitysyhteistyötä. Lisäksi seurakuntiin kuuluu merkittävässä määrin vähemmistöjen edustajia, kuten romaneja. Vähäisempi innokkuus kehitysyhteistyömäärärahojen korottamiselle saattaa johtua siitä, että helluntaiseurakunnissa korostetaan erittäin voimakkaasti hengellisen kääntymyksen tarvetta: kehitysyhteistyön tukemisesta ei ole olennaista hyötyä, jos ihmisille ei tarjota myös hengellistä apua, evankeliumia. Ulkomaalaisten Suomeen tuloon varautuneemman suhtautumisen taustalla saattaa olla pelko vieraitten uskontojen aseman vahvistumisesta Suomessa.

Luterilaisten ja helluntailaisten miesvaltuutettujen välisessä vertailussa ilmenee selkeä ero, joka koskee suhtautumista aseiden käyttöön (kuvio 15). Reilu kolmannes (34 %) helluntaiseurakuntiin kuuluvista miesvaltuutetuista kyseenalaistaa aseellisen maanpuolustuksen, luterilaisista miehistä vain viisi prosenttia. Helluntailaisten kriittisempi

suhtautuminen aseelliseen voimakäyttöön näkyy myös terrorismia koskevan väitteen kohdalla: reilu kolmannes (36 %) luterilaisista miesvaltuutetuista pitää terrorismin vastaisia sotilasoperaatioita oikeutettuina, helluntailaisista vain 18 prosenttia. Kuitenkaan rangaistusten koventamista koskevassa kysymyksessä ei ryhmien välillä löydy olennaista näkemuseroa. Pienten vertailuryhmien vuoksi näiden tulosten yleistettävyys ei ole tilastollisesti kestävä, joten tuloksia voi pitää ainoastaan suuntaa-antavina. Ne on haluttu esittää, koska näkemusero aseelliseen maanpuolustukseen suhtautumisessa on melko suuri ja sille löytyy taustansa.

KUVIO 15. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen maanpuolustukseen

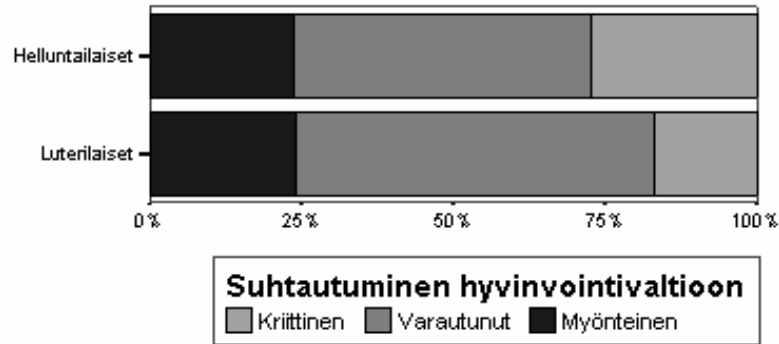

Aseellisen varusmiespalveluksen suorittaminen ja osallistuminen sotilaallisiin tehtäviin ei ole eettisesti oikein, koska Raamattu kieltää tappamista.

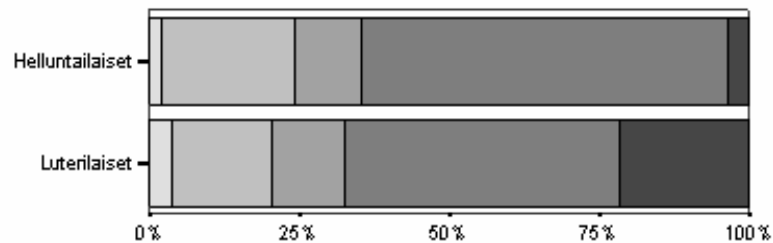
■ Täysin samaa mieltä ■ Melko samaa mieltä ■ Vaikea sanoa ■ Melko eri mieltä ■ Täysin eri mieltä

Helluntailaisten kriittisyys aseiden käyttöä kohtaan konkretisoitui näkyvästi toisen maailmansodan aikana, jolloin osa helluntailaisista koki omantunnon syiden vuoksi mahdottomaksi aseellisen palveluksen sodassa. Seurakunnissa on ilmennyt asiasta voimakkaita näkemuseroja ja osa on kyseenalaistanut aseellisen maanpuolustuksen oikeutuksen. Yleisen arvion mukaan etenkin aiempina vuosikymmeninä asevelvollisuuden suoritti aseettomana tai siviilipalveluksessa merkittävästi suurempi osa helluntailaisista kuin luterilaisista aktiivikristityistä; tästä ei kuitenkaan löytynyt tilastotietoja.

Helluntailaisvaltuutettujen vastauksissa heijastuu selkeämpi varautuneisuus nykyistä hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaan ja suurempi haluttomuus yhteiskunnan vastuulla olevien tehtävien laajentamiseen kuin luterilaisten kohdalla. Helluntaiseurakuntiin kuuluvat ovat vähemmän innokkaita säilyttämään koululaisten iltapäivähoitoa kuntien velvoitteeksi, heistä vain joka kolmas (32 %) haluaa tätä, luterilaisista sitä toivoo 60 prosenttia. Erot eivät selity naisten pienemmällä osuudella, vaan miesten välisessä vertailussa ne ovat voimakkaammat.

KUVIO 16. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen hyvinvointivaltioon

Helluntaiseurakuntiin kuuluvista valtuutetuista hieman runsas neljännes (27 %) suhtautuu kriittisesti hyvinvointivaltioon, luterilaisista kuudennes (17 %) (kuvio 16). Vielä selkeämpi ero on nähtävissä verotuksen keventämiseen liittyvän väittämän kohdalla (kuvio 17). Helluntailaisten näkemysten taustalla heijastunee reformoidulle kristillisyydelle tyypillinen puritaaninen ajattelu, jossa korostetaan sitä, että ihmisen on itse tehtävä parhaansa huolehtiakseen itsestään. Kuten on jo todettu, on luterilaisuudessa vallitseva näkemys yhteiskunnan tehtävistä yleisesti ottaen laajempi. Helluntailaisten näkemyksien taustalla saattaa olla myös korostus, jonka mukaan halutaan ihmisten auttamiseksi tarjota ensisijaisesti muita kuin taloudellisia keinoja; raha ei auta, jos ihmisen hengellinen tila ei ole kunnossa.

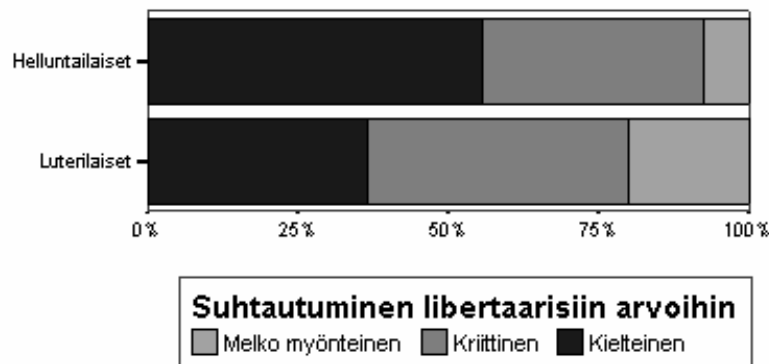
KUVIO 17. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen verotuksen keventämiseen

Yleistä verotaso ei tule enää keventää, koska se merkitsisi samalla yhteiskunnan tarjoamien palvelujen heikentymistä.

■ Täysin samaa mieltä ■ Melko samaa mieltä ■ Vaikea sanoa ■ Melko eri mieltä ■ Täysin eri mieltä

Helluntaseurakuntiin kuuluvat ovat luterilaisia selkeästi tiukempia moraalikysymyksissä, kuten suhtautumisessaan alkoholinkäyttöön, abortteihin ja homoparien oikeuksiin. Libertaarisiin arvoihin täysin torjuvasti suhtautuvia on luterilaisten valtuutettujen ryhmässä reilu kolmannes (36 %) ja helluntailaisissa yli puolet (56 %) (kuvio 18). Eron taustalla lienee helluntaseurakuntien voimakas oikeaa elämäntapaa korostava opetus sekä seurakuntakuri, jota luterilaisissa seurakunnissa ei juurikaan ole. Herätysliikkeiden opetuksessa tosin elämäntapaan liittyvät kysymykset ovat enemmän esillä.

KUVIO 18. Helluntailaisten ja luterilaisten suhtautuminen libertaarisiin arvoihin

Luterilaisuudelle ominainen esivallan kunnioittamisen korostus näkyy hienoisena näkemyserona siten, että ehdotonta esivallan ja lakien kunnioittamista vaativia on luterilaisten valtuutettujen joukossa 28 prosenttia ja helluntailaisten joukossa 22 prosenttia. Ero ei ole kuitenkaan kovin merkittävä.

Luterilaisuudelle tyypillinen hengellisen ja maallisen regimentin erottaminen näkyy vastauksissa siten, että väitteeseen "yhteiskunnallisessa päätöksenteossa toimitaan maallisen elämänpiirin alueella, eikä poliittisia päätöksiä tule perustella hengellisin perustein" yhtyy luterilaisista 43 prosenttia ja helluntailaisista 33 prosenttia. Erot Raamatun käyttöön liittyvissä kysymyksissä eivät ole kovin merkittäviä. Myöskään näkemyksissä puolueen kehittämisestä ei ole havaittavissa suuria linjaeroja, joskin helluntailaiset valtuutetut ovat hieman varautuneempia kompromissien tekemiselle, ei-uskovien asettamiselle ehdokkaaksi, puolueen nimenmuutokselle ja yhteistyön laajentamiseen muiden kristillisdemokraattisten puolueiden kanssa.

10.2 Uskonnon käyttötapa

Kuten kappaleessa 9.9 todettiin, ei kristillisdemokraattien keskuudessa vallitse yksimielisyyttä siitä, miten Raamattua ja uskonnollisia perusteluja tulisi käyttää yhteiskunnallisten näkemysten linjaamisessa. Näin uskonnollisesti erotteleva tekijä ei ole niinkään seurakunta, johon ihminen kuuluu tai herätysliike, johon hän samaistuu, vaan henkilön omaksuma peruskäsitys siitä, miten Raamatun opetusta tulee yhteiskunnalliseen päätöksentekoon soveltaa.

Uskonnollisten tekijöiden vaikutusta näkemyksiin selvittelevän analyysin kannalta olennaiseksi nousee valtuutettujen tapa käyttää uskontoa poliittisen ajattelun taustalla ja etenkin Raamattu-kysymys, joka jakaa kaikkia seurakuntia enemmän tai vähemmän.

Reliabiliteettianalyysin (liite 2) pohjalta luotiin uskonnon käyttötappaa kuvaava summamuuttuja, joka koostuu seuraavista väittämistä:

- Raamatun yhteiskunnallisia ohjeita ei voi noudattaa kirjaimellisesti, vaan niitä tulee tulkita ja soveltaa nykyajan olosuhteisiin.
- Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa toimitaan maallisen elämänpiirin alueella, eikä poliittisia päätöksiä tule perustella hengellisin perustein.
- Raamattu puolueen ideologisen pohjana ei riitä, vaan tarvitaan yhteiskunnallisin käsittein määriteltyä ideologiaa.
- Valtuustotyöskentelyyn löydän konkreettisia ohjeita Raamatusta. (arvot käännetty)

Summamuuttujan frekvenssit osoittavat taulukon 1 (vrt. liite 3) mukaisesti, että valtuutettujen näkemykset jakaantuvat varsin tasaisesti ja valtaosa sijoittuu asteikon keskivälille. Niitä vastaajia, jotka ovat olleet kaikkien väitteiden kanssa täysin samaa mieltä on neljä ja niitä, jotka ovat olleet kaikesta täysin eri mieltä on myös neljä. Vastausten keskiarvo on 4-20 -asteikolla 11,9. Kymmenen vastaajan kohdalla oli puuttuva tieto, jonka vuoksi luokiteltaviksi jäi 282 vastaajaa.

TAULUKKO 1. Uskonnon käyttötappaa kuvaavan summamuuttujan arvojen frekvenssit

	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Yht
N	4	7	12	9	14	33	30	24	34	16	26	21	15	18	7	8	4	282

Summamuuttujan uudelleen luokittelun kautta tein jaon kolmeen ryhmään siten, että summamuuttujan arvon 4-9 saaneet nimesin *ideologisesti orientoituneiksi* (28 %), arvon 10-14 saaneet *normiorientoituneiksi* (46 %) ja arvon 15-20 saaneet *uskonnollisesti orientoituneiksi* (26 %).

Mikäli ryhmien jako olisi tehty siten, että kaikkien väittämien kanssa samaa mieltä tai eri mieltä olevat olisi luokiteltu omiksi ryhmikseen ja niiden väliin arvoille 8-16 sijoittuneet olisivat muodostaneet omansa, olisi ryhmien pienuuden vuoksi vertailu kolmansiin muuttujiin tuottanut helposti tuloksia, joiden yleistettävyyttä ei ole riittävä, eikä analyysia olisi siksi voinut pitää luotettavana. Tämän vuoksi asteikon reunimmaisiiin ryhmiin on otettu mukaan myös vastaajia, jotka ovat olleet yhden väittämän osalta melko eri mieltä tai jotka ovat kahdesti valinneet "vaikea sanoa" vaihtoehdon. Tämä merkitsee sitä, ettei ryhmien välillä ole niin suuria näkemuseroja, kuin mitä olisi ollut siinä tapauksessa, että ryhmien jako olisi tehty edellyttäen samaa tai eri mieltä olemista kaikkien väittämien kohdalla.

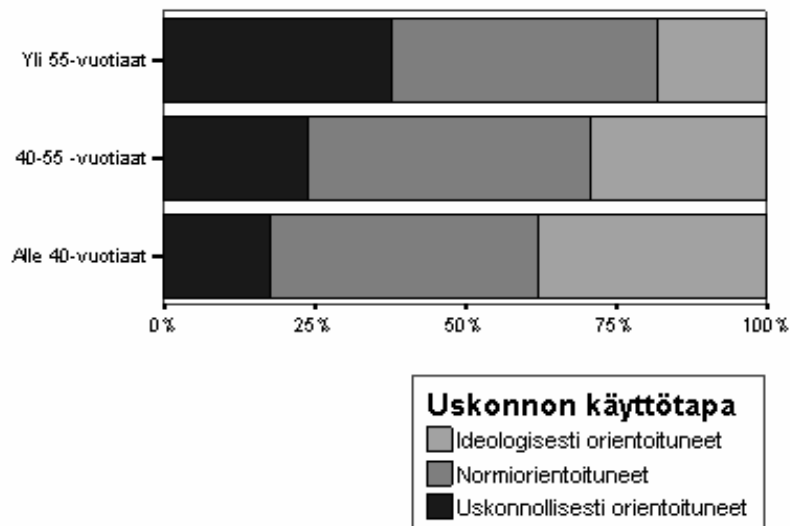
Ryhmien nimeämisen taustalla on ollut ajatuksena Demkerin (1998, 10) jaottelu uskonnon kolmesta erilaisesta käyttötavasta politiikassa. Sen mukaan uskonto voi toimia poliittisen puolueen inspiraation lähteenä, normien määrittelijänä tai ideologian tapaisena karttana todellisuudesta. Mielestäni ryhmien ajattelussa korostuu jokin edellä mainituista käyttötavoista, vaikka ne eivät olekaan toisiaan poissulkevia.

Nimeämällä kaikkein kriittisimmin uskonnollisia argumentteja yhteiskunnalliseen ajatteluunsa soveltavat ideologisesti orientoituneiksi⁴¹, haluan viitata siihen, että uskonto toimii näiden ihmisten mielissä ensi sijassa inspiraation lähteenä poliittisen ideologian taustalla, aivan kuten kristillisdemokratian päälinja uskonnon roolin ideologian pohjana määrittelee. Normiorientoituneiksi nimetyt ovat niitä, jotka pyrkivät löytämään uskonnosta argumentteja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon pitäen Raamattua ensi sijassa moraalisen ohjenuorana ja arvopohjana. Uskonnon soveltamista sellaisenaan poliittiseen päätöksentekoon he eivät kuitenkaan pidä mahdollisena. Uskonnollisesti orientoituneille Raamattu on auktoriteetti paitsi uskonnollisesti niin myös yhteiskunnallisesti ja sitä käytetään ideologian sijaan "karttana" yhteiskunnallisella areenalla.

⁴¹ Verbi "*orientoida*" merkitsee suunnata, suunnistaa, olla kiinnostunut jostakin, substantiivi "*orientaatio*" tarkoittaa suuntautumista (Collins Cobuild English Language Dictionary 1987, 1015-1016).

Ryhmien taustatietojen kuvaus on koosteena taulukossa 2 sivulla 86. Siitä ilmenee mm, että sekä iällä että koulutuksella on olennainen merkitys uskonnon käyttötappaa kuvaavien näkemysten taustalla. Niiden vaikutus on lähes yhtä voimakas. Alle 40-vuotiaista valtuutetuista 38 prosenttia, mutta yli 55-vuotiaista vain 18 prosenttia on ideologisesti orientoituneita (kuvio 19). Ideologisesti orientoituneiden ryhmässä on suhteellisesti jonkin verran enemmän naisia (33 %) kuin miehiä (25 %). Yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneista 39 prosenttia kuuluu tähän ryhmään.

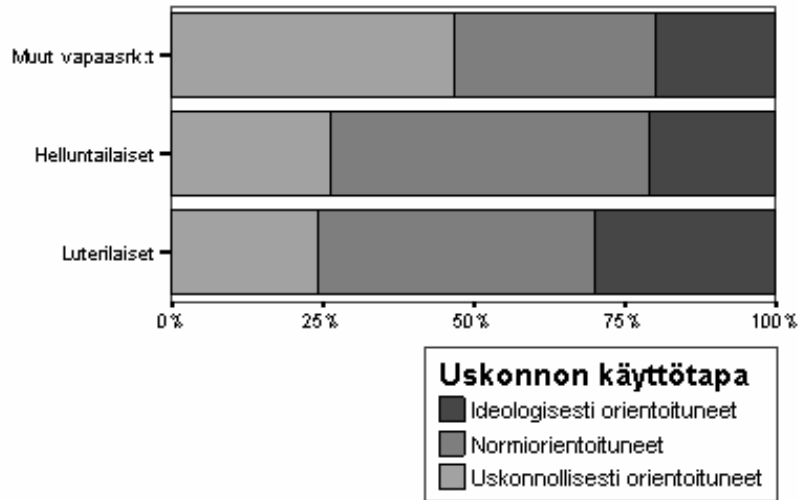
KUVIO 19. Uskonnon käyttötappaa ikäluokittain

Tulokset kertovat siitä, että sukupolvien välillä on olemassa Raamatun käyttöön liittyvää eriytymistä uskonnollisesta taustayhteisöstä riippumatta. Vanhemmille valtuutetuille tyypillisempi uskonnollinen orientaatio on huomattavasti vähäisempää nuorten kohdalla. Erot ovat huomattavia myös moraaliasenteiden kohdalla. Koulutustason nousulla ja yleisellä sekularisoitumiskehityksellä on varmaankin osuutensa tässä kehityksessä.

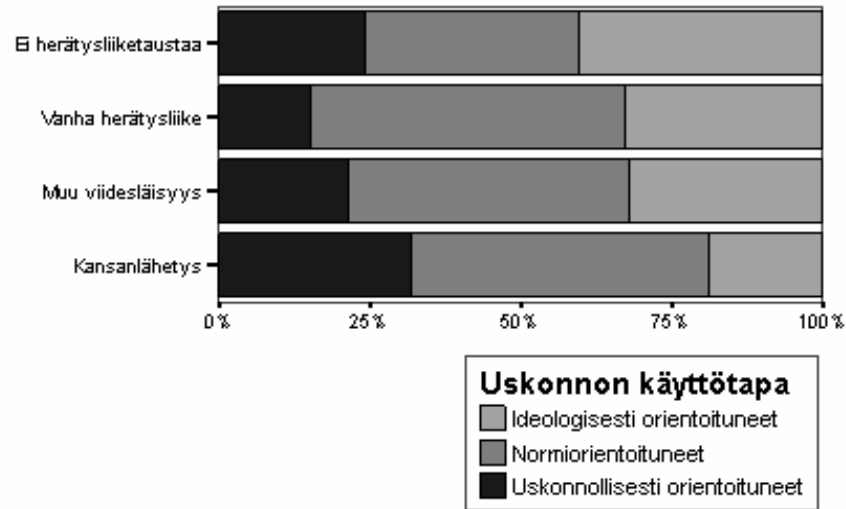
Kuten kuviosta 20 ilmenee, ideologisesti orientoituneita on luterilaiseen kirkkoon kuuluvista vajaa kolmannes (30 %) ja helluntaiseurakuntien jäsenistä viidennes (21 %). Sen sijaan uskonnollisesti orientoituneita on luterilaiseen kirkkoon ja helluntaiseurakuntiin kuuluvissa lähes yhtä paljon eli noin neljännes. Muihin vapaisiin seurakuntiin kuuluvissa on uskonnollisesti orientoituneita eniten.

KUVIO 20. Uskonnon käyttötapa seurakunnittain

Luterilaisen kirkon sisällä toimivien herätysliikkeiden väliset erot ovat selviä: vähiten ideologisesti suuntautuneita on Evankeliumiyhdistyksen (9 %) ja Kansanlähetyksen (19 %) vaikutuspiiriin lukeutuvissa, eniten Herännäisyyden (58 %) ja Raamattuopiston (42 %) piiristä tulleissa. Kuitenkin useimpien ryhmien osalta niihin lukeutuvien määrä on niin pieni, etteivät tulokset ole yleistettävyydeltään luotettavia. Siksi on luterilaiseen kirkkoon kuuluvien valtuutettujen välillä syytä tehdä vertailua varten jako neljään ryhmään: kansanlähetyksläiset, muut viidesläiset ja vanhojen herätysliikkeiden edustajat sekä ne luterilaisen kirkon jäsenet, jotka eivät koe lukeutuvansa minkään herätysliikkeen vaikutuspiiriin.

Kuvion 21 mukaan voidaan todeta, että kansanlähetyksläiset ovat voimakkaimmin uskonnollisesti orientoituneita (32 %). Suhteellisesti eniten ideologisesti orientoituneita on herätysliikkeiden ulkopuolella olevassa ryhmässä (41 %), joskin siinä on merkittävässä määrin myös uskonnollisesti orientoituneita (24 %).

KUVIO 21. Uskonnon käyttötapa herätysliiketaustan mukaan

Uskonvakaumuksen luonteen vaikutus käsitykseen uskonnosta yhteiskunnallisen ajattelun pohjana on lähes olematon kääntymis- ja ratkaisukristittyjen välillä, melko pieni myös suhteessa kasvukristittyihin. Selkeä näkemusero tulee näkyviin vain niiden valtuutettujen kohdalla, jotka eivät koe olevansa ns. uskovia.

Eniten uskonnollisesti orientoituneita valtuutettuja on Länsi-Suomen alueella ja vähiten Etelä-Suomessa. Taulukosta 2 löytyy kunnanvaltuutettujen kuvaus taustamuuttujittain uskonnon käyttötappaa kuvaavien ryhmien mukaan.

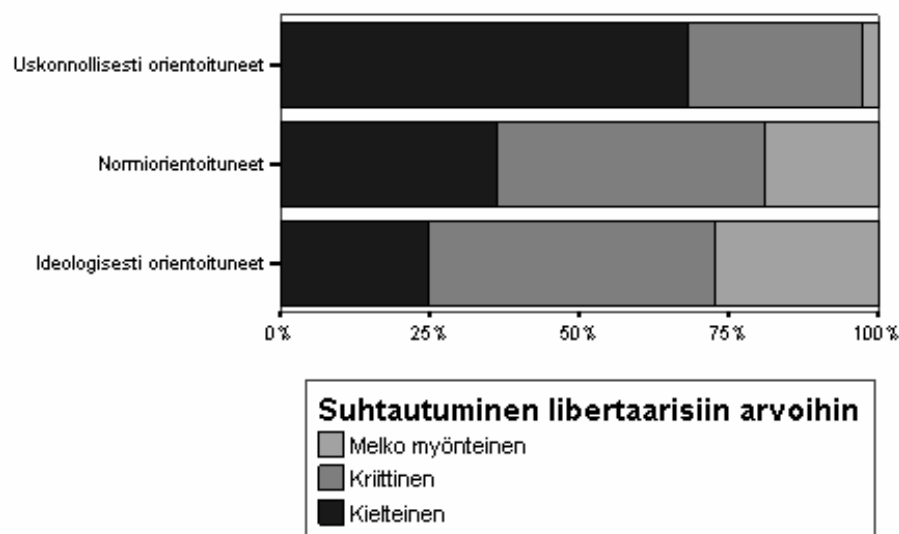
TAULUKKO 2. Kunnanvaltuutettujen kuvaus taustamuuttujittain uskonnon käyttötappaa kuvaavien ryhmien mukaan (%)

	Ryhmät orientaation perusteella			Kaikki
	Ideologia-	Normi-	Uskonto-	
Sukupuoli				
Nainen	44	35	33	37
Mies	56	65	67	63
Ikä				
22-39 -vuotiaat	25	18	13	19
40-55 -vuotiaat	58	57	51	56
56-73 -vuotiaat	16	25	36	26
Koulutus				
Lyhyt koulutus	8	12	17	12
Keskipitkä koulutus	46	55	63	55
Korkeakoulutus	46	33	21	33
Sosioekonominen asema				
Pienituloinen	17	25	26	23
Keskituloinen	64	64	61	63
Suurituloinen	19	11	13	14
Asuinpaikkakunnan koko				
<6000 asukasta	22	31	35	29
6000-20000 asukasta	47	41	41	42
20000-40000 asukasta	22	15	16	17
Yli 40000 asukasta	10	14	9	12
Asuinlääni				
Etelä-Suomi	30	25	21	26
Länsi-Suomi	41	42	48	43
Itä-Suomi	22	25	24	24
Oulu ja Lappi	8	8	7	7
Seurakuntatausta				
Evankelis-luterilainen srk	82	74	70	75
Helluntaisrk	15	22	20	19
Vapaakirkko tai muu	4	4	10	6
Kirkollinen herätysliiketausta				
Ev.lut. Kansanlähetys	22	37	46	35
Muu viidesläinen liike	26	24	21	24
Vanha herätysliike	26	26	15	23
Ei herätysliiketaustaa	26	14	19	19
Uskonvakaumuksen luonne				
Kääntymyskristitty	22	32	35	30
Ratkaisukristitty	35	43	47	42
Kasvukristitty	38	24	18	26
Kristillisyyttä kunnioittava	5	2	-	3
Ryhmän koko (N)	79	130	73	282
(%)	28	46	26	100

Pyöristysten vuoksi 100 prosenttia ei toteudu kaikissa vertailuissa.

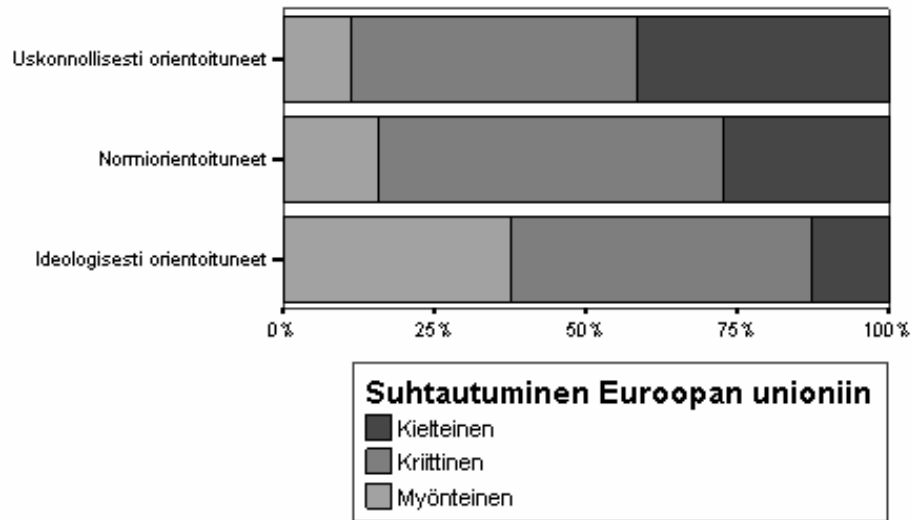
Uskonnon käyttötapa yhteiskunnallisen ajattelun pohjana näkyy selvimmin erottelevana tekijänä libertaaristen arvojen kannatuksessa (kuvio 22). Ideologisesti orientoituneista 43 prosenttia ja normiorientoituneista 27 prosenttia suhtautuu melko myönteisesti libertaariisiin arvoihin, mutta vain seitsemän prosenttia uskonnollisesti orientoituneista ilmaisee myönteistä suhtautumistaan niihin. Puolet (51 %) uskonnollisesti orientoituneista suhtautuu libertaariisiin arvoihin selkeän kielteisesti, arvo-orientoituneista joka neljäs (25 %) ja ideologisesti orientoituneista joka kymmenes (10 %).

KUVIO 22. Suhtautuminen libertaariisiin arvoihin uskonnon käyttötavan mukaan

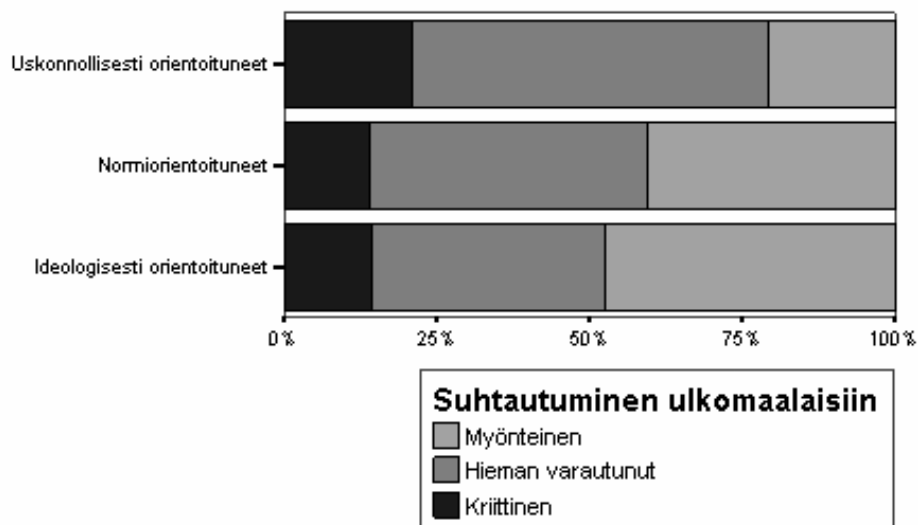

Tulos on linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa, mikäli ajatellaan, että uskonnollisesti orientoituneita voidaan pitää muita uskonnollisempina. Tätä arviota tukee se, että uskonnollisesti orientoituneet ovat muita innokkaampia rukoilemaan yhteiskunnallisten asioiden puolesta ja käyttämään Raamattua apunaan valtuustotyöskentelyssä. Muita uskonnollista aktiivisuutta kuvaavia mittareita ei kyselyssä ollut.

Erot ryhmien välillä näkyvät merkittävinä myös EU:n kannatuksen, kansainvälisen voimankäytön ja ulkomaalaisiin suhtautumisen kohdalla. Kuten kuvioista 23 voidaan havaita, ideologisesti orientoituneista valtuutetuista 13 prosenttia suhtautuu unioniin kielteisesti ja 38 prosenttia myönteisesti, sen sijaan uskonnollisesti orientoituneista 42 prosenttia suhtautuu kielteisesti ja 11 prosenttia myönteisesti.

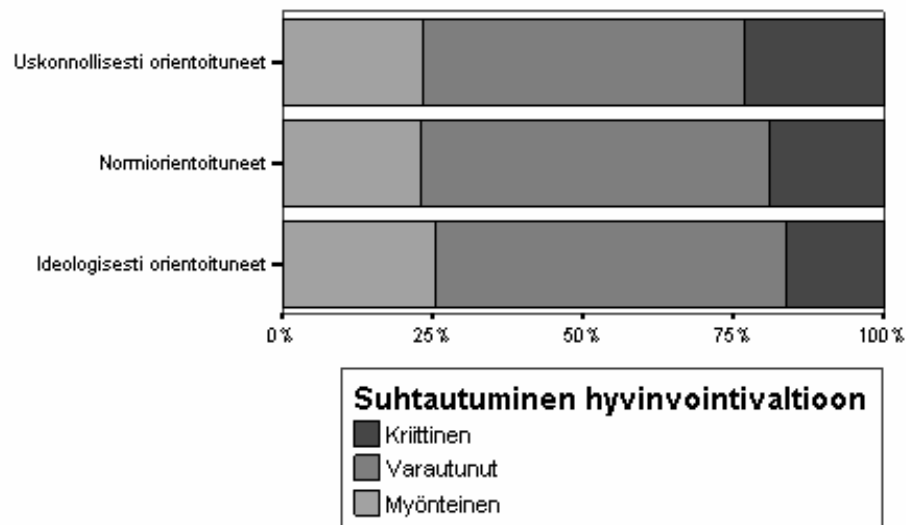
KUVIO 23. Suhtautuminen Euroopan unioniin uskonnon käyttötavan mukaan

Ideologisesti orientoituneista valtuutetuista myönteisesti ulkomaalaisiin suhtautuu lähes puolet (47%), uskonnollisesti orientoituneista vain viidennes (21 %) (kuvio 24). Ideologisesti orientoituneiden ajattelussa näkyy kahta muuta ryhmää selvästi voimakkaampi tuki kansainvälistymiselle. Ideologisesti orientoituneiden näkemysten voi katsoa toteutuvan puolueen muutosprosessin myötä, jossa kansainvälinen avartuminen ja globaalin vastuun korostaminen ovat ilmeisiä kehityslinjoja (vrt. Kalliomaa 2001).

KUVIO 24. Suhtautuminen ulkomaalaisiin uskonnon käyttötavan mukaan

Uskonnollisesti orientoituneet valtuutetut ovat hieman kriittisempiä (23 %) hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaa kuin ideologisesti orientoituneet (17 %) (kuvio 25). Ero on kuitenkin varsin pieni ja selittyy ryhmien taustatekijöihin liittyvillä syillä. Autoritaarisuutta mittaavien väitteiden kohdalla näkemysero on suurempi, esimerkiksi rangaistusten kiristäminen rikollisuuden vähentämiseksi saa kannatusta kahdelta kolmesta (68 %) uskonnollisesti orientoituneista, mutta vain joka toiselta (52 %) ideologisesti orientoituneista.

KUVIO 25. Hyvinvointivaltion kannatus uskonnon käyttötavan mukaan

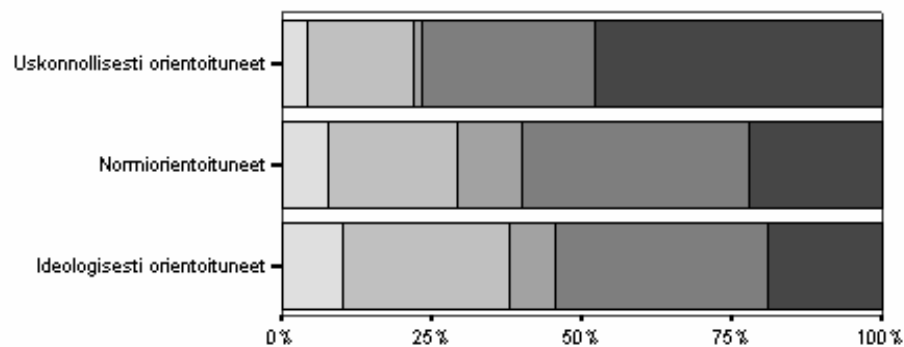
Uskonnollisesti orientoituneiden valtuutettujen muita hieman voimakkaampi hyvinvointivaltion kritiikki viestii reformoidulle (ja katoliselle) uskonkäsitykselle ominaisesta lähiyhteisöjen vastuun korostamisesta. Ideologisesti orientoituneet ovat omaksuneet enemmän luterilaisuudelle tyypillisen käsityksen valtion ensisijaisesta velvollisuudesta hyvinvointipalveluiden tuottajana, joka on myös leimallinen libertaariselle uusvasemmistolle. Tosin näkemyseroa selittävät pitkälti ryhmien taustatekijöistä johtuvat koulutus-, ikä- ja sukupuolierot.

Olellaisia eroja ryhmien välillä ei sen sijaan näy suhtautumisessa ympäristöarvoihin. Tosin ideologisesti orientoituneet (72 %) toivovat enemmän puolueelta keskittymistä ekologisiin ja globaaleihin kysymyksiin kuin uskonnollisesti orientoituneet (56 %). Ydinvoiman osalta valtuutettujen näkemykset ovat kuitenkin niin päin, että ideologisesti orientoituneet ovat muita innokkaampia lisäydinvoiman rakentamiselle.

Uskonnollisesti orientoituneet valtuutetut korostavat eniten kulttuuri- ja perinnearvojen merkitystä. Ideologisesti orientoituneet taas painottavat kahta muita vähemmän kurin ja rangaistusten merkitystä. Ryhmien väliset erot selittynevät myös näissä kysymyksissä varsin pitkälti taustamuuttujien vaikutuksella.

Käsitys ihmisen luonteesta ja maailman kehittymisestä eroaa varsin voimakkaasti ryhmien välillä (kuvio 26). Uskonnollisesti orientoituneista kolme neljästä (77 %) kokee, että ihmisen luontainen pahuus tekee täysin tai lähes mahdottomaksi sen, että maailma voisi kehittyä paremmaksi, heistä lähes puolet (48 %) on väitteen kanssa täysin samaa mieltä. Ideologisesti orientoituneista täysin samaa mieltä on vain joka viides (19 %).

KUVIO 26. Näkemys ihmisen pahuudesta uskonnon käyttötavan mukaan

Ihmisen pahuus tekee mahdottomaksi sen, että maailma kehittyisi paremmaksi.

■ Täysin samaa mieltä ■ Vaikea sanoa □ Täysin eri mieltä
 ■ Melko samaa mieltä ■ Melko eri mieltä

Uskonnollisesti orientoituneiden valtuutettujen suurempi sulkeutuneisuus vierailta vaikutteilta, kansallisten arvojen korostaminen ja selkeä halu rangaistusten kiristämiseen viestivät konservatiivisesta painotuksesta, jota ilmentää myös erittäin voimakkaasti pessimistinen ihmiskäsitys sekä muita hieman suurempi toive ihmisten valinnanvapauden rajoittamiseen.

TAULUKKO 3. Kunnanvaltuutettujen näkemykset uuden ja vanhan politiikan ulottuvuuksille sijoittuvien väittämien osalta uskonnon käyttötappaa kuvaavien ryhmien mukaan (%)⁴²

	Ryhmät orientaation perusteella			
	Ideologia-	Normi-	Uskonto-	Kaikki
Uuden politiikan ulottuvuus				
LIBERTAARISUUS				
- Sosiaaliset abortit kiellettävä	72	75	92	79
- Aikuisten alkoholinkäyttö ok	60	42	18	41
- Homoparien oikeuksien parantaminen ok	24	15	6	15
- Sukupuolten tasa-arvo jo toteutunut	35	40	63	45
- Valintoja ilman yhteiskunnan sääntelyä	60	55	51	55
- Elämykset tärkeitä	61	57	45	55
- Mielenosoitukset olennaisia	78	62	64	67
- Ympäristön vuoksi muuttanut elintapoja	48	56	43	51
- Turkistarhaus kiellettävä	13	16	12	14
- Viides ydinvoimala rakennettava	32	23	30	27
AUTORITAARISUUS				
- Rangaistuksia kovennettava	52	65	68	62
- Huumeiden torjumiseksi ennaltaehkäisyä, ei rangaistusten kiristämistä	86	78	82	81
- Opettajien valtaa ja järjestyksenpitoa lisättävä	75	88	90	85
- Isänmaallisuus on ihmisen tärkeimpiä hyveitä	69	81	81	78
- Kulttuurin omaleimaisuutta varjeltava	73	79	85	79
- Perinteiset arvot lisäävät turvallisuutta	99	98	100	98
ULKOMAALAISASENTEET				
- Kehitysyhteistyömäärärahoja lisää	83	80	78	80
- Työvoimapula edellyttää ulkomaalaisia	45	39	30	38
- Pakolaisia lisää	60	51	40	51
- Kouluihin monikulttuurisuuskasvatusta	82	73	63	73
Vanhan politiikan ulottuvuus				
LUOKKAYHTEISKUNTA				
- Työntekijät ja johto eri puolilla	16	21	36	23
- Yhteiskunta liiaksi markkinavoimien armoilla	82	89	93	88
SUHDE HYVINVOINTIVALTIOON				
- Kansalaisten omaa vastuuta korostettava	76	79	78	78
- Epätasa-arvoisuus on luonnollista	18	25	23	22
- Työttömyyden syyt ihmisessä itsessään	18	23	37	23
- Hyvinvointivaltio lisää vastuuttomuutta	60	61	70	63
- Suuri osa julkisista palveluista yksityistettävä	20	25	16	22
- Verotaso ei tule keventää	72	69	64	69
Ryhmän koko (N)	79	130	73	282
(%)	28	46	26	100

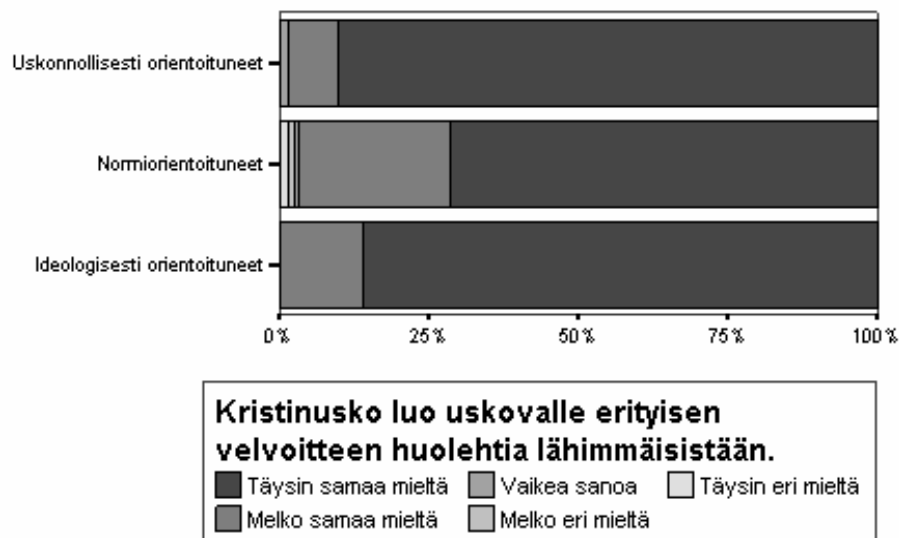
⁴² Väittämien kanssa täysin tai melko samaa mieltä olevien prosentuaalinen osuus ryhmittäin. Väittämät on esitetty tässä lyhentäen, kokonaisuudessaan ne löytyvät liitteessä 1.

Yhteenvetona voi todeta, että uskonnon käyttötapa heijastuu valtuutettujen näkemyksiä selkeästi erottelevana tekijänä uuden ja vanhan politiikan ulottuvuuksilla (taulukko 3). Uuden politiikan libertaarisuutta mittaavien väittämien kohdalla erot ideologisesti ja uskonnollisesti orientoituneiden välillä muodostuvat yhtä poikkeusta (turkistarhauksen kieltäminen) lukuun ottamatta siten, että ideologisesti orientoituneiden vastauksissa näkyy suurempi myönteisyys libertaarisille arvoille kuin uskonnollisesti orientoituneiden kohdalla. Uskonnollisesti orientoituneet ovat myös johdonmukaisesti varautuneempia ulkomaalaisia kohtaan ja arvostavat autoritaarisia arvoja muita enemmän. Näin uskonnollisesti orientoituneiden voi katsoa sijoittuvan muita enemmän uuden politiikan autoritaariseen oikeistoon.

Vanhan politiikan ulottuvuudella uskonnollisesti orientoituneet valtuutetut korostavat yhteiskunnan luokkaluonnetta, markkinatalouden kritiikkiä ja ihmisten omaa vastuuta muita enemmän. He ovat kuitenkin samalla muita vähemmän halukkaita julkisten palveluiden yksityistämiseen ja verotason laskuun. Näin ollen uskonnollisesti orientoituneiden voi arvioida olevan vanhan politiikan ristiriitaulottuvuudella jossain määrin muita vasemmalla.

Kristinuskon kultaisesta säännöstä nouseva velvoite koetaan selkeänä orientaatiosta riippumatta. Sekä ideologisesti että uskonnollisesti orientoituneet ovat hyvin vahvasti sitä mieltä, että kristityillä on erityinen velvollisuus huolehtia lähimmäisistään (kuvio 27).

KUVIO 27. Käsitys kristinuskon velvoitteesta uskonnon käyttötavan mukaan

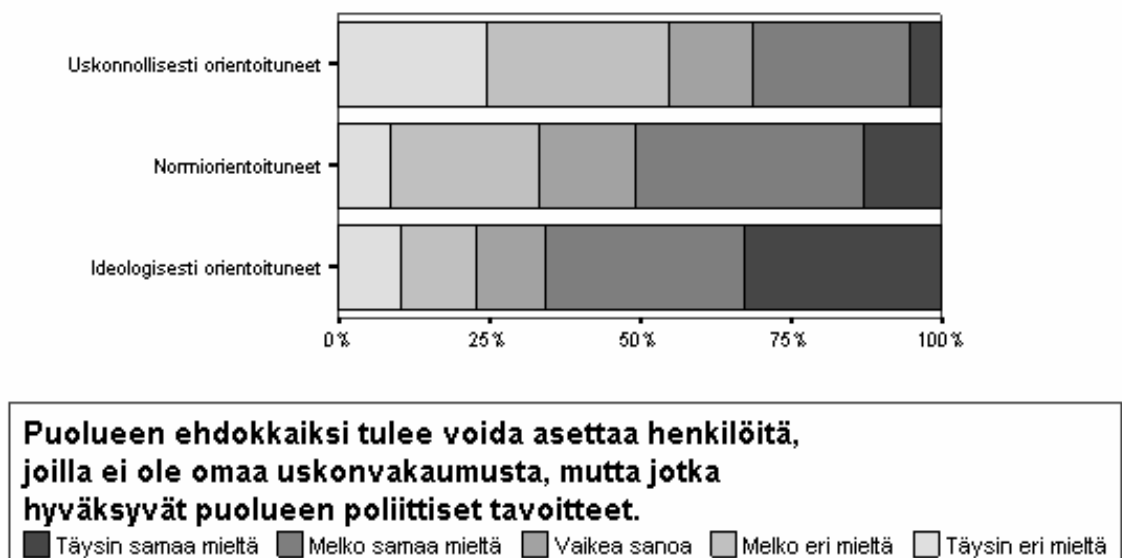

Lähes samaa mieltä ollaan esivallan kunnioittamisen tärkeydestä kuin myös siitä, että piispojen ja seurakuntien johtajien tulisi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Uskonnollisesti orientoituneet valtuutetut korostavat muita enemmän, että puolueen tulee keskittyä heikompiensa aseman parantamiseen. Heistä peräti 96 prosenttia vaatii tätä, tosin ideologisesti orientoituneistakin 89 prosenttia. Myös jonkin verran tiukempi vaatimus puolueen keskittymisestä arvotemoihin näkyy uskonnollisesti orientoituneiden mielipiteissä.

Ideologisesti orientoituneista valtuutetuista 86 prosenttia kokee olevansa täysin tai melko tietoinen puolueen ideologiasta ja sen soveltamisesta käytännön ratkaisuihin. Uskonnollisesti orientoituneista reilu viidennes (22 %) ei osaa sanoa arviotaan asiasta. Ideologisesti orientoituneiden mielestä puolue tarvitsee yhteiskunnallisin käsittein määritellyn ideologiaa. Uskonnollisesti orientoituneista eri mieltä tästä on kolme neljästä (73 %). Puolueen ideologiakeskustelussa (vrt. puolueen kehittämistyöryhmän "Suomalainen kristillisdemokratia" -aineisto 2000, [http]) ja nimenmuutospäätöksessä näkyi tämä ideologiselle orientaatiolle ominainen peruslähtökohta eli puolueen ideologiakehyksen tarve.

Kompromissien tekemisen halukkuudessa ei ryhmien välillä ole merkittäviä eroja, mutta puolueen ehdokkaaksi ottamisessa kylläkin. Ideologisesti orientoituneista kaksi kolmesta (66 %) on valmis ottamaan puolueen ehdokkaaksi henkilöitä, jotka eivät omaa henkilökohtaista uskonvakaumusta, uskonnollisesti orientoituneista vajaa kolmannes (32 %) (kuvio 28).

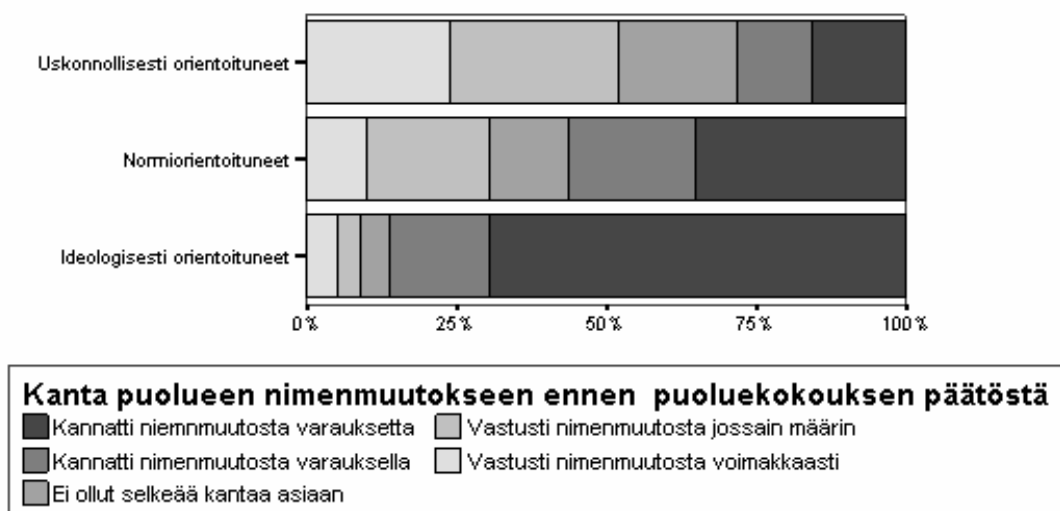
KUVIO 28. Käsitys ehdokasasettelusta uskonnon käyttötavan mukaan

Tulosten pohjalta voi ideologisesti orientoituneiden valtuutettujen vastauksissa havaita selkeän halun puolueen ehdokas- ja kannattajapohjan laajentamiseen ja etenemiseen yleispuoluesuuntaan. Heidän voi myös arvella painottavan enemmän luonnollista moraalia.

Ryhmien väliset erot näkyvät selkeinä myös suhtautumisessa yhteistyöhön muiden kristillisdemokraattisten puolueiden kanssa ja puolueen nimenmuutokseen. Ideologisesti orientoituneista 70 prosenttia kannatti nimenmuutosta varauksella ja 17 prosenttia varauksella. Uskonnollisesti orientoituneista vain reilu neljännes (28 %) suhtautui nimenmuutokseen myönteisesti, lähes puolet heistä varauksella (kuvio 29).

KUVIO 29. Kanta puolueen nimenmuutokseen uskonnon käyttötavan mukaan

Ideologisesti orientoituneiden valtuutettujen näkemysten yhtenevyys nimenmuutoksen puolesta on huomattavan selkeää. Muiden näkemykset jakautuvat melko tasan puolesta ja vastaan. Lisäksi kannastaan epätietoisten määrä on suuri, mikä kertonee kristillisdemokraattisen ideologian ja liikkeen vieraudesta uskonnollisesti ja arvo-orientoituneiden valtuutettujen keskuudessa. Yleisesti voidaan todeta puolueen kehityslinjan olleen pitkälti ideologisen orientoitumisen suuntainen, mikä on merkinnyt etenkin uskonnollisesti orientoituneiden kohdalla epävarmuutta ja epäluottamusta muutoksen suuntaa kohtaan. Kuitenkin lähes puolet valtuutetuista luokituu arvo-orientoituneihin, jotka oletettavasti pitkälti sopeutuvat muutoksen suuntaan, mutta eivät sitä aktiivisesti edistä.

11 Päätelmät

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää suomalaisen kristillisdemokratian orientaatiota - sen suuntautumista, tavoitteita ja kiinnostuksen kohteita - kuvaamalla, vertailemalla ja selittämällä kvantitatiivisin menetelmin puolueen kunnanvaltuutettujen näkemyksiä uskonnollisten taustatekijöiden valossa. Kyselyn vastausten analyysi tukee monessa kohdin aiempia tutkimustuloksia ja syventää niitä.

Kristillinen elämäkatsomus luo mitä ilmeisimmin merkittävässä määrin näkemyksellistä yhtenäisyyttä monissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Yleisesti ottaen suurinta valtuutettujen näkemysten yhtenevyys on uuden politiikan ristiriitautuvuudelle sijoittuvissa arvokysymyksissä. Kuitenkin tuloksissa on havaittavissa viitteitä näkemysten oletettavasti aiempaa suuremmasta jakautumisesta mm. alkoholin käyttöön liittyen. Poikkeamia ajattelun valtavirrasta löytyy myös aborttia ja homoseksuaalien oikeuksia koskevissa näkemyksissä. Näkemysten lisääntyvää jakautumista esiintyy myös suhtautumisessa EU:hun.

Valtuutettujen näkemyksissä heijastuu kristillisdemokratialle luonteenomainen sosiaalinen painotus yhdistettynä ihmisen oman vastuun korostamiselle. Hyvinvointivaltioon liittyvissä kysymyksissä näkyy selkeä sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointipalvelujen turvaamista korostava painotus, mutta toisaalta myös maltillinen hyvinvointivaltion kritiikki. Tulosten valossa on ilmeistä, että Kristillisdemokraattien valtuutetut pyrkivät tasapainottelemaan yhteiskunnan hyvinvointipalvelujen tuottamista koskevan velvoitteen sekä kansalaisten omaan vastuunkantoon liittyvän periaatteen ja tavoitteen kanssa.

Hyvin voimakkaana voi pitää vastauksissa ilmennyttä kritiikkiä niin kansallista kuin kansainvälistäkin markkinatalousajattelua kohtaan keskusta-oikeistoon sijoittuvan puolueen aktiivien näkemyksissä. Kritiikin voimakkuus lienee osoitus ennen muuta ei-materialististen arvojen tärkeydestä kristillisdemokraattisessa ajattelussa eikä niinkään perinteiselle vasemmistolaisuudelle tyypillisestä vapaan markkinatalouden vastaisesta ajattelusta.

Yleisesti varsin myönteinen suhtautuminen ulkomaalaisiin on piirre, joka näkyi jo aiemmista tutkimuksista. Se selittyy pitkälti kristillisdemokratialle ominaisella ihmisarvo-korotuksella sekä kristinuskon opetuksella huolehtia heikoista ja "muukalaisista". Voimakasta ydinvoimakriittisyyttä voi pitää mielenkiintoisena piirteenä muutoin varsin vähän ekologisesti profiloituneessa puolueessa.

Suomalaisen kristillisdemokratian orientaation voi katsoa olevan pitkälti uuden politiikan ristiriitaisuuden puolella. Tästä viestii jo puolueen syntyminen moraalisen protestipuolueena sekularisointikehityksen vastavoimaksi. Kuten kyselyn tulokset osoittavat, on valtuutettujen ajattelussa piirteitä, jotka sijoittuvat selkeästi uuden politiikan oikeistoon, mutta myös näkemyksiä, jotka voidaan sijoittaa uuden politiikan vasemmistoon. Tulosten perusteella voi päätyä samaan johtopäätökseen kuin Hellsten (1999, 110-114), jonka mukaan puolue on mahdollista sijoittaa asiakysymyksestä riippuen joko uuden oikeiston tai vasemmiston puolelle.

Vanhan politiikan kysymyksissä valtuutettujen vastauksissa näkyvät sekä oikeistolaiset että vasemmistolaiset piirteet. Voimakkaan markkinavoimakritiikkinsä vuoksi puolueen voisi sijoittaa enemmän vasemmalle, mutta luokkayhteiskunnan korostaminen on hyvin vähäistä muiden kuin uskonnollisesti orientoituneiden ajattelussa. Puolueen omaksuma ajatus keskusta-oikeistolaisuudesta lienee edelleen paras arvio. Kuitenkin se, että kristillisdemokraattien näkemykset ovat asiakysymyksistä riippuen yhteneviä monien eri puolueiden kannattajien näkemysten kanssa, luo puolueelle hyvät edellytykset rakentaa yhteistyötä moneen suuntaan suomalaisessa puoluekentässä.

Valtuutettujen vastauksissa näkyvät leimallisesti kristillisdemokraattiset mutta jossain määrin myös konservatiiviset painotukset. Vaikuttaa siltä, että ideologisesti orientoituneet sopivat uskonnollisesti orientoituneita huomattavasti paremmin kansainvälisen kristillisdemokraattisen liikkeen yleislinjaan, jossa korostuu mm. myönteinen suhtautuminen Euroopan integraation ja kansainvälisyyteen sekä positiivisempi näkemys ihmisestä ja hänen valinnanvapaudestaan. Uskonnollisesti orientoituneiden ajattelussa painottuvat sen sijaan kansalliset arvot ja autoritaariset korostukset sekä pessimistinen ihmiskuva, jotka ovat tyypillisiä konservatiiviselle ajattelulle.

Puolueen poliittisen ja toiminnallisen uudistumisen voi katsoa edenneen pitkälti ideologisesti orientoituneiden osoittamalla linjalla. Esimerkkejä tästä ovat mielestäni puoluejohdon ja eduskuntaryhmän maltillisuus EU-kysymyksissä jäsenyyden myötä sekä tietoinen aktiivisuuden lisääminen kehitysyhteistyö-, ihmisoikeus- ja ulkomaalaiskysymyksissä (vrt. Kalliomaa 2001). Libertaaristen arvojen kannatuksen kohdalla ei juurikaan muutosta ole havaittavissa, mutta kylläkin voidaan nähdä uskonnollisten perustelujen vähentyminen ja pääsääntöisesti yhteiskunnalliseen argumentointiin pitäytyminen (vrt. mm. Heiskanen 1994, 76). Etenemisestä ideologisen orientaation tiellä kertoo myös puolueen lisääntynyt yhteistyö

muiden kristillisdemokraattisten puolueiden kanssa erityisesti pohjoismaisella mutta myös eurooppalaisella tasolla (kuten EPP:n tarkkailijajäsenyys) sekä kristillisdemokraattisen ideologisen viitekehyksen omaksuminen ja puolueen nimenmuutos.

Valtuutettujen näkemysten valossa Suomen kristillisdemokraattien voi katsoa melko hyvin edustavan kristillisdemokraattisen ideologian päälinjaa, mutta olevan kuitenkin selkeästi erotettavissa oikeistolaisemmin suuntautuneista suurista kristillisdemokraattis-konservatiivista yleispuolueista. Herätyskristillisen ja katolisen opetuksen väliltä löytynee paljon sellaista yhtenevyyttä, jota ei suomalaisten kristillisdemokraattien piirissä ole ehkä oivallettu.

Jakautuneisuutta "poliittisempiin" ja "uskonnollisempiin" on puolueen sisällä olemassa. Uskonnollisen taustayhteisön vaikutusta yhteiskunnallisiin näkemyksiin voi pitää yleisesti ottaen vähäisempänä kuin keskeisten uskonnosta riippumattomien taustekijöiden (ikä, koulutus, sukupuoli) sekä uskonnon käyttötappaa koskevan perusnäkömyksen vaikutusta. Näkemysten jakautuneisuus uskonnollisten tekijöiden pohjalta ei siten perustu ensisijaisesti seurakuntajakoon, vaan kysymykseen Raamatun käytöstä ja uskonnon roolista yhteiskunnallisen ajattelun perustana sekä suhtautumisesta regimenttihakoon. Näin uskonnon käyttötappaa koskevat erilaiset näkömykset muodostuvat keskeiseksi uskonnollisesti erottelevaksi piirteeksi, jonka myötä syntyvällä perusjaolla on selkeä yhteys näkemysten sijoittumiselle etenkin uuden politiikan akselistolle.

Valtuutettujen sukupuolijakauma, ikärakenne ja koulutustausta eivät vastaa kovin hyvin koko jäsenistön vastaavia jakaumia. Siksi kyselyn vastausten analyysiä ei voi yksioikoisesti yleistää kuvaksi Kristillisdemokraattien perusjäsenistön näkömyksistä, mikä johtuu taustamuuttujien vaikutuksesta näkömyksiin monien asiakysymysten kohdalla. Mikäli näiden taustamuuttujien vaikutus osataan ottaa huomioon, saadaan todennäköisesti luotua melko hyvä arvio koko jäsenistön näkömyksistä. Kuitenkin valtuutetut ovat puolueen aktiivisina toimijoina pitkälti puolueen poliittisen linjan luoja ja siksi heidän näkömyksilleen on syytä antaa merkittävä painoarvo arvioitaessa puolueen poliittisen ja toiminnallisen orientaation kehittymistä. Valtuutettujen näkemysten valossa ei voida puolueen linjassa odottaa tapahtuvan olennaista toimintatapojen tai linjan muutosta.

12 Uuden politiikan kolmas tie?

Kristinuskolle pohjautuva arvojärjestelmä ja luonnollisen moraalilain mahdollisuudet ovat sekularisoitumisen edetessä kohdanneet syvän epäluottamuksen, kun yksioikoinen individualismi ja libertaarisuus valtaavat alaa. Ihmisten tietoisuus sosiaalisista velvollisuuksistaan on heikentynyt ja mm. päihteiden käyttöön ja seksuaalisuuteen liittyvät asenteet ovat muuttuneet ikävin seurauksin. Ihmisarvon loukkaamattomuuden ja elämän kunnioituksen periaate kohtaa lääketieteen ja biotekniikan edistyessä uusia vaikeita kysymyksiä. Ekologinen ajattelu on jumalallistanut luontoa ja asettanut ihmisen sen pieneksi osaksi. (Raucher 1997, 445-446.) Nämä kehityssuunnat ovat ristiriidassa kristinuskon ja siitä inspiraationsa saaneen kristillisdemokratian keskeisten periaatteiden ja tavoitteiden kanssa.

Postmodernismi on hylännyt totuuden tavoittelemisen. Moderni liberalismi pyrkii välttämään hyvän elämän määrittelemistä, eikä valtio saa suosia tiettyä näkemystä hyvästä elämästä. Kriittiset moraaliset kannanotot nähdään helposti moralismina, mikä on johtanut siihen, ettei hyvän elämän malleista ja moraalisisista näkemyksistä keskustella avoimesti. Näin puuttuvat helposti myös ne mallit, joista valita. Ero hyvän ja pahan välillä hämärtyy; oletetaan, että kaikki toimintamallit tulee hyväksyä yksilön omien päämäärien toteuttamisen nimissä ja ettei muiden valitsemissa arvoissa ja toimintatapoissa pystytä kriittisesti arvioimaan. Suvaitsevuuksien vaatimuksen nähdään toteutuvan kovin usein moraalisen välinpitämättömyyden kautta. (Hellsten 1996, 19-20, 132.)

Käsitykseni mukaan ilman vapautteen vahvasti sidottua vastuuta on yhteiskunta tiellä, jonka päässä hämöttää tavoitteensa irvikuva. Yksioikoinen individualismi ja libertaarisuus eivät toimi, jos yhteisöllisyys sekä hyvän ja pahan, oikean ja väärän kautta määritelty yhteiskunnallinen arvopohja ovat kadonneet. Juuri tässä voidaan nähdä kristillisdemokratian keskeinen tehtävä ja haaste: tarjota yhteiskunnallinen vaihtoehto, joka on pluralistisen yhteiskunnan hyväksyvä, mutta eettisesti sitoutunut ja vahva.

Maailmansotien jälkeen kristillisdemokratia pyrki luomaan tien kapitalistisen ja sosialistisen yhteiskunnanäkemyksen välille. Onko kristillisdemokratia liike, joka tulevaisuudessa kykenee raivaamaan uuden politiikan ristiriitaisuudelle ideologisesti selkeälinjaisen kolmannen tien toistensa vastakohtiksi muodostuneiden libertaristisen ja autoritaarisen ajattelutavan välille? Sellaisen tien, jossa yksilön vapautta tarjotaan vain siihen rajaan asti, jossa toisen

yksilön vapaus alkaa, lähiyhteisöjä kannustetaan huolehtimaan velvollisuuksistaan ja yhteisvastuuta jaetaan silloin, kun yksilöjen ja yhteisöjen omat toimintamahdollisuudet ovat liian rajalliset. Tien, jossa vaalitaan uskoa totuuteen sekä moraalisesti oikean ja väärän olemassaoloon.

Mihin kristillisdemokraattista yhteiskuntanäkemystä tullaan jatkossa kipeimmin tarvitsemaan? Ehkä ei niinkään kehityksen junan jarruiksi, vaan pikemminkin sen valoiksi ja vaihtoehdottomalta näyttävän reitin kyseenalaistajaksi.

Lähteet:

Kirjallisuus:

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994): *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY. Porvoo.

Arbøl, Niels (1986): *Kristdemokraterna - en världrörelse*. Käännös Ingvar Svensson. Samhällsgemenskaps Förlags AB. Malmö. (Tanskankielinen alkuperäisteos: *Kristdemokraterne i verden*, 1984).

Bjereld, Ulf & Gilljam, Mikael (1991): "Vad vill de kristna väljarna? Religionens betydelse för människors åsikter i politiska sakfrågor", *Statsvetenskaplig tidskrift*, 94, s. 149-159.

Borg, Olavi (1965): *Suomen puolueideologiat*. WSOY. Porvoo. 2. painos.

Borg, Olavi (1995): "Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja muutoksesta". Teoksessa Aarnio, Eeva & Palonen, Kari (toim.): *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitoksen julkaisu n:o 69. Jyväskylä.

Borg, Sami (1996): "Vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaalien tulokset: tulkintaa ja johtopäätöksiä". *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 4/96, s. 361-368.

Borg, Sami (1997): "Kiinnostus puoluejäsenyyteen ja jäsenaktiivisuus puolueissa". Teoksessa Borg, Sami (toim.): *Puolueet 1990-luvulla. Näkökulmia suomalaiseen puolueitoimintaan*. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 53, 1997. Turun yliopisto. Turku.

Catechism of the Catholic Church (1995). Englannin kielinen käännös United States Catholic Conference, Inc. - Libreria Editrice Vaticana. An Image Book - Doubleday. New York.

Collins Cobuild English Language Dictionary (1987). Collins. London.

Dalton, Russel J. (1984): "Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies". *The Journal of Politics*, Vol. 46: 264-284.

Dalton, Russell J. & Flanagan, Scott C. & Beck, Paul Allen (1984): "Political Forces and Partisan Change". Teoksessa Dalton, Russell J. & Flanagan, Scott C. & Beck, Paul Allen (toim.): *Electoral change in advanced industrial democracies : realignment or dealignment?* Princeton University Press. Princeton.

Demker, Marie (1998): *Religion och Politik. Den europeiska kristdemokratins dilemma.* SNS Förlag. Stockholm.

Dierickx, Guido (1994): "Christian Democracy and its Ideological Rivals: An Empirical Comparison in the Low Countries". Teoksessa Hanley, David (toim.), *Christian Democracy in Europe: A Comparative Perspective.* Pinter. Lontoo.

Flanagan, Scott C. (1987): "Value Change in Industrial Societies". *American Political Science Review*, Vol. 81: 1303-1319.

Flora, Peter & Kuhnle, Stein & Urwin, Dereck (1999): *State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan.* Oxford University Press. Oxford.

Gabel, Matthew (1998): "Public Support for European Integration: An Empirical test of Five Theories". *The Journal of Politics*, Vol 60:2, s. 333-354.

Hallamaa, Jaana (1999): "Kristinuskon kertomus ja eurooppalainen sosiaalietiikka". Teoksessa Hallamaa Jaana (toim.) *Rahan teologia ja Euroopan kirkot. Lopun ajan sosiaalietiikka.* Atena. Juva.

Hanley, David (1994): "Introduction: Christian Democracy as a political phenomenon". Teoksessa Hanley, David (toim.), *Christian Democracy in Europe: A Comparative Perspective.* Pinter. Lontoo.

Hayes, Bernadette C. (1995): "The Impact of Religious Identification on Political Attitudes: An International Comparison". *Sociology of Religion*, Vol 56: 177-194.

Heino, Harri (1997): *Mihin Suomi tänään uskoo.* WSOY. Porvoo.

Hellsten, Sirkku (1996): *Oikeutta ilman kohtuutta. Modernin oikeudenmukaisuuskäsityksen kritiikkiä*. Gaudeamus. Tampere.

Hellsten, Villiina & Martikainen, Tuomo (2001): *Nuoret ja uusi politiikka. Tutkimus pääkaupunkiseudun nuorten poliittisista suuntauksista*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2001:3. Helsinki.

Hughey, Michael W. (1983): *Civil Religion and Moral Order. Theoretical and Historical Dimensions*. Greenwood Press. London.

Inglehart, Ronald (1970): "Cognitive Mobilization and European Identity". *Comparative Politics* 3: 45-70.

Inglehart, Ronald (1977): *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton University Press. Princeton.

Inglehart, Ronald (1990): *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton University Press. Princeton.

Inglehart, Ronald (1997): *Modernization and postmodernisation. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press. Princeton.

Inglehart, Ronald & Norris, Pippa (1990): "The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective". *International Political Science Review*, Vol. 21:4, s. 441-463.

Inglehart, Ronald & Rabier, Jacques-René (1986): "Political Realignment in Advanced Industrial Society: From Class-Based Politics to Quality-of-Life Politics". *Government and Opposition*, Vol. 21: 456-479.

Inglehart, Ronald & Reif, Karlheinz (1991): "Analyzing Trends in West European Opinion: the Role of the Eurobarometer Surveys". Teoksessa Reif, Karlheinz & Inglehart, Ronald (toim.) *Eurobarometer. The Dynamics of European Public Opinion. Essays in Honour of Jacques-René Rabier*. New York. St. Martin's Press.

Janssen, Joseph H. (1991): "Postmaterialism, Cognitive Mobilization, and Support for European Integration". *British Journal of Political Science* 21:443-68.

Jansson, Jan-Magnus (1990): *Politiikan teoria*. 5. uudistettu painos. Tammi. Helsinki.

Kalyvas, Stathis N. (1996): *The Rise of Christian Democracy in Europe*. Cornell University Press. Lontoo.

Kalyvas, Stathis N. (1998): "From Pulpit to Party. Party Formation and the Christian Democratic Phenomenon". *Comparative Politics*, Vol 30: 293-312. Chigago.

Karvonen, Lauri (1994): "Christian Parties in Scandinavia: Victory over the Windmiles?" Teoksessa Hanley, David (toim.), *Christian Democracy in Europe: A Comparative Perspective*. Pinter. Lontoo.

Katekismus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi (2000). Hyväksytty kirkolliskokouksessa 12.11.1999. Edita. Vilppula.

van Kersbergen, Kees (1994): "The Distinctiveness of Christian Democracy". Teoksessa Hanley, David (toim.), *Christian Democracy in Europe: A Comparative Perspective*. Pinter. Lontoo.

van Kersbergen, Kees (1995): *Social Capitalism. A Study of Christian Democracy and the Welfare State*. Routledge. London.

van Kersbergen, Kees (1999): "Contemporary Christian Democracy and the Demise of the Politics of Mediation". Teoksessa Kitschelt, Herbert & Lange, Peter & Marks Gary, Stephens, John D. (toim.), *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*. Cambridge University Press. Cambridge.

Kitschelt, Herbert (1995): *The Radical Right in Western Europe: a Comparative Analysis*. The University of Michigan Press. Ann Arbor.

Lamberts, Emiel (1997): "General Conclusions: Christian Democracy in the European Union (1945-1995)". Teoksessa Lamberts, Emiel (toim.), *Christian Democracy in the European Union 1945-1995*. Leuven University Press. Leuven.

- Lampinen, Tapio (1995): *Uskonto ja politiikka: neljä tapausta ja niiden yleinen tausta*. Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. Helsinki.
- Lane, Jan-Erik & Ersson, Svante (1999): *Politics and Society in Western Europe*. Sage publications Ltd. Lontoo. Neljäs painos.
- Lehto, Anna-Maija (1998): "Laatua surveytutkimukseen". Teoksessa Paananen, Seppo & Juntto, Anneli & Sauli, Hannele: *Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*. Vastapaino. Tampere.
- Lucardie, Paul & ten Napel, Hans-Martien (1994): "Between Confessionalism and Liberal Conservatism: The Christian Democratic Parties of Belgium and the Netherlands". Teoksessa Hanley, David (toim.), *Christian Democracy in Europe: A Comparative Perspective*. Pinter. Lontoo.
- Lähdesmäki, Kari (1982): "Kristillisuus politiikan uudistajana". Kirjasessa Stenbäck, Asser & Lähdesmäki, Kari, *Miksi juuri kristillistä politiikkaa*. Suomen kristillisen liiton Helsingin piiri r.y. Saarijärvi.
- Madeley, John T. S. (1977): *Protestantism and Politics of Protest*. C.I.S.R. Acts 15th Venice. Lille.
- Madeley, John T. S. (1977): "Scandinavian Christian Democracy: Throwback or Portent?" *European Journal of Political Research*, 5: 267-286.
- Madeley, John T. S. (1994): "The Antinomies of Lutheran Politics: The Case of Norway's Christian People's Party". Teoksessa Hanley, David (toim.), *Christian Democracy in Europe: A Comparative Perspective*. Pinter. Lontoo.
- Maier, H. (1969): *Revolution and Church. The Early History of Christian Democracy 1879-1901*. University of Notre Dame Press. Notre Dame.
- Niebuhr, H. Richard (1951): *Christ and Culture*. Harper & Brothers. New York.
- Panbianco, Angelo (1988): *Political parties: organization and power*. Cambridge University Press. Cambridge.

Panikkar, Raimundo (1985): "Religion or Politics: The Western Dilemma". Teoksessa Merkl, Peter H. & Smart, Ninian (toim.), *Religion and Politics in the Modern World*. New York University Press, New York.

Parsons, Talcott (1951): *The Social System*. The Free Press. Glencoe, Illinois.

Parviola, Jarno & Peura, Raija & Vaaramo, Riitta (1996): *Suuret uskonnot*. WSOY. Porvoo.

Pekonen, Kyösti (1995): "Puolueohjelman idea". Teoksessa Aarnio, Eeva & Palonen, Kari (toim.): *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitoksen julkaisu n:o 69. Jyväskylä.

Pekonen, Kyösti (1997a): "Kansa ja puolueet nyt: puolueiden toimintaympäristön muutos". Teoksessa Borg, Sami (toim.): *Puolueet 1990-luvulla. Näkökulmia suomalaiseen puoluet toimintaan*. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 53, 1997. Turun yliopisto. Turku.

Pekonen, Kyösti (1997b): "Puoluevastainen mieliala Suomessa". *Politiikka* 39:1, s. 14-29.

Pekonen, Kyösti (1998): *Politiikka urbaanissa betonilähiössä*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisu nro 20. Gummerus. Saarijärvi.

Pesonen, Pertti & Sänkiaho, Risto & Borg, Sami (1993): *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. WSOY. Porvoo.

Pombeni, Paolo (2000). "The Ideology of Christian Democracy". *Journal of Political Ideologies*. Vol. 5(3), s. 289-300.

Raunio, Antti (1999): "Suurten kirkkokuntien sosiaalieettinen opetus". Teoksessa Hallamaa, Jaana (toim.), *Rahan teologia ja Euroopan kirkot. Lopun ajan sosiaalietikka*. Atena. Juva.

Rauscher, Anton (1997): "The Influence of Christian Democracy on Socio-Cultural Policy in Western Europe". Teoksessa Lamberts, Emiel (toim.), *Christian Democracy in the European Union 1945-1995*. Leuven University Press. Leuven.

Räisänen, Heikki & Saarinen, Esko (1988): *Raamattutieto*. Otava. Keuruu.

Sundberg, Jan (1997): *Partier och partisystem i Finland*. 2. painos. Gummerus. Saarijärvi.

Tietojätti (1986). Gummeruksen yksiosainen tietosanakirja. Gummerus. Jyväskylä. 3. uudistettu painos.

Tiililä, Osmo (1968): *Johdatus teologiaan*. Suomen kirkon sisälähetysseura. Helsinki.

Troeltsch, Ernst (1981): *The Social Teaching of the Christian Churches*. Osa 1. The University of Chicago Press. Chicago.

Träff, Timo (2001): "Olisi aika lopettaa kristillisdemokratian pakkosyöttö". *Kristityn Vastuu* nro 7/2001. Mieliopidekirjoitus aatekeskusteluliitteessä 15.2.2001.

Julkaisemattomat opinnäytetyöt:

Friis, Anna-Karin (2000): *"Var frimodig och gå till verket" - En fallstudie i Finlands Kristliga Förbunds agerande på väljararenan och följderna därav på partiets interna arena*. Valtio-opin pro gradu työ Åbo Akademiassa. Vaasa.

Heiskanen, Veli-Pekka (1994): *Uskonto modernin politiikan käyttövoimana. Uskonnon aktualistuminen ja politiikan orientaatio Suomen Kristillisen Liiton eduskuntaryhmän puheissa ja kysymyksissä 1972-1975 sekä 1987-1991*. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Hellsten, Villiina (1999): *Vanhassako vara parempi?: uuden politiikan oikeiston mobilisaatio Suomessa*. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Kimanen, Anu Leena (1999): *Uskon yhdistämät. Englantilaisten puritaanien uskonnollinen yhteisö ennen sisällissotaa*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma Helsingin yliopistossa. [<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/pg/kimanen/uskonyhd.html>], 30.1.2002.

Leppänen, Keijo (1995): *Suomen Kristillisen Liiton tie eduskuntapuolueeksi 1958-1972*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Niskanen, Heikki (2000): *Moraali, harkinta, yhteisö. Tutkimus Amerikan evankelis-luterilaisen kirkon eettisistä kannanotoista 1987-94*. Väitöskirja Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa.

[<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/teo/syste/vk/niskanen/moraalih.html>], 23.1.2002.

Rehn, Olli (1989): *Liike vai puolue? Liikkeen ja puolueen mahdollisuudet jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa: tapaustutkimuksina keskusta/maalaisliitto ja vihreä liike*. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Salanne, Pertti (1994): *Suomen Kristillisen Liiton etiikka*. Teologisen etiikan ynnä uskonnonfilosofian pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa.

Internet-lähteet:

Almgren, Esko (2000): "Kristillisdemokratia pohjoismaisten puolueiden kehityksessä". Monisteessa *Aineisto Kristillisen Liiton ideologisen keskustelun pohjaksi: suomalainen kristillisdemokratia*. [<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=8>], 3.11.2001.

Christian Democrat and People's Parties International - Parties - Member parties, [http://www.idc-cdi.org/parties/Miembros_IDC.asp], 3.1.2002.

European Democratic Union - Members, [<http://www.edu-ude.org/>], 2.3.2002.

Elinkeinoelämän valtuuskunta (2001): *Erilaisuuksien Suomi. Raportti suomalaisten asenteista 2001*. [<http://www.eva.fi/julkaisut/raportit/asenne2001/sisallys.htm>], 3.1.2002.

European Peoples Party - Party - 47 member and associate parties, 5 observers, [http://www.eppe.org/party/members_910.asp], 3.1.2002.

Halman, Loek & Van Oorschot, Wim: *Popular Perceptions of Poverty in Dutch Society*. Tilburg University. [<http://greywww.kub.nl:2080/greyfiles/worc/1999/doc/16.pdf>], 22.1.2002.

Heino, Harri (1998): *Perinteisen uskonnollisuuden asema Pohjoismaissa*. 7.9.1998. [<http://www.evl.fi/kkh/ktk/pohjoism.htm>], 9.1.2002.

Helluntaiseurakunnat tänään, [<http://www.aikaoy.fi/helluntai/heltoday.htm>], 9.1.2002.

Kallis, Bjarne (2001): *Puhe* Suomen kristillisen liiton XXIII puoluekokouksessa 25.5.2001 Jyväskylässä. [<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php3?p=51&id=124>], 13.4.2002.

Kristillisdemokraattisen eduskuntaryhmän toimintakertomus vp. 2001, [<http://www2.eduskunta.fi/fakta/ekryhma/skl/vp01.pdf>], 2.4.2002.

Kristillisdemokraattiset naiset ry ja Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä (2002): *Perhepoliittinen ohjelma. Sylihoitoa, välittämistä ja yhteisvastuuta*. Hyväksytty 5.3.2002. [<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=12>], 14.4.2002.

Nordisk Kristendemokratisk Manifest. Hyväksytty 28.02.1993. [<http://www.krf.dk/index.phtml?krf=15&lokal=>], 3.1.2002.

Paarma, Jukka (2002): *Kutsu yhteistyöhön*. Esitelmä Kirkon lähetyskongressissa "Kirkon missio 2000-luvulla" Tampereella 28.1.2002. [<http://www.evl.fi>].

Pinomaa, Eino (1983): *Neljännesvuosisata kristillisyyhteiskunnallista työtä Suomessa. Katsaus Suomen Kristillisen Liiton toimintaan vuosina 1958-1983*. [<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=162>], 3.11.2001.

Progressive Policy Institute (1998): *About The Third Way* 1.6.1998. [http://www.ppionline.org/ppi_ci.cfm?contentid=895&knlgAreaID=85&subsecid=109], 11.4.2002.

RaamattuNET - Kirkkohistoria - Pietismi, [<http://www.suol.fi/raamattunet/pietismi.html>], 9.1.2002.

Raunio, Antti (1998): *Kirkon vaikutus Euroopan talon rakentamiseen*. Alustus Helsingin hiippakunnan synodaalikokouksessa 18.3.1998. [<http://www.evl.fi/tkli/helsinki/s9.htm>], 28.2.2002.

Riekkinen, Wille (1996): "Wille Riekkinen painottaa toivon kynttilöiden sytyttämistä". *Hengellinen kuukausilehti* 12/1996. [<http://www.kaapeli.fi/~herattay/hk/hk1996/Wriekki.html>], 24.1.2002.

SETA ry - Ajankohtaista - Arkisto, "Gallup-kysely: Enemmistö tukee parisuhdelakia ja perheen sisäistä adoptiota", [<http://www.seta.fi>], 1.2.2002.

Suomen evankelis-luterilaisen kansanlähetys ohjelma, [<http://www.iwn.fi/kansanlahetys/klo.html>], 9.1.2002.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko - Perustietoa - Aamenesta öylättiin,
[<http://www.evl.fi>], 9.1.2002.

Suomen kristillisen liiton kehittämistyöryhmä (2000): *Aineisto Kristillisen Liiton ideologisen keskustelun pohjaksi: suomalainen kristillisdemokratia*. 17.11.2000.
[<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=8>], 3.11.2001.

Suomen kristillisdemokraattien periaateohjelma. Hyväksytty puoluekokouksessa 6.6.1997.
[<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=2>], 3.11.2001.

Suomen kristillisdemokraattien yleisohjelma. Hyväksytty puoluekokouksessa 26.5.1995.
[<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=3>], 3.11.2001.

Suomen kristillisdemokraatit - Vaalit,
[<http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/main.php?p=250>], 20.2.2002.

Suomen vapaan kristillisyyden neuvosto - Jäsenyhteisöt,
[http://www.svkn.fi/html/j_senyhteis_t.html], 9.1.2002.

Suomen vapaakirkko - Esittely - Esite, [<http://esittely.svk.fi/esite>], 9.1.2002.

Yleisradio - Uutishaku arkistosta - "Kysely: SDP suosituin puolue", uutinen 24.01.2002,
[<http://www.yle.fi>], 25.1.2002.

Julkaisemattomat esitelmät, arkistomateriaali ja haastattelut:

Beke, Wouter (2001): *The Christian-Democratic Identity: Eternal Dilemmas*. Esitelmä kansainvälisessä seminaarissa "Christian democracy and conservatism in Europe". The centre for the study of Politics (CEVIPOL) of the Free University of Brussels (ULB) 10.5.2001. Teksti kirjoittajalla.

Granvik, Lena (2002): Suomen kristillisdemokraatit r.p:n kansainvälisten asioiden sihteerin haastattelu 9.4.2002.

Kalliomaa, Milla (2001): *Suomen kristillisdemokraattien periaatteellinen toimintasuunnitelma 2001-2003*. Puoluesihteerin puhe Suomen kristillisen liiton XXIII puoluekokouksessa 26.5.2001 Jyväskylässä. Teksti kirjoittajalla.

Riutta, Satu (2001): *Explaining the Success of a Christian Party: The Cases of Norway, Sweden, Finland, and Denmark, 1997-1999*. Essee. Georgia State University. Teksti kirjoittajalla.

Suomen Gallup (1994): *Suomen Kristillisen Liiton puoluekuva*. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n arkisto.

Suomen Kristillisen Liiton XXII puoluekokouksen pöytäkirja 1997. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n arkisto.

Suomen Kristillisen Liiton XXIII puoluekokouksen pöytäkirja 1999. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n arkisto.

Suomen Kristillisen Liiton XXIV puoluekokouksen pöytäkirja 2001. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n arkisto.

Taloustutkimus (1998): *Puoluekuvatutkimus*. Suomen kristillisdemokraatit r.p:n arkisto.

Tørå, Bjarte (2001): *Kansainvälinen kristillisdemokraattinen liike*. Alustus Kristillisdemokraattinen vaikuttaja -seminaarissa Ryttylässä 7.4.2001. Kirjoittajan muistiinpanot.

Vertanen, Pentti (2002): Suomen kristillisdemokraatit r.p:n järjestöpäällikön haastattelu 11.1.2002.